

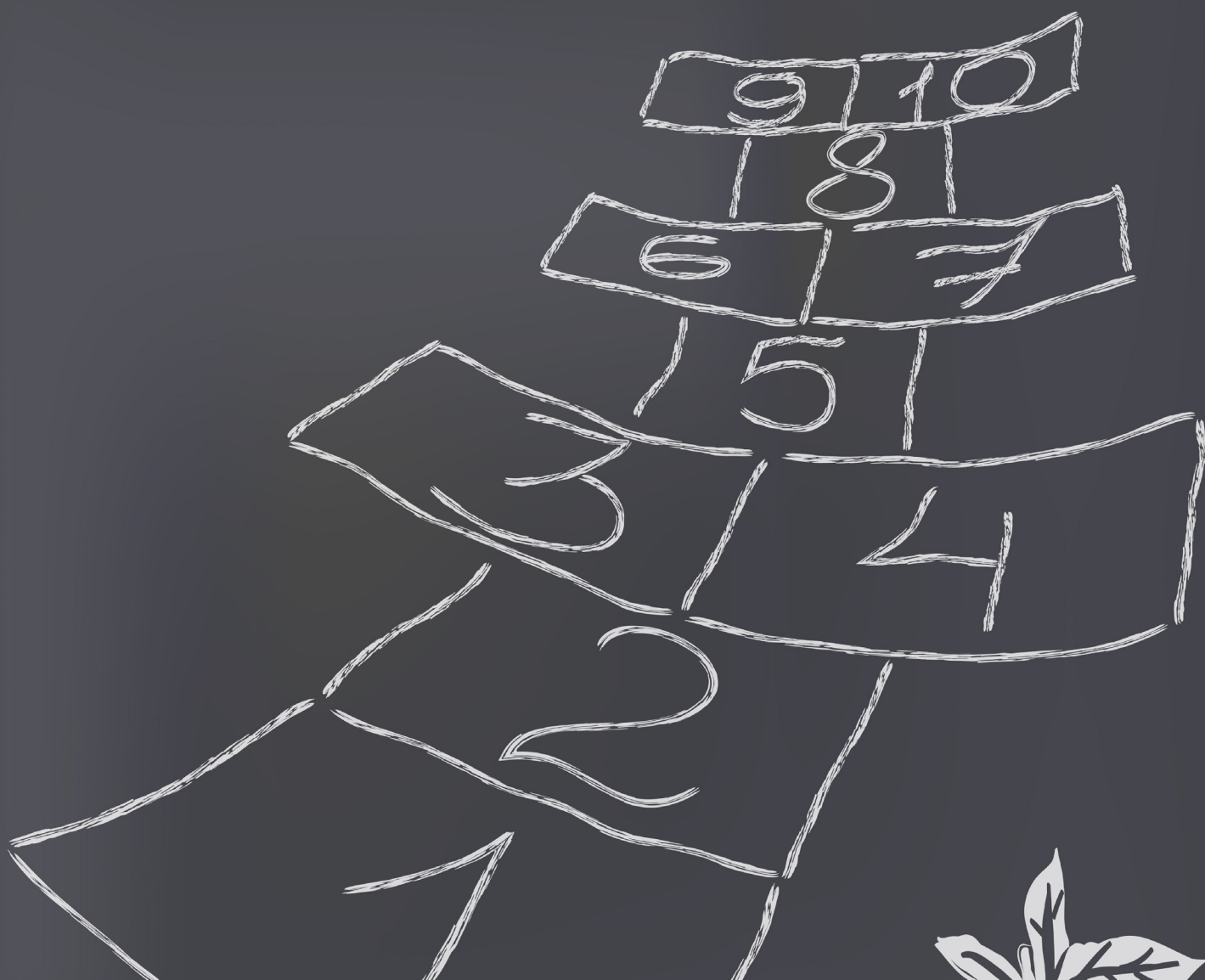
Informe

Avaluació del programa

'Patis escolars oberts al barri'

Eines per un seguiment i avaluació

institut
infància i
adolescència

L'Institut Infància i Adolescència de Barcelona realitza l'informe ***Avaluació del programa Patis oberts al barri***, per encàrrec de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB).

Ajuntament de
Barcelona

Edita:

Institut Infància i Adolescència de Barcelona, C. (IIAB)

Direcció de l'Institut Infància i Adolescència:

Maria Truñó i Salvadó

Coordinació del projecte:

Elena Sintes Pascual, cap de coneixement de l'Institut Infància i Adolescència

Equip investigador:

Enric Saurí Saula

Barcelona, octubre de 2017

(NOTA: aquest informe no ha passat per revisió ortogràfica)

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement – No comercial – Compartir igual (by-nc-sa) amb finalitat no comercial i amb obra derivada. Es permet copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format, sempre que no tingui finalitats comercials; així com remesclar, transformar i crear a partir del material, sempre que es difonguin les creacions amb la mateixa llicència de l'obra original.

Institut Infància i Adolescència de Barcelona

Qui som?

Som un instrument públic dedicat al coneixement per **acompanyar l'administració local** en el seu paper de **garantia dels drets** d'infants i adolescents i en la **transformació de la ciutat** perquè sigui apropiada per viure-hi la infància i l'adolescència.

Som un pont entre el **coneixement** i la **política pública** per millorar les vides de les nenes, nens, nois i noies, aportant perspectiva de drets, comptant amb els seus punts de vista propis i buscant millores concretes en les polítiques locals.

Som un consorci adscrit a l'**Ajuntament de Barcelona** i integrat també per la Diputació de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, i treballem en l'àmbit de **Barcelona ciutat, àrea metropolitana i província**.

Què fem?

1. **Contribuïm a millorar les polítiques locals per fer avançar els drets de la infància i l'adolescència**

Impulsem i aportem perspectiva d'infància i coneixement en espais de treball de l'administració local per tal de millorar polítiques locals i acompanyar canvis concrets en les vides dels infants i adolescents.

2. **Generem coneixement vinculat a l'agenda pública**

Investiguem sobre les vides d'infants i adolescents i les polítiques locals que els afecten, realitzant diagnòsics, avaluacions i propostes; per aportar evidències a partir d'experiències concretes i de prospectiva.

3. **Enriquim el debat social compartint coneixement**

Nodrim els debats socials actuals aportant enfocament de drets de la infància, compartint dades, relats, anàlisis i coneixements, tant propis com generats per altres institucions.

Índex de continguts

1. Presentació.....	4
2. Un punt de partida per avaluar els patis oberts.....	5
2.1 La importància del lleure i del temps de joc	5
2.2 Què són els Patis Oberts?	7
3. L'emmarcament metodològic: model d'anàlisi i proposta de contrastació empírica	9
3.1 Un model d'anàlisi per indagar en els modes d'implementació dels patis oberts	9
3.2 Objecte d'estudi i tècniques de recollida d'informació	10
3.2.1 Anàlisi de les dades de context prèvies i coneixement del mapa de ' <i>Patis Escolars Oberts al Barri</i> '	11
3.2.2 L'aproximació qualitativa: l'observació directa i les entrevistes.....	12
3.2.3 Elaboració de la mostra qualitativa: la població objecte d'estudi	13
4. El programa ' <i>Patis Escolars Oberts al Barri</i> ' a Barcelona	14
4.1 Els orígens del projecte.....	14
4.2 Principals objectius del programa ' <i>Patis Escolars Oberts al Barri</i> '.....	16
4.3 Situació actual del programa. Dades al voltant del programa ' <i>Patis Escolars Oberts al Barri</i> '?	17
4.4 Funcionament, morfologia i impactes del programa	42
4.4.1 Procediment i fases del projecte.....	42
4.4.2 El perfil dels usuaris i la tipologia dels patis oberts.....	52
4.4.3 El paper de la comunitat educativa i l'impacte del programa	54
4.4.4 L'impacte del programa en el territori. L'àmbit comunitari	62
4.4.5 El paper de l'administració pública	64
5. Conclusions	70
5.1 Límits del programa	70
5.2 I ara què? Algunes propostes per a la millora	74

6. Una proposta inicial d'indicadors per a una avaluació	81
6.1 Què avaluem?.....	81
7. Bibliografia	84

1. Presentació

Des de ja fa alguns anys l'Ajuntament de Barcelona ha anat impulsant el projecte *Patis Escolars Oberts al Barri* com a mesura per optimitzar els recursos públics invertits en els centres educatius però, sobretot, per obrir nous espais socials i de relació a la ciutadania on es fomentin els valors i actituds de respecte, cooperació, esforç i responsabilitat dels infants, mitjançant el joc compartit. En definitiva, per incrementar l'equitat en l'accés a l'educació en el temps de lleure.

En aquest sentit, els programa *Patis Escolars Oberts al Barri* pretén optimitzar l'ús dels centres escolars, a voltes infrautilitzats, amb l'objectiu de potenciar la seva vessant educativa i social tot facilitant l'ús dels seus patis entre la població dels diferents barris tot generant espai segurs, educatius i amb l'objectiu d'afavorir les lògiques d'interrelació i coneixença mútua. En definitiva, els patis oberts permeten potenciar la coresponsabilitat social i la creació d'espais comuns als diferents barris, especialment en el barris considerats d'actuació preferent.

Ateses aquestes premisses, aquest informe pretén esbrinar el nivell d'assoliment d'aquests grans objectius. L'anàlisi plantejada al llarg del mateix ha de ser llegida com un complement, des d'una mirada més interna i intensiva, a l'aproximació que l'Ajuntament de Barcelona va realitzar amb l'*Avaluació del programa Patis Oberts al Barri* (2013) i l'*Enquesta de satisfacció als directors de centres i als usuaris del Programa Patis Oberts al Barri* (2016). Mitjançant aquesta nova aproximació es vol posar de manifest fins a quin punt l'actual model de patis oberts abasta els objectius fixats per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona i s'assoleixen els mínims exigibles a un programa d'aquestes dimensions i pressupost.

El present treball parteix d'una aproximació general al programa amb l'objectiu de radiografiar el seu funcionament i dinàmiques, així com el paper dels diferents agents implicats. D'aquesta manera, en primer lloc, es realitza una descripció general i teòrica dels patis oberts. En segon lloc, es posa de manifest la proposta metodològica adoptada durant la recerca. Tercerament, es posa de manifest l'origen del projecte i es procedeix a la descripció quantitativa del mateix. En quart lloc, fruit de l'aproximació qualitativa, s'assenyalen les formes d'implementació del projecte i l'impacte que té entre els diferents actors i agents (comunitat educativa, els agents del territori i l'administració municipal) vinculats al programa. Finalment, es posen de manifest algunes de les febleses, així com es realitzen un seguit de propostes de millora que poden contribuir a una major adaptació als objectius prefixats per l'administració municipal. Tot plegat permetrà obrir el camí de la construcció d'alguns indicadors que ajudin a les avaluacions futures a l'hora de mesurar el funcionament del programa i les distàncies i proximitats en relació als objectius marcats.

2. Un punt de partida per avaluar els patis oberts

2.1. La importància del lleure i del temps de joc

Diferents autors i recerques assenyalen que les activitats de lleure ofereixen als infants importants oportunitats de desenvolupament personal i social tot contribuint a pal·liar, en els casos dels infants més vulnerables, determinades desigualtats socials. Partint d'aquest enfocament, el lleure educatiu ha anat adquirint, al nostre país, més importància en l'educació dels infants i els joves.

La realització d'activitats educatives en el temps de lleure, fora de l'àmbit de l'escolarització obligatòria i formal, és important per la capacitat de conferir capital pròpia d'aquestes activitats. Aquestes activitats, assenyalava Iglesias, "tenen un valor educatiu, amb un sentit i un propòsit per generar aprenentatge; tenen un valor social, perquè les extraescolars el que fan és posar en relació infants i joves de diferents condicions socials i, per tant, contribueixen a la cohesió social; i tenen un valor comunitari, perquè se solen sustentar en la comunitat, no persegueixen un sentit lucratiu. És a dir, no busquen generar capital econòmic, però sí generar capital comunitari, ja que són sostingudes per moltes persones de la comunitat: voluntaris, AMPA, educadors vinculats a un barri determinat, etc." (Iglesias, 2017).

Les evidències empíriques assenyalen que els joves i infants que més es beneficien del impacte generat per les activitats de lleure educatiu són aquells que es troben en una major situació de vulnerabilitat. És a dir, aquells joves i infants que conviuen en entorns desafavorits i procedeixen de famílies amb baixos recursos econòmics o baix nivell educatiu. En aquest sentit, les activitats extraescolars permeten "compensar les desigualtats educatives de partida de determinats col·lectius, ja sigui mitjançant programes de contingut acadèmic o altres programes de lleure educatiu on es treballen altres tipus d'habilitats socials, valors o actituds" (González, 2016: 2).

Si bé molts estudis han estudiat els beneficis de les activitats extracurriculars o extraescolars, és evident que en espais de lleure no tan formalitzats, però sí amb determinades normativitats i activitats també es poden assolir uns resultats prou significatius. D'aquesta manera, diferents recerques en l'àmbit de les extraescolars demostren que els programes que plantegen activitats lleure i esport tenen efectes positius en les *competències psicoemocionals* i en les *competències socials*. En l'àmbit psicoemocional s'observa un efecte important en àrees socioemocionals entre els participants de programes artístics i esportius. Com assenyalava González: "Els guanys s'observen en una millora de l'autopercepció, en la reducció de comportaments negatius, en l'increment de la seguretat pròpia i l'autoestima i en la reducció de consum de drogues o altres comportaments de risc" (González, 2016: 11). Pel que fa a l'àmbit de les *competències*

socials, els resultats dels estudis assenyalen un cert impacte en les habilitats de comunicació i la creativitat, sobretot en el cas d'activitats artístiques.

Amb tot, si bé en l'actualitat ha augmentat molt el nivell d'aquest tipus d'activitats encara queda marge d'ampliació. Com assenyala el Síndic de Greuges: "En relació amb temps passats, actualment hi ha més infants que participen en activitats de lleure educatiu, més agents socials que desenvolupen oferta i més administracions que juguen un paper en el desplegament de polítiques públiques orientades a optimitzar aquest àmbit socioeducatiu, encara que la inversió pública en aquest àmbit hagi experimentat un retrocés en els darrers tres anys a causa de les actuals dificultats pressupostàries de les administracions" (Síndic de Greuges, 2014:5). D'aquesta manera, en la mesura que el lleure és un dels àmbits educatius més fortament afectats per les desigualtats socials en l'accés, cal un major desplegament de polítiques públiques per garantir l'accessibilitat de tots els infants.

Més enllà dels beneficis i potencialitats competencials de les activitats realitzades durant el temps d'oci, no es pot perdre de vista el caràcter dinàmic i expressiu de l'espai del lleure. Pels joves, l'espai d'oci, més enllà del desenvolupament de determinades habilitats, esdevé un camp de *creació cultural* i desenvolupament de la seva *identitat*. No obstant això, cal tenir present que el tipus de lleure s'estructura en funció de la posició social ocupada pels joves en l'estructura social i en els espais socials més particulars (Bonal et al., 2003). Independentment de la posició social ocupada, l'oci esdevé pels joves un espai d'alliberament, un espai on poden desplegar el seu jo.

Malgrat que en aquest capítol no les desenvoluparem totes, hi ha diferents formes de fer-se present en aquest espai d'oci. Per Bonal et al. (2003), algunes d'aquestes presencialitats en l'oci juvenil –que en el present estudi s'han observat en l'àmbit dels patis oberts– són: l'*oci regulat* –espais ordenats i controlats institucionalment–, es tracta d'aquelles presències en el lleure on els joves no són protagonistes perquè els adults tenen part del control i, per tant, no poden definir totes les normativitats i regles del joc; l'*oci amb presència d'adults*, quan hi ha la presència d'experts en educació informal que d'alguna manera estructuren els sistemes amb que els joves viuen el temps lliure i l'*oci lícit*, on no hi tenen cabuda activitats –beure alcohol, fumar, etc. – que des de la perspectiva dels adults acostumen a caracteritzar-se com il·lícites, de ruptura respecte del que se suposa són les normes de comportament establertes .

En la mesura que els patis oberts obeeixen a aquests tipus d'oci, es constata que són espais on, majoritàriament, s'hi donen *presències d'entreteniment* (Bonal et al., 2003: 29). És a dir, són moments/espais de viure el temps de lleure amb poca "capacitat per generar processos autònoms de creació normativa i expressiva" (Bonal et al., 2003: 29) i on "la presència del lleure és ubicada en termes d'esbarjo i, en tot cas, segons una marcació temporal definida i un control institucional explícit" (Bonal et

altri, 2003: 30). Aquesta, sense cap mena de dubte, és el tipus de presència detectada en l'àmbit dels patis oberts.

2.2. Què són els patis oberts?

Els patis oberts s'articulen com espais d'ús social, com a llocs de trobada i esbarjo entre els membres de la comunitat, i per tant un capital actiu rellevant en la convivència i la cohesió social. Com s'ha exposat en l'anterior punt, les activitats extraescolars tenen un enorme potencial a l'hora de potenciar determinades habilitats i competències i potenciar la inserció social de determinats col·lectius de joves. Ara bé, malauradament el caràcter majoritàriament privat de les activitats extraescolars a Catalunya té com a conseqüència directa l'exclusió d'infants i joves de famílies desfavorides, que es veuen privats dels seus beneficis educatius i socials (Síndic de Greuges, 2014).

Davant aquesta situació, diferents administracions públiques han implementat programes d'educació en el lleure que promouen la col·laboració entre centres educatius i associacions amb l'objectiu de vincular l'escola al barri. En aquest sentit, els *Patis Escolars Oberts al Barri* responen a aquesta voluntat d'establir xarxa i potenciar l'accessibilitat a les activitats –siguin esportives o d'una altra índole– durant el temps de lleure. El patis oberts, doncs, intenten donar resposta a aquesta necessitat de millorar la qualitat del lleure i afavorir la cohesió social al territori mitjançant l'optimització dels recursos disponibles. Com assenyalen Civís i Díaz: “Les instal·lacions de les escoles i concretament els seus patis constitueixen una part important de les infraestructures públiques i proporcionen a infants i joves un espai vital pel seu desenvolupament educatiu, social i físic. Habitualment, un cop la jornada escolar finalitza una gran majoria de les instal·lacions romanen tancades i no operatives durant les tardes i els caps de setmana. Tanmateix, centres educatius de diferents municipis de Catalunya estan començant a obrir els seus patis durant les tardes, caps de setmana i en període de vacances, convertint-se en espais públics i de lleure per infants, joves i famílies.” (Civís i Díaz-Gibson, 2013: 6).

A més, els programes d'aquestes característiques alliberen un espai públic que normalment roman tancat per cedir-lo a la comunitat per fer-ne un aprofitament i potenciar les lògiques de corresponsabilitat social entre els seus usuaris. Aquells qui gaudeixen de les instal·lacions n'han de tenir cura.

Diferents estudis constaten que els patis escolars potencien la capacitat de jugar. Segons Marin (2009) els patis escolars permeten visibilitzar les escoles i apropar-les a la comunitat, alhora que s'articulen com a espai d'interacció i convivència de joves, infants i famílies. Tanmateix, la simple obertura d'aquestes espais no resol totes les necessitats. Cal conferir un sentit educatiu a aquests espais alliberats i dinamitzar-los mitjançant activitats socioeducatives que fomentin la convivència, el treball cooperatiu i els valors cívics. A la vegada, les diferents avaluacions realitzades assenyalen altres efectes positius en el sentit que

“aquests projectes representen un bon retorn de la inversió pública, en tant que es treu un rendiment concret amb l’optimització d’espais públics en desús en benefici de la comunitat. (...) una gran majoria d’aquests projectes utilitzen periòdicament o puntual algun altre espai del centre educatiu més enllà dels patis escolars per a realitzar les seves activitats.” (Civís i Díaz-Gibson, 2013: 14).

En termes teòrics, aquest tipus de projectes aposten per un ús comunitari i compartit dels patis amb l’objectiu de construir i/o potenciar el nombre i el sentit d’interaccions entre joves i infants, famílies, entitats del territori i administració. És a dir, s’hi incorpora la perspectiva de l treball en xarxa que, segons diferents estudis, permet assolir beneficis compartits per tota la comunitat. Ara bé, com s’arriba a aquesta dimensió? És fàcilment assolible? En el cas dels patis oberts a la ciutat de Barcelona, quines accions es desenvolupen en aquesta línia?

Finalment, un factor que pot dificultar la seva implementació és la fórmula de gestió adoptada. Civís i Díaz-Gibson constaten l’existència “d’algunes dificultats administratives i reticències professionals relacionades amb la col·laboració, com ara la distribució de responsabilitats (a qui li toca fer què); la voluntat d’obrir patis escolars (la Llei d’autonomia de centres determina que és el director qui decideix); l’aportació de recursos econòmics, humans i materials; la distribució de responsabilitats civils i jurídiques o les pròpies assegurances.” (Civís i Díaz-Gibson, 2013: 12). Aquestes dificultats obliguen a teixir unes fórmules d’intervenció i organització àgils i que impliquen el menor impacte possible en el funcionament quotidià dels centres educatius. Els patis oberts requereixen pel seu bon funcionament un model de gestió cooperativa on s’hi impliquin les diferents àrees de l’administració pública a la recerca d’un objectiu social comú.

3. L'emmarcament metodològic: model d'anàlisi i proposta de contrastació empírica

3.1. Un model d'anàlisi per indagar en els modes d'implementació dels patis oberts

Amb aquesta avaluació es pretén realitzar una aproximació general al funcionament dels patis oberts de la ciutat de Barcelona i detectar tant els punts més forts com els seus límits i mancances. Com en el cas de l'anàlisi dels patis oberts, l'objectiu passa per dibuixar els tipus de patis oberts desenvolupats en diferents contextos territorials. Un seguit de contextos que, com en qualsevol programa a analitzar, cal prendre en consideració a l'hora d'entendre les dinàmiques presents en el programa *'Patis Escolars Oberts al Barri'*.

Com en molts d'altres aspectes, el mateix concepte de 'Pati Obert' planteja diferents aproximacions. En aquest sentit, entenem que el 'Pati Obert' és un servei que posa a la disposició de tota la comunitat els patis dels centres educatius de la ciutat. Els converteix, com no pot ser d'altra manera, en espais de lleure i educatius per a famílies, infants i adolescents fora d'horari escolar. Un element central d'aquest programa és la premissa que es tracta d'un espai d'accés lliure per a qualsevol infant amb la seva família, qualsevol jove o qualsevol família, tingui o no tingui vinculació amb el centre. Es tracta d'un programa que pretén fomentar la igualtat d'oportunitats i l'equitat en l'accés a l'educació en el temps de lleure a la vegada que procura treballar els valors i actituds de respecte, cooperació, esforç i responsabilitat dels infants i adolescents.

Com en d'altres tipus d'anàlisis realitzades, el model d'anàlisi dibuixat planteja el context territorial com un element de primer ordre a considerar. El territori esdevé un factor cabdal a l'hora d'entendre els diferents tipus de públics, activitats (tipus i èxit de les mateixes) i nombre d'usuaris. Així és probable que els territoris amb una determinada composició socioeconòmica obeeixin a uns determinats perfils de patis, mentre que d'altres territoris amb unes característiques diferenciades presentaran uns patis oberts amb unes altres morfologies.

Un altre element a considerar pel model d'anàlisi és la importància i el paper dels diferents actors implicats a l'hora d'apropar el programa als objectius fixats. Com condiciona el paper del centre educatiu a l'èxit del programa? És essencial la mobilització de l'AMPA? Quin impacte té en el programa la xarxa de monitors, coordinadors i dinamitzadors que estan a peu de territori? És prou evident que el programa dels patis oberts està completament condicionat per la interacció d'aquests i altres agents implicats. I per tant, la present avaluació es marca com a objectiu esbrinar el seu paper, així com mesurar l'impacte que

el propi programa té en ells. En bona mesura, es procurarà analitzar els mecanismes de gestió i implementació del programa, així com les diverses posicions i actituds en relació al programa dels diferents actors implicats.

Com veurem més endavant, aquesta avaluació s'orienta principalment a l'observació tant de les persones vinculades a la gestió i desenvolupament d'aquest programa, com a les persones usuàries del mateix. Des d'una perspectiva qualitativa s'aprofundirà en l'anàlisi dels individus que realitzen diferents tasques en la posada en funcionament dels patis oberts i, també, dels individus usuaris (infants, joves i famílies) que són objecte d'atenció del programa. En aquest sentit, com s'ha exposat, també caldrà preguntar-se sobre l'impacte d'aquest programa entre els diferents agents estudiats. Quin paper i com afecta el programa a les diferents àrees de l'administració, als centres educatius, als infants i joves, a les famílies, a les associacions del territori, etcètera. I, per descomptat, quin és el nivell d'assoliment dels objectius fixats pel propi programa? Ens trobem davant una lògica de distanciament o d'apropament?

3.2. Objecte d'estudi i tècniques de recollida d'informació

Aquesta avaluació es planteja des d'una perspectiva metodològica de caràcter qualitatiu, és a dir, mitjançant l'ús de tècniques intensives de recollida d'informació. No obstant això, la indagació prèvia sobre la xarxa de patis oberts de la ciutat de Barcelona s'ha fet mitjançant l'anàlisi de les dades quantitatives que l'IMEB i l'empresa concessionària ha proporcionat. L'anàlisi d'aquestes dades ha permès disposar d'una informació estadística descriptiva referent a l'estructura i usos dels patis oberts que ha permès l'obtenció d'una radiografia general de l'estat del programa.

Tot seguit, es descriuen breument les fases del projecte on s'articulen les tècniques de recollida d'informació triada per dur a terme l'observació.

Fase I. Recollida de dades de context i coneixement de la xarxa de patis oberts.

- > Dades dels patis obert establerts (ubicació, moment de l'obertura, etc.).
- > Coneixement de les diferents tipologies de patis oberts (tipus de públic i de dinamitzacions, etc.).
- > Procés i mecanisme d'implementació dels patis oberts.
- > Organització i actuació de l'administració pública en relació al programa.
- > Tasques desenvolupades per l'empresa concessionària del servei.

Fase II: Aproximació qualitativa a partir d'entrevistes en profunditat i l'observació directa

3.2.1. Anàlisi de les dades de context prèvies i coneixement del mapa de 'Patis Escolars Oberts al Barri'

El punt de partida ha estat l'anàlisi de les dades existents sobre la qüestió que ha de servir per conèixer l'abast dels fets. S'han emprat diversos estudis i fonts secundàries de dades proporcionades pels diferents agents vinculats al programa. Així per realitzar una aproximació al context del programa s'ha analitzat l'*Enquesta Òmnibus Municipal. Juny 2010* (Ajuntament de Barcelona, 2010), l'*Avaluació del programa Patis Escolars Oberts al Barri* (Fundació Jaume Bofill i Ajuntament de Barcelona, 2013), *Patis Escolars Oberts al Barri. Memòria curs 2015-2016* (Ajuntament de Barcelona, 2016), *Patis Escolars Oberts al Barri. Informe d'indicadors d'usos per perfil. Curs 2015-2016* (Ajuntament de Barcelona, 2016), l'*Enquesta de satisfacció dirigida a les direccions dels centres participants al Programa de Patis Escolars Oberts al Barri* (Ajuntament de Barcelona, 2016), l'*Enquesta de satisfacció dirigida als usuaris del Programa de Patis Escolars Oberts al Barri* (Ajuntament de Barcelona, 2016), *Patis Escolars Oberts al Barri. Informe de ciutat. Setmana del 29 de maig al 4 de juny de 2017* (Ajuntament de Barcelona, 2017), el *Plec de clàusules administratives particulars. Contracte de serveis per a l'organització i desenvolupament del programa 'patis escolars oberts al barri'* (Ajuntament de Barcelona, 2017) i el *Plec de prescripcions tècniques que han de regir el concurs públic per a l'adjudicació del contracte de servei del programa 'Patis Escolars Oberts al Barri'* (Ajuntament de Barcelona, 2017).

Així, aquesta primera aproximació de caràcter quantitatiu ha permès delimitar un conjunt de variables explicatives que conformaran el corpus central d'ítems al voltant dels quals caldrà preguntar i explorar durant les entrevistes en profunditat i l'observació directa.

Així, algunes de les variables explicatives sobre les quals caldrà indagar en el marc del programa patis oberts són:

- L'àmbit territorial on es desenvolupa el 'Pati Obert'
- El paper de l'empresa concessionària i el seu mode de gestió del programa
- El paper dels centres educatius i les AMPA
- El paper dels infants, joves i famílies
- La vinculació amb el barri
- L'estructura i funcionament de les diferents àrees de l'administració pública (Ajuntament de Barcelona).

3.2.2. L'aproximació qualitativa: l'observació directa i les entrevistes

Després de l'observació quantitativa prèvia s'han realitzat un conjunt d'entrevistes en profunditat als diferents agents vinculats al projecte. L'objectiu ha estat el de recollir el funcionament intern extern dels patis oberts i les diverses interpretacions (percepcions) sobre aquest funcionament, la seva estructura i els efectes sobre la comunitat. Finalment, a partir de la mostra tipològica extreta de les dades quantitatives i les pròpies entrevistes s'ha procedit a l'observació directa a diferents patis oberts de la ciutat.

Les entrevistes en profunditat

Tal i com s'ha comentat, en aquesta aproximació al programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*', s'ha optat unes tècniques de recollida de dades de caràcter intensiu: *les entrevistes en profunditat*. Aquesta tècnica permet entendre les lògiques més internes de funcionament del programa, plantejar els elements més positius i detectar els límits, mancances i necessitats que els diferents agents entrevistats veuen al programa.

Partint dels elements sobre els que es volia indagar les entrevistes en profunditat han atès els següents perfils:

- > Entrevistes semiestructurades a experts en *patis oberts*.
- > Entrevistes en profunditat a les tècniques de l'IMEB, organisme impulsor del projecte.
- > Entrevistes en profunditat a diferents tècnics de l'empresa concessionària responsable del programa.
- > Entrevistes en profunditat a tècnics de districte de l'Ajuntament de Barcelona.
- > Entrevistes semiestructurades a tècnics del Consorci d'Educació de Barcelona

L'observació directa patis oberts

L'observació directa requereix incorporar-se en l'espai –i també en un temps determinat- de l'objecte d'estudi observat. L'objectiu d'aquest tipus d'observació és la captació de dades com a participant del context que s'estudia. És a dir, aital tècnica permet una aproximació directa a la "realitat social" i en el moment en que tenen lloc els fenòmens que s'estudien –l'arribada i la sortida dels centres educatius–, aproximant-se al punt de vista dels individus implicats en l'acció observada. Òbviament, aquest tipus d'observació ha d'anar acotada mitjançant unes fitxes d'observació que permeten realitzar un registre sistemàtic del que es veu i se sent durant el procés d'observació.

En el cas que ens ocupa, s'ha tractat d'una observació basada en la 'no participació', és a dir, en l'observació distanciada del fenomen però sense participar-hi, sense cap mena d'interacció amb els individus estudiats, en aquest cas infants, joves, famílies i, en la majoria de casos, monitors.

Els districtes triats per fer l'observació directa han estat:

- Gràcia
- Sant Martí
- Nou Barris
- Horta-Guinardó

3.2.3. Elaboració de la mostra qualitativa: la població objecte d'estudi

Com en qualsevol recerca, tota anàlisi requereix d'un plantejament acurat dels individus objecte d'estudi. A partir dels diferents eixos del programa i agents implicats s'ha procurat construir una mostra variada i diversificada. L'objectiu de l'heterogeneïtat dels agents analitzats és el de construir un relat general del programa a partir de les diferents perspectives i visions del mateix.

Amb aquesta premissa la mostra està configurada per disset individus d'entre 18 i 60 anys, ubicats en diferents àmbits de gestió del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*'. En la mesura que es planteja una perspectiva qualitativa la selecció de la mostra no segueix cap criteri de significativitat estadística, sinó que es correspon a un *mostratge teòric* (Ruiz Olabuénaga, 1996) amb l'objectiu de mostrar els diferents perfils sociològics.

Seguint aquesta perspectiva s'han definit una sèrie d'eixos per delimitar les persones representades a la mostra. És a dir, s'ha procedit a fer una tria de la mostra a partir d'àrees delimitades durant l'anàlisi de context feta prèviament:

- *Posició ocupada dins l'estructura de l'Ajuntament.*
- *Territori (barri o districte) en el qual treballa.*
- *Tasca realitzada en relació al programa.*

4.El programa ‘Patis Escolars Oberts al Barri’ a Barcelona

4.1. Els orígens del projecte

Als anys 2005-2006, a tres districtes de la ciutat de Barcelona, es posà un funcionament una prova pilot per donar resposta a la manca d'espais de joc i amb l'objectiu de potenciar un determinat lleure per a infants, joves i famílies. Amb aquest punt de partida es va encetar el programa comunitari “*Temps de Barri, temps educatiu compartit*”. El programa pretenia incentivar les xarxes comunitàries i correlacionar les escoles amb el barri mitjançant el joc i el lleure. A partir d'aquest programa, i vistos els primers resultats, es decidí potenciar aquesta eina que significava la dinamització de determinades zones de la ciutat i l'obertura dels centres educatius –un bé públic no utilitzat en tot el seu potencial– a la ciutadania. D'aquesta manera, s'acordà articular un programa integral de ciutat impulsat per l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona que progressivament posés en funcionament un conjunt de patis de diferents escoles de la ciutat. El programa s'anomenà ‘*Patis Escolars Oberts al Barri*’.

L'any 2008 el projecte encara tenia forma de ‘prova pilot’. Hi havia una persona referent a l'oficina de l'empresa concessionària i després hi havia un coordinador que s'encarregava de l'àmbit dels monitors. Amb la incorporació de l'empresa Magma Cultura es produeix un salt considerable en el nivell de professionalització i complexitat del programa: es crea un model d'informe, es realitza un pla de funcionament, protocols d'incidències, etc.

L'any 2011 s'introdueix la figura dels dos dinamitzadors dins del projecte i s'augmenta considerablement el nombre de patis que s'obren. En aquell moment el mandat polític era el d'incrementar notablement el nombre de patis escolars oberts. L'objectiu que es va marcar era que tots els barris de Barcelona disposessin d'aquest tipus de servei.

En relació a les dinamitzacions es va acordar que hi hauria un número determinat de dinamitzacions per fer i que totes les escoles havien de gaudir d'un cert número d'activitats durant el curs, prescindint de la necessitat real d'aquella dinamització al ‘Pati Obert’ i del nombre de participants que hi poguessin haver. En l'actualitat, aquest plantejament s'està canviant. Hi ha hagut un evolució i les dinamitzacions es programen prenent en consideració la tipologia dels usuaris, el nombre de participants i les necessitats específiques de cada pati. Entre 2012-2014 va aparèixer una tercera figura de dinamitzador. L'objectiu d'aquest tercer dinamitzador era el d'articular tot el treball de xarxa amb les associacions i AMPES i potenciar la implicació del teixit social de cada barri.

Actualment, sota la direcció de l'IMEB i l'empresa concessionària que gestiona el projecte, el programa aplega de manera conjunta al Consorci d'Educació de Barcelona, els Districtes, els centres educatius, els

Mossos d'Esquadra i/o Guàrdia Urbana i algunes entitats educatives i socials dels barris. Amb aquesta distribució d'agents s'aposta per obrir un espai de joc al barri, especialment en aquells barris mancats d'espais públics pel joc, a la vegada que es pretén potenciar la vinculació dels centres educatius amb el teixit social i familiar dels respectius barris. És des d'aquest punt de partida que l'any 2008 es posaren en funcionament 13 patis oberts i s'apostà per un model integrat de joc i lleure que intentés incorporar un enfocament comunitari. D'aquesta manera a part d'obrir l'espai físic es va decidir posar en funcionament un seguit d'activitats de caràcter esportiu i cultural amb l'objectiu de complementar l'espai de joc lliure, potenciar inèrcies més comunitàries i aconseguir la implicació de tots els perfils de joves i infants (diferents edats, sexe, etc.). Aquest programa d'activitats s'oferiria puntualment en funció dels recursos econòmics disponibles en cada moment.

Taula 1. Evolució del nombre de patis oberts a la ciutat de Barcelona

Any	Nombre de patis oberts
2008	13
2009	24
2010	37
2011	52
2012	61
2013	65
2014	68
2015	69
2016	70*
2017	70*

Al programa hi ha 71 patis oberts, però en l'actualitat un pati està tancat per obres de llarga durada

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades per l'IMEB i la Fundació CET-10.

Si bé més endavant s'analitzarà amb major deteniment, l'organització i funcionament del programa no ha variat substancialment en els darrers anys. Així des de l'IMEB i l'empresa que gestiona el projecte es realitza la coordinació i contacte amb els tècnics del Consorci d'Educació de Barcelona (qüestions de manteniment), els tècnics de districte (calendaris i obertures de nous patis), les direccions dels centres educatius, les AMPA (dinamitzacions i activitats) i, en la mesura dels possibles, amb entitats i col·lectius del territori amb l'objectiu que també s'incorporin al programa i realitzin activitats educatives als patis escolars.

Finalment, la configuració horària del programa tampoc ha variat en els darrers anys. Els patis oberts es desenvolupen en horari no lectiu, especialment els divendres per la tarda, en caps de setmana i durant els períodes de vacances. Com es veurà més endavant, cada 'Pati Obert' té un monitor (en algun cas dos) que s'encarrega de la gestió i el bon funcionament del pati: horaris d'obertura i tancament, informe d'usos,

usuaris i incidències, afavoreix dinàmica de jocs i la bona gestió de l'espai i potencia la relació entre tots els usuaris (grans i petits) del pati. Paral·lelament, com ja s'ha esmentat, des de fa uns anys a tots els patis oberts es desenvolupen un seguit de dinamitzacions (entre tres i quatre cops al mes) esportives, culturals, artístiques i familiars de caràcter gratuït, a la vegada que periòdicament s'incorporen unes maletes pedagògiques que contenen jocs de taula, contes i altres jocs tradicionals. Enguany, per primera vegada, el programa incorpora un seguit de 'maletes pedagògiques permanents' a determinats patis oberts de la ciutat.

4.2. Principals objectius del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*'

La diversa presència d'agents i organismes en el marc d'un projecte mancomanat pot haver afavorit una multiplicitat de lectures i objectius. Amb l'objectiu de clarificar i ponderar els objectius es va demanar a l'IMEB un exercici de concreció. Fruit d'aquest exercici els objectius principals del programa en l'actualitat són els següents:

1. Optimitzar l'ús dels centres escolars potenciant la seva vessant educativa i social, fent possible un ús del pati entre els col·lectius i/o activitats que es puguin realitzar sense interferències, afavorint la seva interrelació.
2. Afavorir sinergies amb el territori proper de cada ciutadà i permetre gaudir i tenir cura de l'espai proper, de l'espai conegut i poder crear entre tothom un espai comú.
3. Potenciar el paper dels *Patis Escolars Oberts al Barri* en les dinàmiques de barri, especialment en els barris d'actuació preferent.
4. Incrementar el treball en xarxa i potenciar la dimensió col·laborativa i comunitària del programa a nivell de barri.
5. Potenciar el paper de les AMPA en les diferents fases de la implementació del programa.
6. Incorporar la mirada de l'infant i l'adolescent en les diferents activitats, tant en el disseny com en l'avaluació i revisió del programa.
7. Promoure relacions intergeneracionals i activitats inclusives que permetin accedir a les dinamitzacions educatives a tots els infants i joves.
8. Fomentar el treball dels valors i actituds de respecte, cooperació, esforç i responsabilitat dels infants i adolescents.

9. Fomentar des del joc compartit com a font d'aprenentatge personal i col·lectiu la convivència i la cohesió social i transmetre valors com la cooperació, el treball en equip i la solidaritat entre tots els participants.
10. Fer possible la igualtat d'oportunitats i l'equitat en l'accés a l'educació en el temps de lleure.

Com es pot observar, els objectius generals pivoten al voltant de tres àmbits cabdals, l'obertura d'un equipament públic a la ciutat tot potenciant la lògica del 'retorn social' de la inversió pública i afavorint la dinamització de determinades zones de la ciutat, sobretot aquelles amb menys equipaments i/o amb una major vulnerabilitat socioeconòmica; promoure un tipus determinat de joc i activitats en les diferents franges d'edat de caràcter més participatiu i on es tinguin en consideració determinats valors i actituds i potenciar el treball col·laboratiu com a mode per construir xarxa social i implicar els diferents agents afectats amb el teixit social del barri. Des d'aquest punt de vista, el programa ha de contribuir a apuntalar la mirada comunitària i el treball comunitari que en relació als barris l'administració municipal vol potenciar.

L'observació d'aquests àmbits de treball general i la concreció d'aquests objectius més específics permetrà establir les proximitats i distàncies entre el desenvolupament i resultats del programa i la voluntat dels gestors públics pel que fa a aquesta qüestió.

4.3. Situació actual del programa. Dades al voltant del programa *'Patis Escolars Oberts al Barri'*

En aquest apartat es procurarà fixar algunes dades quantitatives rellevants en relació al programa. Tanmateix, cal posar de manifest que el present estudi no té la intenció d'aportar dades quantitatives exhaustives, aquestes, sense cap mena de dubte, es poden trobar en les memòries anuals i mensuals realitzades per l'empresa concessionària. Així, en aquest apartat es realitzarà una aproximació descriptiva a la quantitat de centres educatius implicats, la seva ubicació per districte, el nombre i tipus de dinamitzacions o la quantitat de persones participants d'aquestes dinamitzacions.

Les dades disponibles, moltes d'elles extretes de la memòria anual del curs 2015-2016, no permeten copsar el nombre d'usuaris, l'actual model de recompte no ho facilita, però si que ens permet aproximar-nos al impacte del programa arreu del territori.

En primer lloc, a la Taula 2, s'indica el nombre de patis oberts per cadascun dels deu districtes de la ciutat de Barcelona. En aquest sentit, les dades agregades per districte ens permeten copsar quins són els

districtes més actius pel que fa al nombre de patis escolars oberts. En aquest cas, hi trobem els districtes de Sant Martí, Nou Barris i Horta.

Taula 2. Centres educatius amb Patis oberts per districte. Curs 2016-2017

Districte	Escoles	Total escoles
Ciutat Vella	Escola Alexandre Galí	2
	Institut Pau Claris	
Eixample	Institut Fort Pius	6
	Escola Ramon Llull	
	Escola Ferran Sunyer	
	Escola Els Llorers	
	Escola Carlit	
	Escola Mallorca	
Sants-Montjuïc	Institut Joan Coromines	10
	Escola Barrufet	
	Escola Pràctiques	
	Escola Lluís Vives i Institut Lluís Vives	
	Escola Gayarre	
	Escola Seat	
	Escola Enric Granados	
	Escola Ramon Casas	
	Escola Mossent Jacint Verdaguer	
	Escola Poble-sec	
Les Corts	Escola Les Corts	3
	Institut Ausiàs March	
	Escola Pau Romeva	
Sarrià-Sant Gervasi	Escola Poeta Foix	4
	Institut Menendez y Pelayo	
	Escola Dolors Monserdà-Santapau	
	Escola Nabí	
Gràcia	Escola Baldiri Reixac	5
	Escola La Sedeta	
	Escola Josep Maria de Sagarra	
	Escola Reina Violant	

	Escola Montseny	
Horta-Guinardó	Escola Coves d'en Cimany	11
	Escola El Carmel	
	Escola Taxonera	
	Escola Pau Casals	
	Escola Font d'en Fargas	
	Escola Torrent d'en Melis	
	Escola Mas Casanovas	
	Escola Jovellanos	
	Escola Torrent de Can Carabassa	
	Escola Baloo	
	Escola Mare Nostrum	
	Nou Barris	
Escola Ciutat Comtal		
Escola Palma de Mallorca		
Escola Antaviana		
Escola Aiguamarina		
Escola Elisenda de Montcada		
Escola El Turó		
Escola Calderón de la Barca		
Escola Mercè Rodoreda		
Escola Tomàs Moro		
Institut Barcelona Congrés		
Escola Àgora		
Sant Andreu	Escola Pompeu Fabra	6
	Escola Baró de Viver	
	Escola Ramon Berenguer III	
	Escola Bernat de Boïl	
	Escola Ignasi Iglesias	
	Escola El Sagrer	
Sant Martí	Escola Miralletes	13
	Escola Vila Olímpica	
	Institut Bernat Metge	

	Escola La Pau	
	Institut Barri Besòs	
	Escola Antoni Brusi	
	Escola Bogatell	
	Escola Poblenou	
	Escola Pere IV	
	Poliesportiu Francesc Abad	
	Escola Eduard Marquina	
	Escola Bac de Roda	
	Escola La Farigola del Clot	

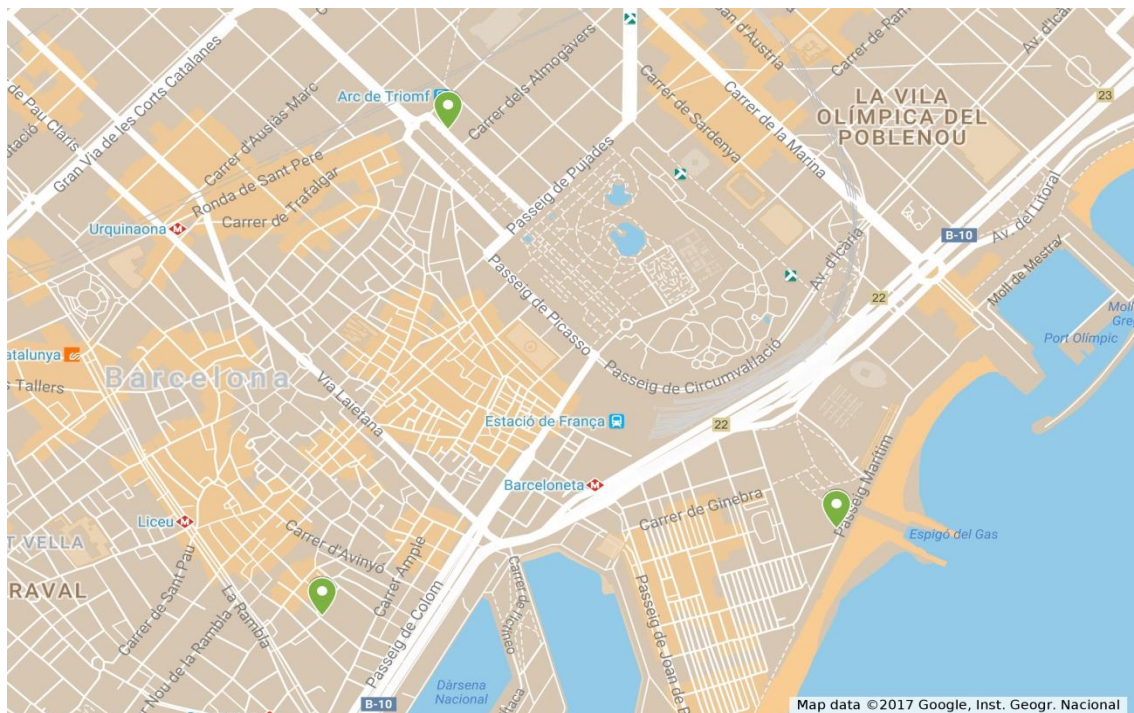
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades per la Fundació CET-10

Per districte, els districtes amb menys patis oberts al barri durant el curs 2016-2017 van ser Ciutat Vella, Les Corts i Sarrià-Sant Gervasi. Més endavant, es podrà constatar algunes de les raons per les quals hi ha més patis en uns o altres districtes.

A continuació, es presenta la ubicació dels patis oberts projectats pel curs 2017-2018 per cadascun dels deu districtes exposats al *plec tècnic de condicions* del concurs públic. La disposició és la següent:

Mapa 1. CIUTAT VELLA

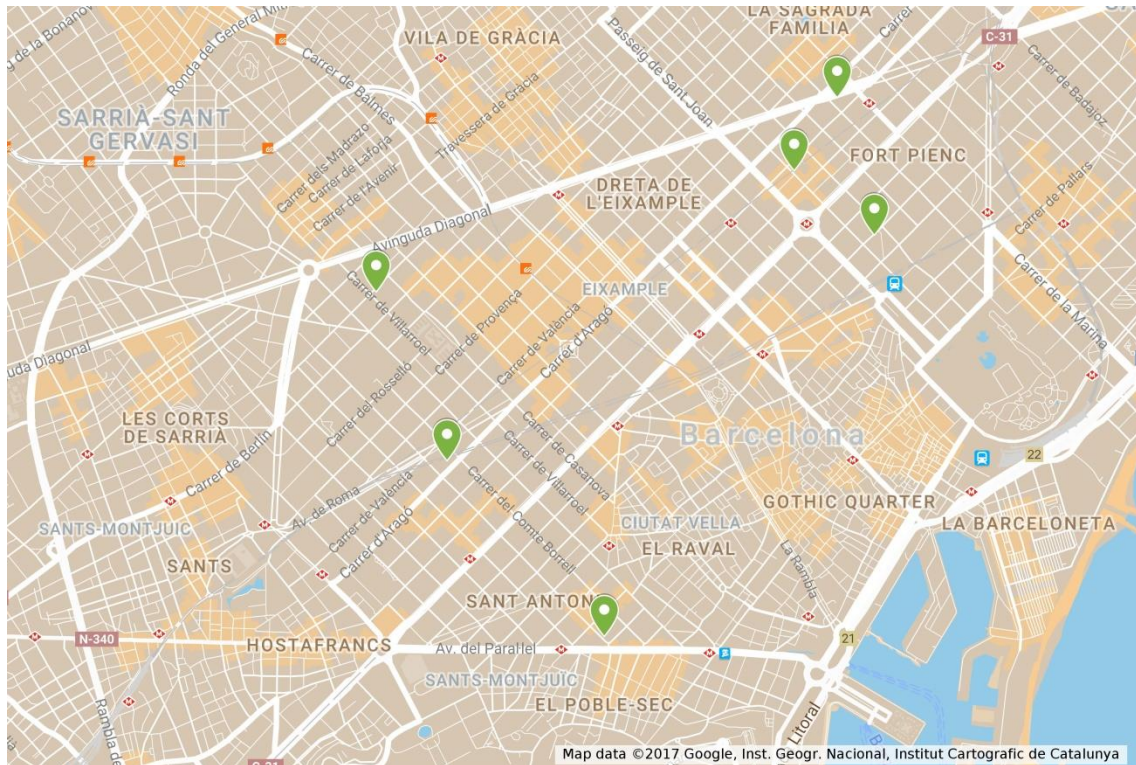
Escola Alexandre Galí, Institut Pau Claris, Escola Drassanes

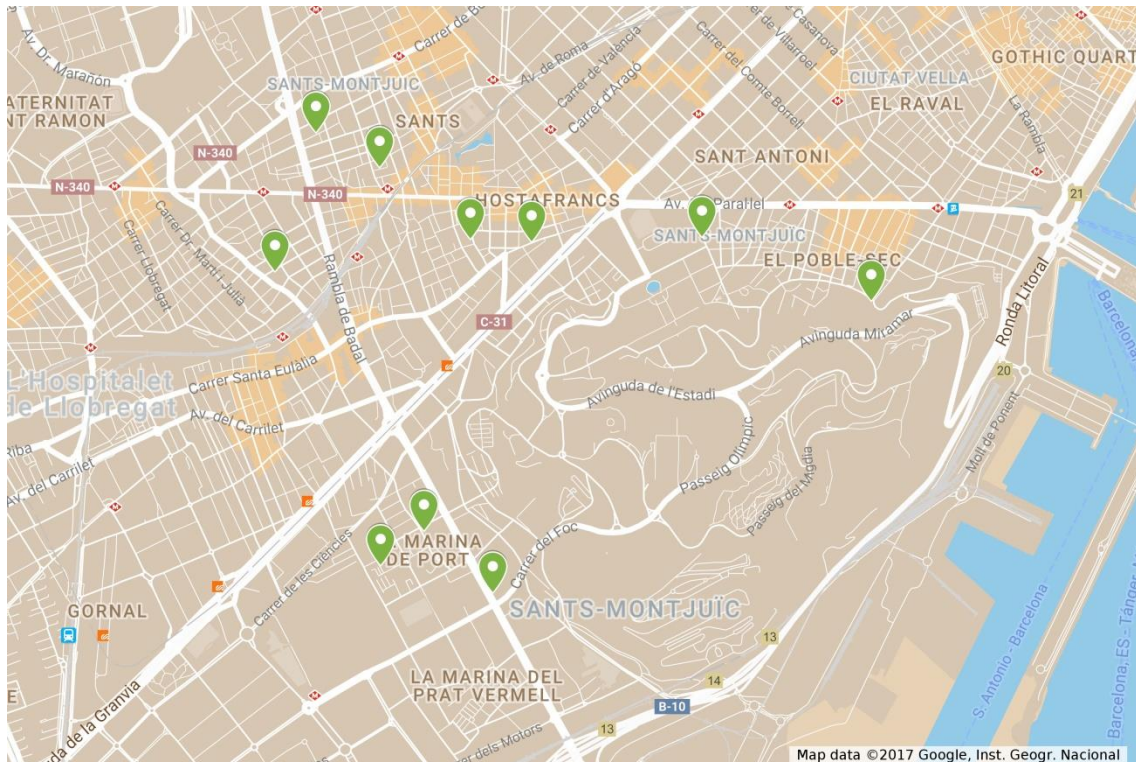
Mapa 2. EIXAMPLE

Institut Fort Pius, Escola Ramon Llull, Escola Ferran Sunyer, Escola Carlit, Escola Mallorca, Escola Els Llorens

Mapa 3. SANTS-MONTJUÏC

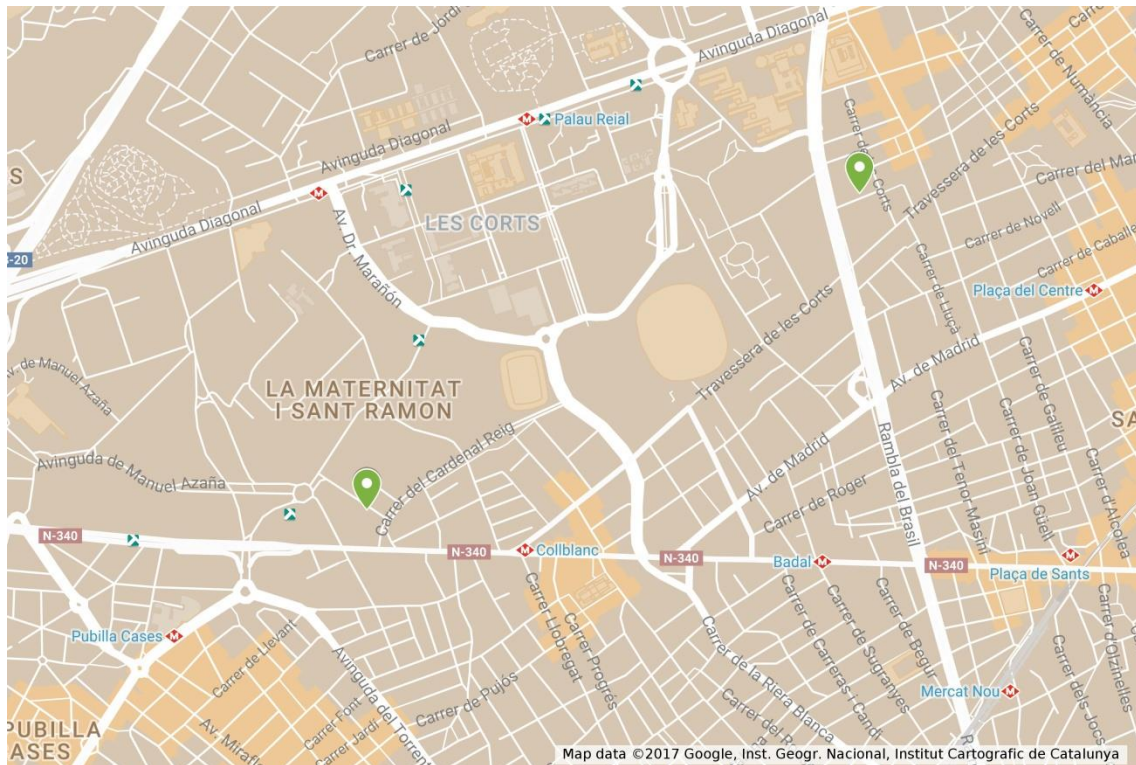
Institut Joan Coromines, Escola Lluís Vives i Institut Lluís Vives, Escola Barrufet, Escola Pràctiques, Escola Gayarre, Escola Seat, Escola Enric Granados, Escola Ramon Casas, Escola Poble-sec, Escola Mossèn Jacint Verdaguer

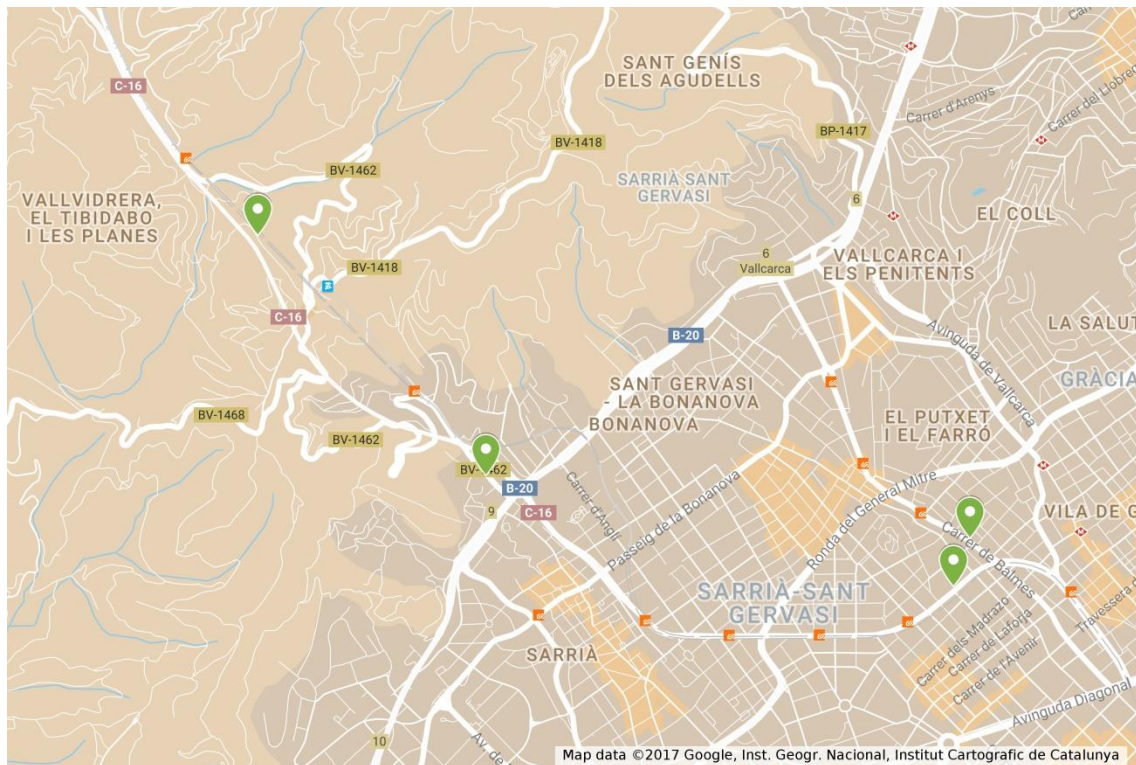
Mapa 4. LES CORTS

Escola Les Corts, Escola Pau Romeva

Mapa 5. SARRIÀ-SANT GERVASI

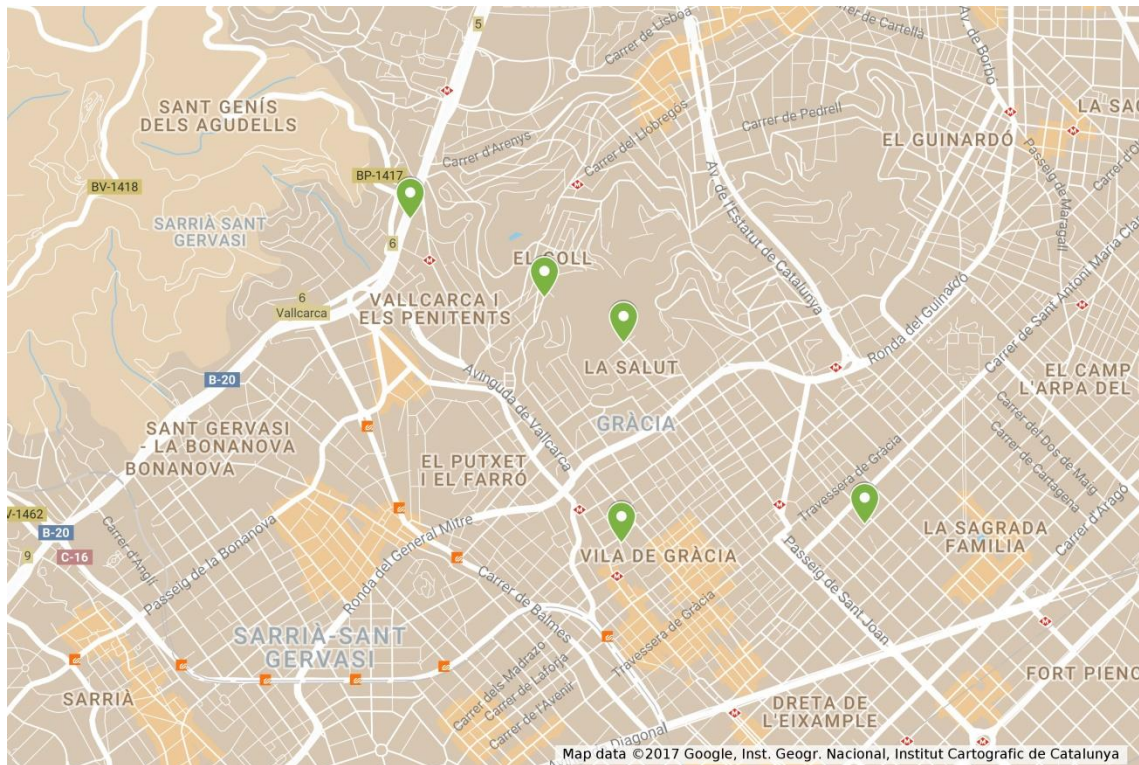
Escola Poeta Foix, Escola Nabí, Institut Menéndez y Pelayo, Escola Dolors Monserdà-Santapau

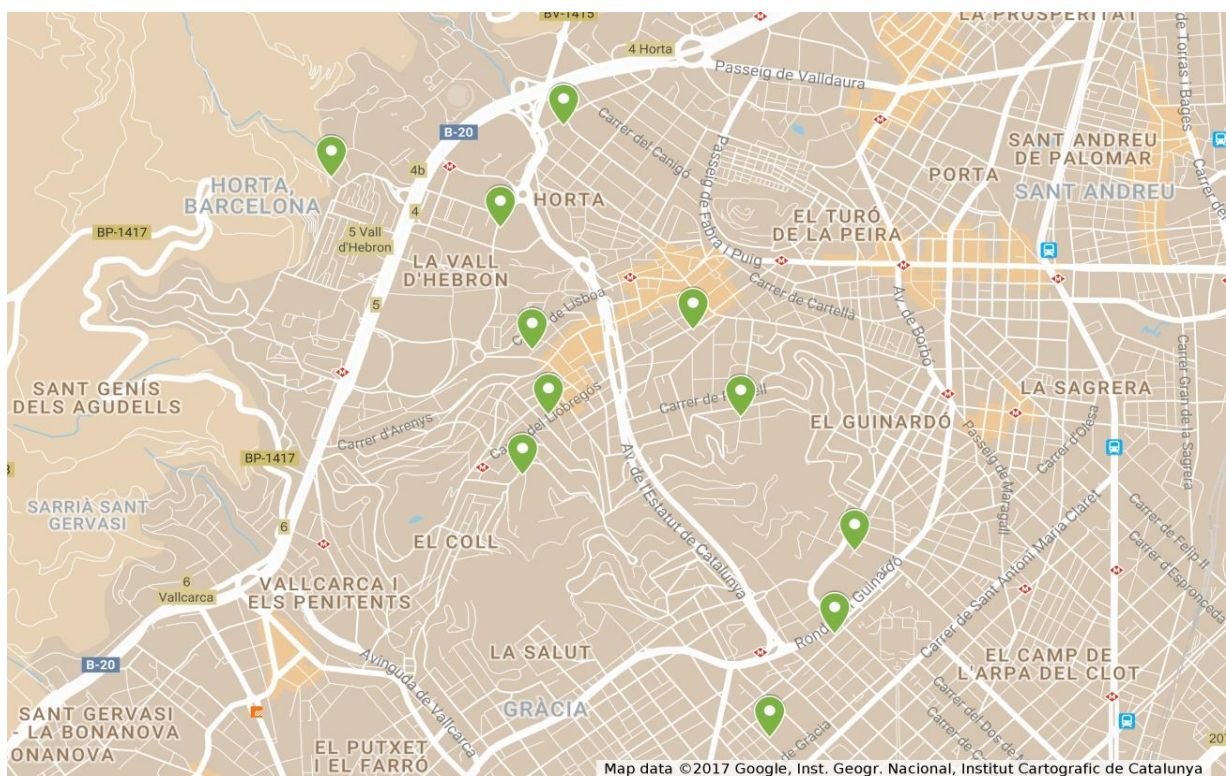
Mapa 6. GRÀCIA

Escola Baldiri Reixac, Escola La Sedeta, Escola Josep Maria de Sagarra, Escola Reina Violant, Escola Montseny

Mapa 7. HORTA-GUINARDÓ

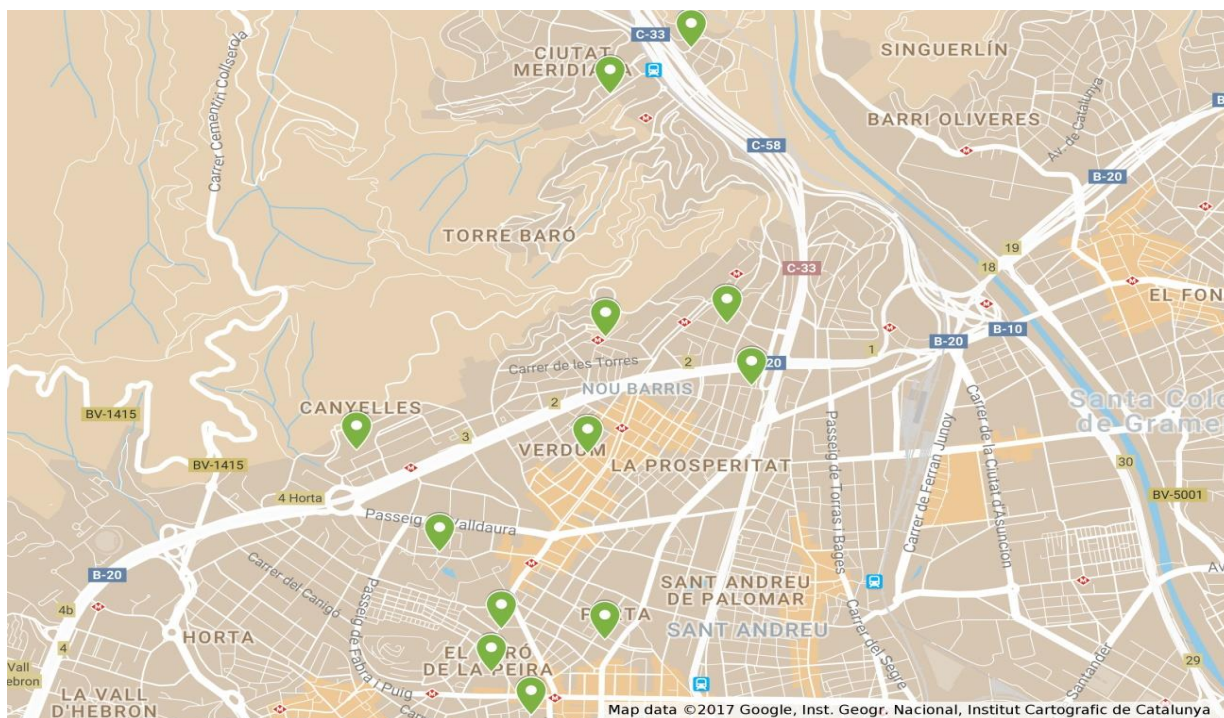
Escola Coves d'en Cimany, Escola El Carmel, Escola Taxonera, Escola Pau Casals, Escola Font d'en Fargas, Escola Torrent de Can Carabassa, Escola Jovellanos, Escola Mas Casanovas, Escola Torrent d'en Melis, Escola Mare Nostrum, Escola Baloo

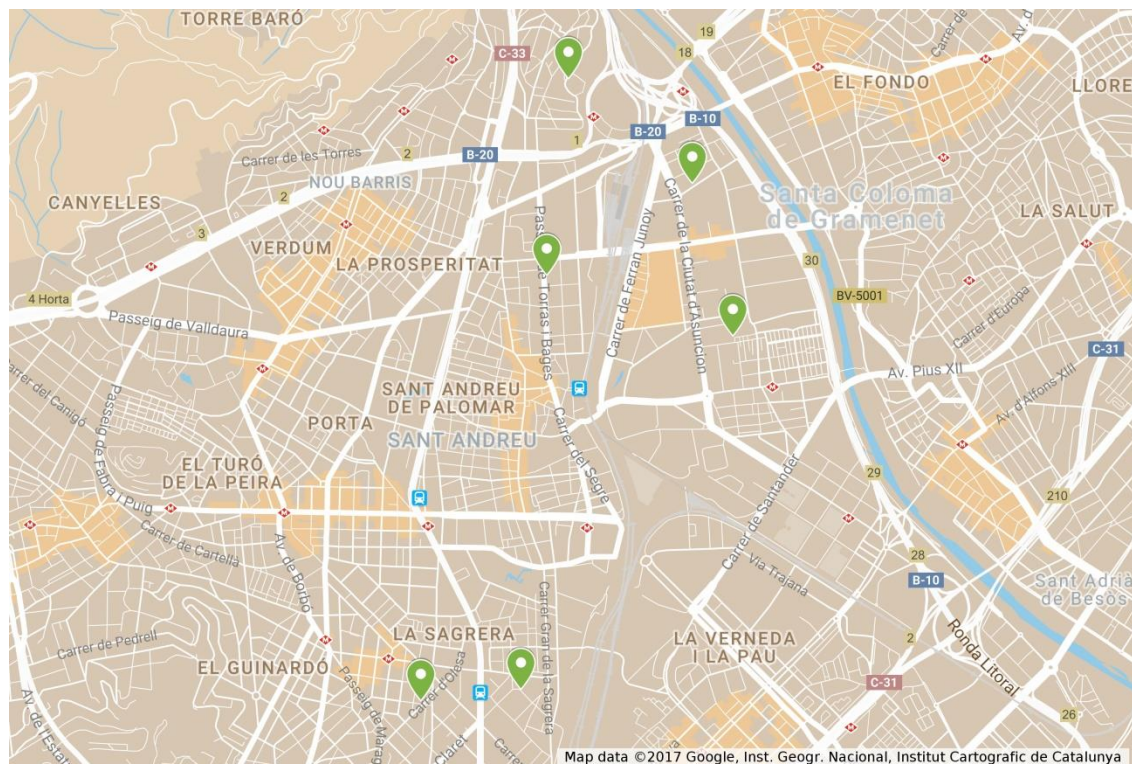
Mapa 8. NOU BARRIS

Escola Sant Jordi, Escola Ciutat Comtal, Escola Aiguamarina, Escola Antaviana, Escola Elisenda de Montcada, Escola El Turó, Escola Calderón de la Barca, Escola Mercè Rodoreda, Escola Tomàs Moro, Institut Barcelona Congrés, Escola Àgora, Escola Palma de Mallorca

Mapa 9. SANT ANDREU

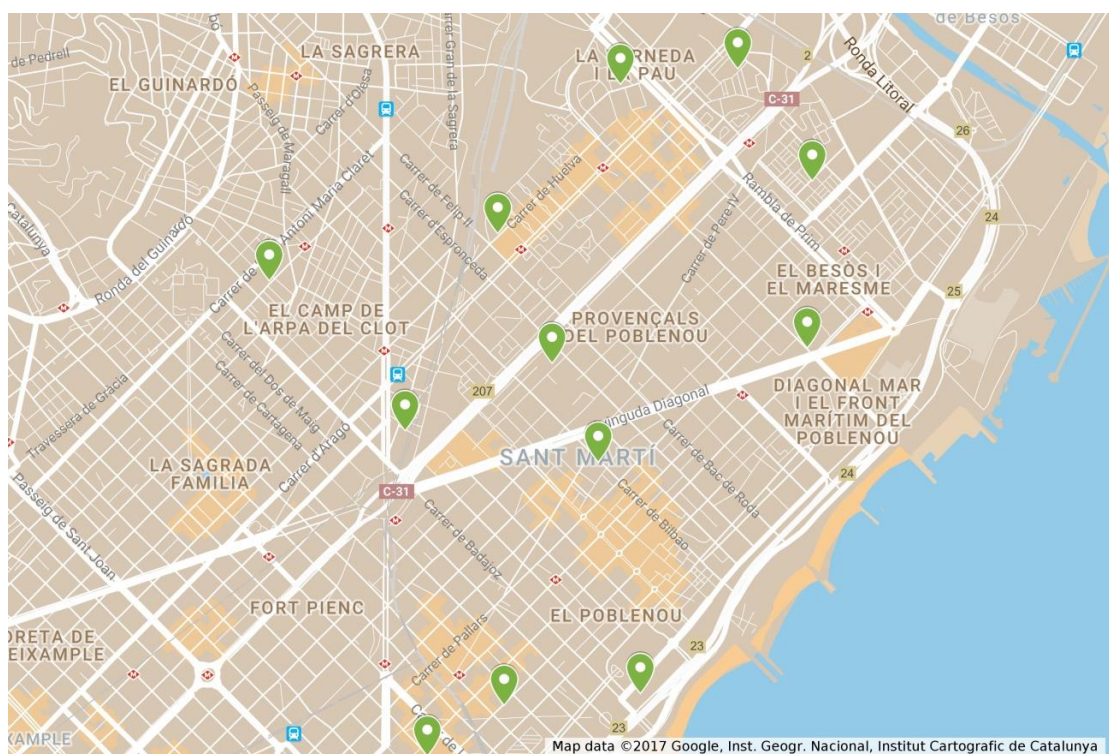
Escola Pompeu Fabra, Escola Baró de Viver, Escola Ramon Berenguer III, Escola Bernat de Boïl, Escola Ignasi Iglesias, Escola El Sagrer.

Mapa 10. SANT MARTÍ

Escola Miralletes, Escola Pere IV, Escola Vila Olímpica, Institut Bernat Metge, Escola La Pau, Escola Antoni Brusi, Escola Bogatell, Escola Poblenou, Escola Eduard Marquina, Institut Barri Besòs, Escola Bac de Roda, Escola La Farigola del Clot

Pel que fa a les dinamitzacions desenvolupades a cadascun dels diferents patis, aquestes tenen com a objectiu el foment del treball dels valors i actituds de respecte i cooperació i el treball mitjançant el joc i el lleure de la convivència i la cohesió social. Les diferents activitats (esportives, culturals, familiars...) que es desenvolupen en el marc de les dinamitzacions són compatibles amb la resta d'activitats que els infants i joves realitzen al pati i, òbviament, ni ocupen tot el temps del pati (normalment duren 90 minuts) ni tot l'espai. Tothom pot participar-hi lliurement i gratuïta.

Les dades relatives a les dinamitzacions recollides per l'empresa concessionària permeten copsar el nivell d'incidència de les diferents dinamitzacions pedagògiques. Així, a la següent taula s'indica el nombre de participants en cadascuna de les dinamitzacions realitzades a cada centre educatiu entre octubre de 2016 i l'abril de 2017. En aquest cas cal advertir que als centres amb nombres molt alts de participants també s'hi ha considerat aquelles dinamitzacions en el marc d'una festa d'escola. En qualsevol cas, el nombre de participants és el següent:

Taula 3. Nombre de participants a les maletes i dinamitzacions per centre. Octubre 2016 a Abril 2017.

Districte	Escoles	Participants
Ciutat Vella	Escola Alexandre Galí	85

	Institut Pau Claris	77
Eixample	Institut Fort Pius	12
	Escola Ramon Llull	727
	Escola Ferran Sunyer	57
	Escola Els Llorers	83
	Escola Carlit	96
	Escola Mallorca	96
Sants-Montjuïc	Institut Joan Coromines	29
	Escola Barrufet	99
	Escola Pràctiques	274
	Escola Lluís Vives i Institut Lluís Vives	61
	Escola Gayarre	57
	Escola Seat	34
	Escola Enric Granados	43
	Escola Ramon Casas	37
	Escola Mossent Jacint Verdaguer	71
	Escola Poble-sec	36
Les Corts	Escola Les Corts	35
	Institut Ausiàs March	4
	Escola Pau Romeva	36
Sarrià-Sant Gervasi	Escola Poeta Foix	19
	Institut Menendez y Pelayo	235
	Escola Dolors Monserdà-Santapau	23
	Escola Nabí	21
Gràcia	Escola Baldiri Reixac	93
	Escola La Sedeta	34
	Escola Josep Maria de Sagarra	52
	Escola Reina Violant	54
	Escola Montseny	133
Horta-Guinardó	Escola Coves d'en Cmany	31
	Escola El Carmel	49
	Escola Taxonera	37
	Escola Pau Casals	210

	Escola Font d'en Fargas	160
	Escola Torrent d'en Melis	66
	Escola Mas Casanovas	26
	Escola Jovellanos	94
	Escola Torrent de Can Carabassa	60
	Escola Baloo	117
	Escola Mare Nostrum	12
Nou Barris	Escola Sant Jordi	115
	Escola Ciutat Comtal	10
	Escola Palma de Mallorca	29
	Escola Antaviana	117
	Escola Aiguamarina	40
	Escola Elisenda de Montcada	25
	Escola El Turó	52
	Escola Calderón de la Barca	5
	Escola Mercè Rodoreda	62
	Escola Tomàs Moro	32
	Institut Barcelona Congrés	61
	Escola Àgora	42
	Sant Andreu	Escola Pompeu Fabra
Escola Baró de Viver		21
Escola Ramon Berenguer III		20
Escola Bernat de Boïl		26
Escola Ignasi Iglesias		178
Escola El Sagrer		168
Sant Marti	Escola Miralletes	119
	Escola Vila Olímpica	4
	Institut Bernat Metge	7
	Escola La Pau	8
	Institut Barri Besòs	43
	Escola Antoni Brusi	77
	Escola Bogatell	17
	Escola Poblenou	34

	Escola Pere IV	120
	Poliesportiu Francesc Abad	0
	Escola Eduard Marquina	40
	Escola Bac de Roda	22
	Escola La Farigola del Clot	35
	TOTAL	5.191

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades per la Fundació CET-10

Com s'ha especificat anteriorment, alguns dels centres presenten un alt nombre de participants perquè algunes de les dinamitzacions s'han produït en circumstàncies excepcionals: festes de l'escola, obertura del pati, etcètera. No obstant això, l'afluència de participants en algunes escoles és força rellevant i indica el bon funcionament d'algun d'aquests patis oberts. A l'altra costat de la balança, apareixen patis oberts on el sistema de dinamitzacions no acaba d'arrencar. Als patis oberts d'escoles com Institut Ausiàs March (Les Corts), Escola Calderón de la Barca (Nou Barris), Escola Vila Olímpica, Institut Bernat Metge, Escola La Pau o Poliesportiu Francesc Abad (Sant Martí) es fa evident que el sistema de dinamitzacions pedagògiques no acaba de funcionar i, per tant, caldrà, de cara a següents edicions, considerar la viabilitat d'aquesta proposta.

En un altre ordre de les coses hi trobem el tipus de dinamitzacions ofertades. Com s'ha assenyalat anteriorment, hi ha tres àmbits fonamentals de dinamització: l'àmbit esportiu, el familiar i el cultural. Cadascun d'aquests tres àmbits plantegen dinamitzacions diferenciades que s'orienten a la participació d'uns o altres públics, sense privar, però, que hi pugui participar, llevat dels més menuts, qualsevol persona que ho desitgi. A la taula següent s'hi detallen els perfils de les dinamitzacions realitzades durant el curs 2016-2017.

Taula 4. Tipus de dinamitzacions ofertades. Curs 2016-2017.

ÀMBIT DINAMITZACIÓ	TIPUS DINAMITZACIÓ
ESPORTIVES	Atletisme
	Bitlles catalanes al pati
	Ballem Hip hop
	Ballem Bollywood
	Ballem batuka
	Ballem Zumba
	Vine a practicar Spiribol
	Vine a jugar al rugby
	Beisbol al pati
	Fútbol sala al pati
	Bàsquet al pati

	Handbol al pati
	Circuits de patinatge urbà
	Juga al voleibol
CULTURALS I ARTÍSTIQUES	Conta contes
	Teatre d'improvisació
	Taller de decoració nadalenca
	Taller d'iniciació al scrapbooking
	Taller de decoració de cabells: trenes de colors
	Taller de maquillatge de fantasia i d'animals
	Taller de titelles de dit
	Taller de foam
	Taller musical de percussió
	Taller de creació de miniatures amb modelatge
	Taller de disfresses
	Jocs tradicionals amb material
	Dansa la cultura catalana
	Recicl-art: creacions artístiques amb material reciclat
	Taller de flors de paper de primavera
	Taller de clown
	Taller de papiroflèxia
	Taller de màscares originals
FAMILIARS	Jocs cooperatius i per la pau en família
	Juga Europa: jocs del continent europeu
	Juga Àsia: jocs del continent asiàtic
	Juga Àfrica: jocs del continent africà
	Juga Amèrica: jocs del continent americà
	Juga Oceania: jocs del continent oceànic
	Gimcana de jocs tradicionals
	Taller de danses
	Conta contes: ara i de sempre
	Torneig de tennis taula intergeneracional
	Juga al circ
	Taller de creació de titelles i conta contes
	Juguem als jocs de taula: ara i de sempre
	Jocs tridimensionals per a totes les edats

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades per la fundació CET-10.

Com es veurà més endavant, les dinamitzacions pedagògiques es distribueixen per cada centre en funció dels perfils dels assistents al pati. En aquells centres amb una població més juvenil s'acostumen a realitzar, sobretot, dinamitzacions de caràcter esportiu; mentre que en aquells centres amb un públic més familiar s'hi prioritzen dinamitzacions més culturals o familiars. En qualsevol cas, les dades indiquen una distribució de les dinamitzacions per terços. És a dir, de les 320 dinamitzacions realitzades durant el curs,

un 20,9% són familiars, un 19,6% esportives i un 20% culturals. La resta, un 39,3%, són les maletes pedagògiques que responen a una altra dinàmica.

Taula 5. Tipus i nombre de dinamitzacions per centre educatiu. Octubre 2016 a Abril 20.

Districte	Escoles	Maletes pedagògiques	Dinamitzacions artístiques i culturals	Dinamitzacions esportives	Dinamitzacions Familiars	Total
Ciutat Vella	Escola Alexandre Galí	2	1	2	1	6
	Institut Pau Claris	2		2		4
Eixample	Institut Fort Pius	2				2
	Escola Ramon Llull	2	5	1	2	10
	Escola Ferran Sunyer	2		1	1	4
	Escola Els Llorers	2		1	3	6
	Escola Carlit	3	1		1	5
	Escola Mallorca	2	1	1	3	7
Sants-Montjuïc	Institut Joan Coromines	2				2
	Escola Barrufet	1	2	1	2	6
	Escola Pràctiques	1		1	2	4
	Escola Lluís Vives i Institut Lluís Vives	3		2		5
	Escola Gayarre	2		1	1	4
	Escola Seat	4	1	1		6
	Escola Enric Granados	2		1		3
	Escola Ramon Casas	1		1		2
	Escola Mossèn Jacint Verdaguer	1	2			3
	Escola Poble-sec	1	1	1	1	4
Les Corts	Escola Les Corts	1			1	2
	Institut Ausiàs March	1		1		2
	Escola Pau Romeva	1	1	1		3
Sarrià-Sant Gervasi	Escola Poeta Foix	2	1			3
	Institut Menéndez y Pelayo	3		4	2	9
	Escola Dolors Monserdà-Santapau	2		1		3
	Escola Nabí		2			2
Gràcia	Escola Baldiri Reixac	1	2		2	5

	Escola La Sedeta	2	1	1		4	
	Escola Josep Maria de Sagarra	2	1		1	4	
	Escola Reina Violant	2	1		1	4	
	Escola Montseny	3	3		2	8	
Horta-Guinardó	Escola Coves d'en Cimany	2	1	1	1	5	
	Escola El Carmel	1		2	1	4	
	Escola Taxonera	2	1	1		4	
	Escola Pau Casals	1	3	1	1	6	
	Escola Font d'en Fargas	2	1	1	2	6	
	Escola Torrent d'en Melis	2	2			4	
	Escola Mas Casanovas	1	1			2	
	Escola Jovellanos	1	2	1	2	6	
	Escola Torrent de Can Carabassa	2	1	1	2	6	
	Escola Baloo	2	1		1	4	
	Escola Mare Nostrum				1	1	
	Nou Barris	Escola Sant Jordi	4		2	1	7
		Escola Ciutat Comtal	2				2
Escola Palma de Mallorca		3			1	4	
Escola Antaviana		2	3	1	4	10	
Escola Aiguamarina		2	1		1	4	
Escola Elisenda de Montcada		2				2	
Escola El Turó		2	1	2	3	8	
Escola Calderón de la Barca					1	1	
Escola Mercè Rodoreda		2	1	1	2	6	
Escola Tomàs Moro		1		1	1	3	
Institut Barcelona Congrés		2		1	1	4	
Escola Àgora		1	1		2	4	
Sant Andreu		Escola Pompeu Fabra	2	3	3	1	9
	Escola Baró de Viver	2		1	1	4	
	Escola Ramon Berenguer III	3		2		5	
	Escola Bernat de Boïl	1		3		4	

	Escola Ignasi Iglesias	2	3			5	
	Escola El Sagrer	1	2	2	4	9	
Sant Martí	Escola Miralletes	1	2	3	1	7	
	Escola Vila Olímpica	2				2	
	Institut Bernat Metge	2				2	
	Escola La Pau	2	1			3	
	Institut Barri Besòs	1		1		2	
	Escola Antoni Brusi	3	1	1	1	6	
	Escola Bogatell	2				2	
	Escola Poblenou		3			3	
	Escola Pere IV	4	2		2	8	
	Poliesportiu Francesc Abad					0	
	Escola Eduard Marquina			3	3	6	
	Escola Bac de Roda	2	1			3	
	Escola La Farigola del Clot	2		3		5	
		TOTAL	126	64	63	67	320

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades proporcionades per la Fundació CET-10

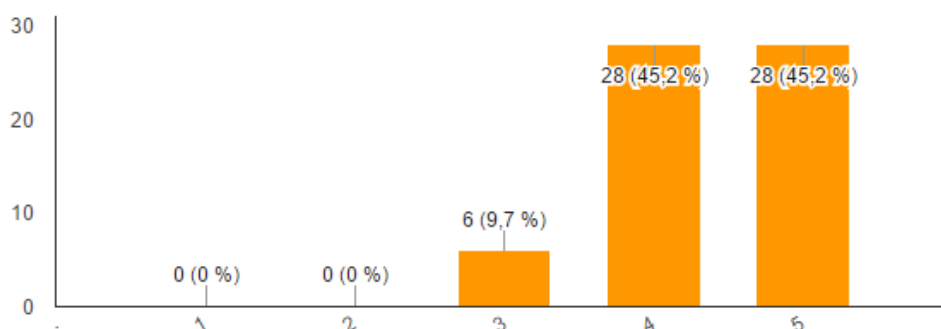
Nivell de satisfacció dels centres educatius i els usuaris dels Patis Escolars Oberts al Barri

Amb l'objectiu de mesurar el nivell de satisfacció dels agents implicats en el programa, el maig de l'any 2016 es va realitzar una enquesta a 62 escoles/instituts que disposen de Pati Obert. En termes generals, els resultats obtinguts després de l'explotació de les dades van ser molt positius. El nivell de satisfacció de les direccions dels centres i els usuaris dels patis oberts (infants, joves i famílies) es va revelar com a molt elevat. Si bé aquesta enquesta ja ha estat explotada i els principals resultats van ser incorporats a la memòria del curs 2015-2016, s'ha cregut pertinent incorporar alguns d'aquests resultats més rellevants a fi i efecte d'il·lustrar l'elevat grau de satisfacció de dos dels agents implicats en el programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*'.

Pel que fa a l'enquesta realitzada a les **direccions dels centres**, les principals respostes anaven en la següent direcció:

1. Valoreu de manera general el servei de Patis Escolars Oberts al Barri:

(62 respuestas)

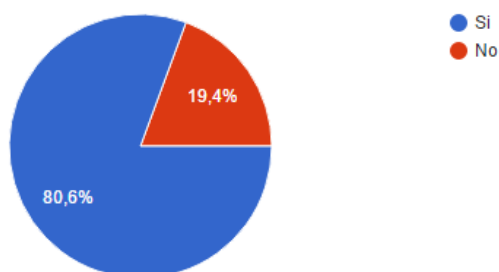

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa.

Les dades de l'enquesta indiquen que un 90,4% de les direccions de centre té una valoració bona o molt bona del funcionament del programa. Una dada altament significativa si, com veurem més endavant, es vol posar en funcionament una política de major implicació dels centres educatius a fi i efecte de potenciar la vesant educativa i comunitària.

2. Creieu que l'horari del Pati Escolar Obert al Barri respon les vostres necessitats?

(62 respuestas)

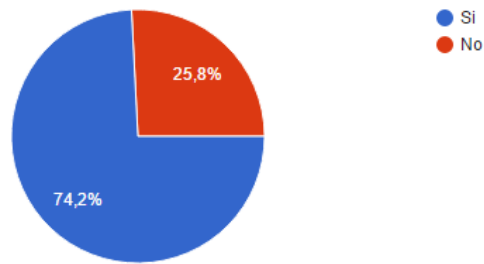

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa.

Pel que fa a l'horari dels patis oberts, un 80% de la mostra apunta que el programa respon a les necessitats del centre educatiu, mentre que un 19,4% hi troba algunes mancances. Algunes de les mancances horàries detectades són: ressituat l'horari d'estiu a la franja de matí, major nombre d'hores obert o predilecció per un o altre dia de la setmana. Cap petició que no pugui ser atesa.

5. El Programa Patis Escolars Oberts al Barri cobreix les vostres necessitats?

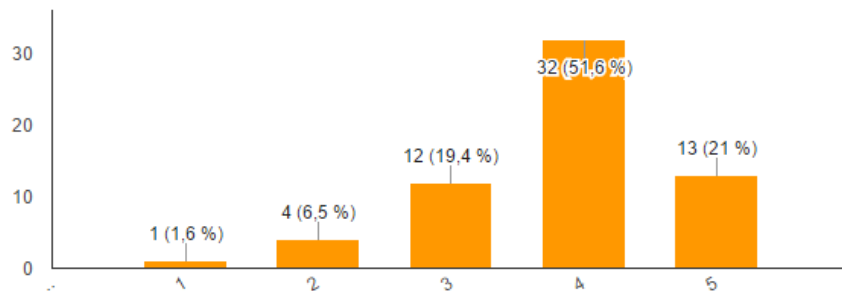
(62 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa.

En aquesta gràfica s'observa un petit desajustament en relació als resultats. mentre que en l'anterior es constata que els objectius del programa són força similars als desitjats per les direccions de centre, en aquesta altra gràfica s'observa que un 25% de les direccions enquestades tenen la percepció que la implementació actual del programa no acaba de cobrir les necessitats detectades pel centre educatiu.

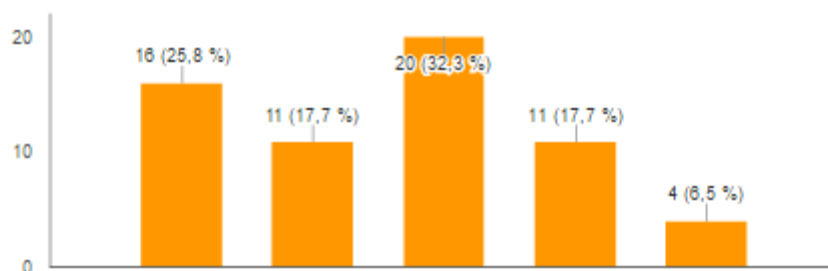
9. L'oferta de dinamitzacions educatives és coherent. (62 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa a les dinamitzacions, un 72% dels enquestats les valora positivament.

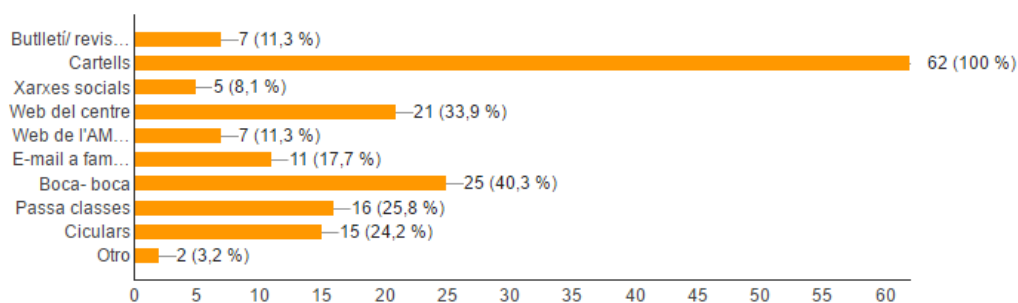
11. El servei ajuda a que l'AMPA s'impliqui en el centre. (62 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa al nivell d'implicació de l'AMPA, s'observa que la distribució està molt més repartida. En qualsevol cas, les direccions de centre no observen una elevada correlació entre el programa *Patis Escolars Oberts al Barri* i una major participació de l'AMPA en els afers del centre educatiu. Tan sols un 23% (17,7% més 6,5%) de les direccions de centre afirmen que es produeix una significativa implicació de les AMPA gràcies al programa. Òbviament, la implicació de les AMPA obeeix a molts altres factors, per bé que, a voltes, la implementació del Pati Obert pot contribuir a potenciar la visibilitat de l'AMPA en determinades franges horàries o moments.

17. Quin tipus de difusió es fa del programa des del centre? (62 respuestas)

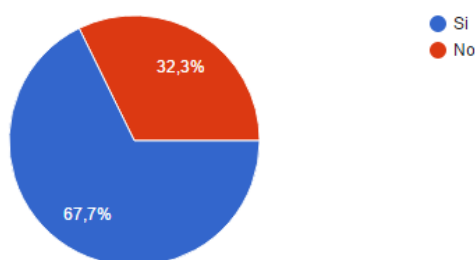
Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Si bé més endavant es tractarà aquesta qüestió amb major profunditat, és interessant observar la difusió que els centres educatius fan del programa. En aquest cas, la difusió via cartells, proporcionats per l'empresa concessionària, és la via majoritària de difusió del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*'. La gràfica mostra com altres opcions poc costoses i força eficients (xarxes socials, web del centre, correu

electrònic) són infrautilitzades. Finalment, la difusió via circulars adreçades a les famílies del centre i que, proporcionalment, tenen un major índex de recepció tan sols és realitzada per un 25% dels centres educatius enquestats.

21. Heu tingut la possibilitat de proposar (direcció o AMPA) prèviament les temàtiques de les dinamitzacions amb el dinamitzador referent del programa?

(62 respuestas)

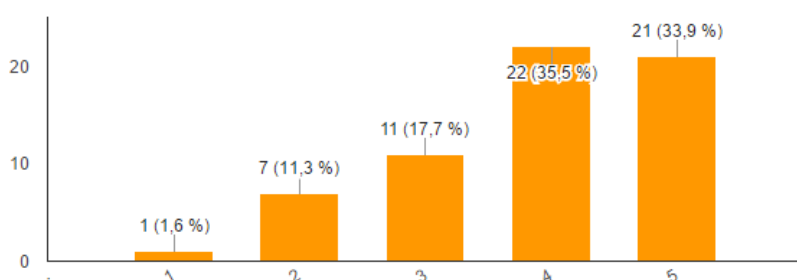

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Si bé el programa ja ve marcat prèviament per un plec de condicions, es constata que un 67% dels centres han pogut negociar i/o parlar sobre quin tipus de dinamitzacions són més adients pel perfil de públics presents als seus patis oberts. En aquest sentit, es confirma la capacitat d'adaptabilitat i d'adaptació al públic de cada pati de l'empresa concessionària.

25. La gestió i tractament de la incidència fins la seva solució ha estat satisfactòria.

(62 respuestas)

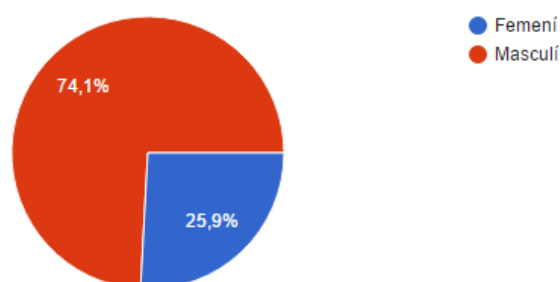

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Finalment, les dades indiquen que un 69,4% de les direccions de centre té una valoració bona o molt bona de la gestió de les incidències i el tractament de les mateixes. Una dada que apunta en la mateixa direcció que la que es desprèn de l'anàlisi qualitativa de les entrevistes realitzades.

Pel que fa a l'enquesta realitzada als usuaris dels patis oberts, s'observa que cal treballar molt per resoldre el fenomen de masculinització dels patis oberts. Com s'observa a la següent gràfica, un 74% dels usuaris dels patis oberts són homes, un percentatge substancialment desproporcionat que caldrà corregir.

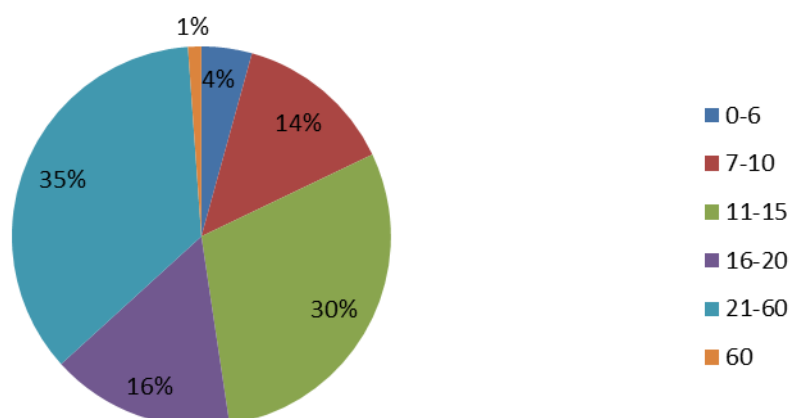
Sexe (441 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa a la distribució per edats, les dos franges majoritàries són la de 11 a 15 anys (30% dels usuaris) i la de 21 a 61 anys (35% dels usuaris). En aquesta darrera cal comptabilitzar-hi els grups de joves de major edat que a darrera hora utilitzen el pati per jugar a futbol i el col·lectiu de pares i mares que acompanyen la població més menuda, el 14% que té una edat compresa entre els 7 i 10 anys.

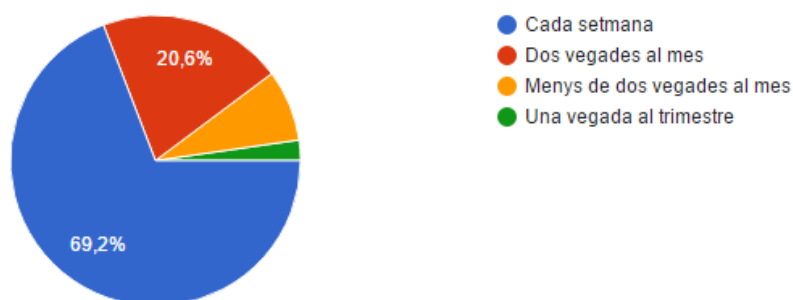
Edats

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa a la freqüència amb la que s'accedeix al pati, una part significativa dels usuaris, un 69%, en fa un ús continuat, hi accedeix setmanalment. S'observa, doncs, que s'ha assolit un nivell de fidelització molt important. Malauradament, no es disposa del nivell d'assiduïtat per barri de residència, correlació que ens hauria donat informació rellevant sobre el paper d'aquests patis en l'articulació del joc i espais de lleure en determinats barris i territoris de la ciutat.

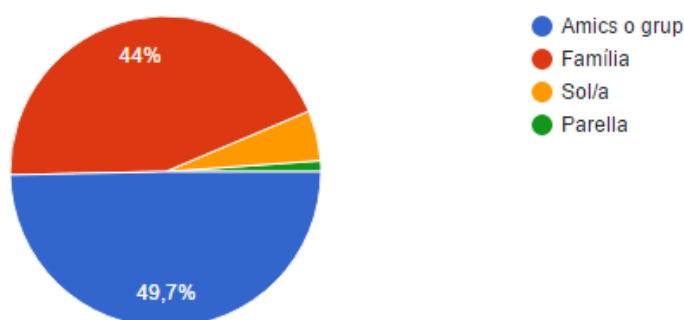
1. Amb quina freqüència vens al pati? (441 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

La resposta a la pregunta "Amb qui vens al pati?" correlaciona perfectament amb els dos models de pati obert existents: model juvenil i model familiar. En aquest sentit, és del tot lògic que la resposta a aquesta pregunta sigui quasi paritària: el 44% hi va amb la família i el 49% amb amics.

2. Amb qui vens al pati? (441 respuestas)

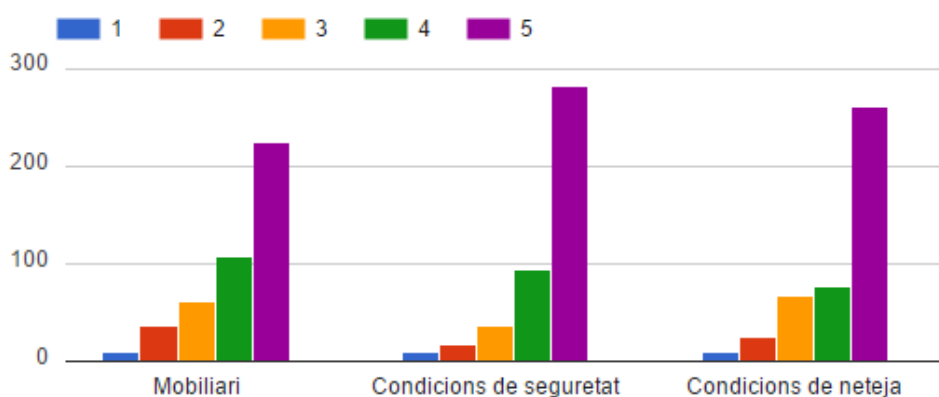
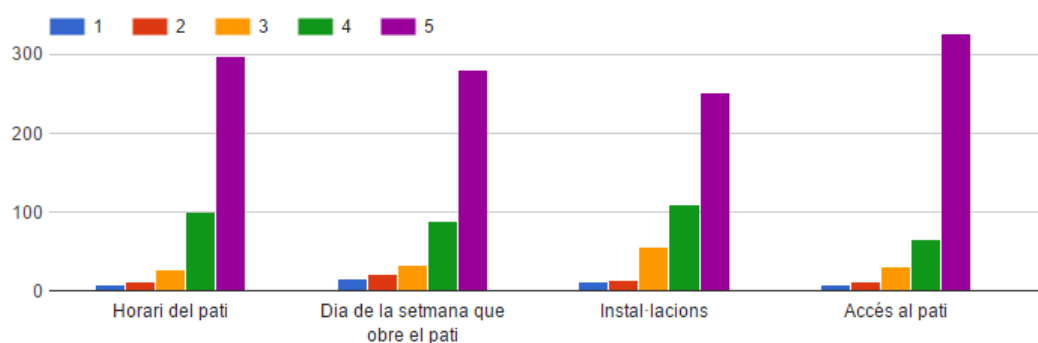

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa a la valoració de diferents ítems del programa, als resultats obtinguts són altament satisfactoris. A les següents gràfiques s'observa que en la valoració d'elements com l'horari, dia d'obertura, estat de les instal·lacions, accessos, mobiliari, seguretat i neteja les valoracions majoritàries són de 'molt correcte'.

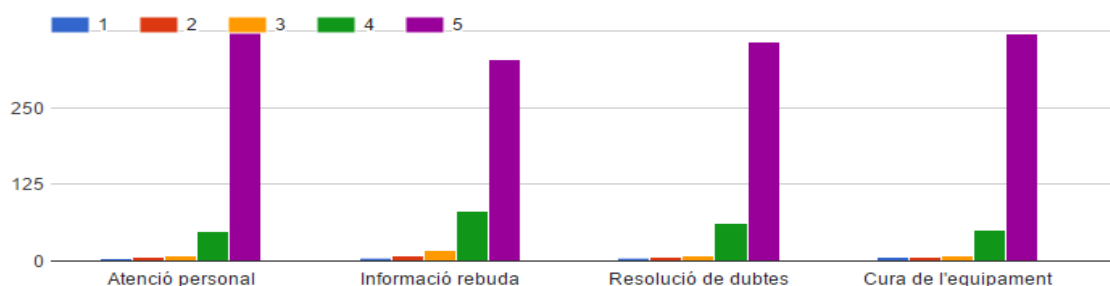
4. Valora de l'1 (gens correcte) al 5 (molt correcte) els següents aspectes:

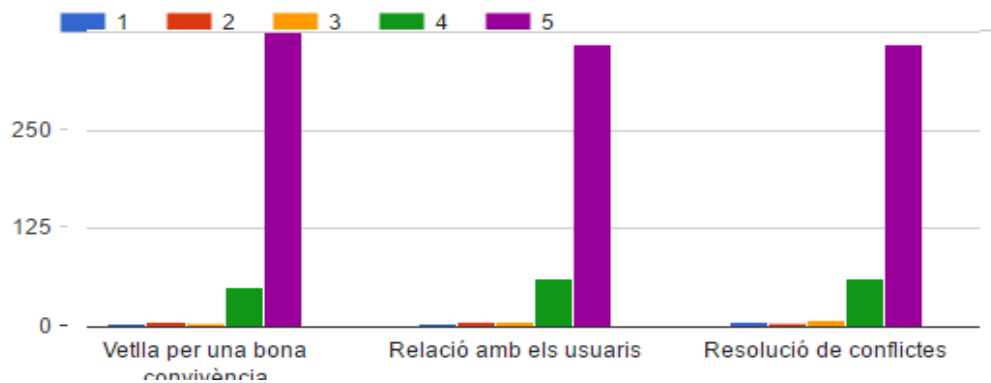

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

La mateixa valoració es dona quan es valora el personal, la informació rebuda, la resolució de dubtes, l'equipament, la convivència, la relació amb els usuaris i la resolució de conflictes. En totes aquestes variables el nivell de satisfacció és molt elevat.

5. Valora de l'1 (gens correcte) al 5 (molt correcte) la tasca del monitor/a del Pati:

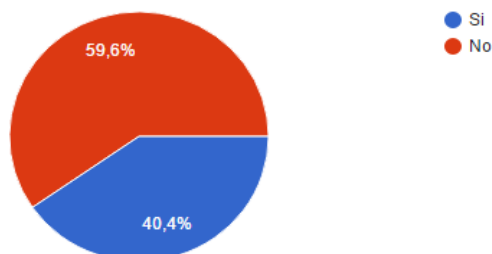

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Malgrat que s'ha pogut veure a l'apartat on es parla sobre les *dinamitzacions*, el resultat de la participació en aquesta activitat confirma que encara hi ha camí per córrer i marge per millorar en aquest aspecte. En aquets sentit, un 59% dels usuaris confirmen no haver participat mai en una activitat de dinamització.

7. Has participat en alguna activitat de dinamització educativa? (441 respuestas)

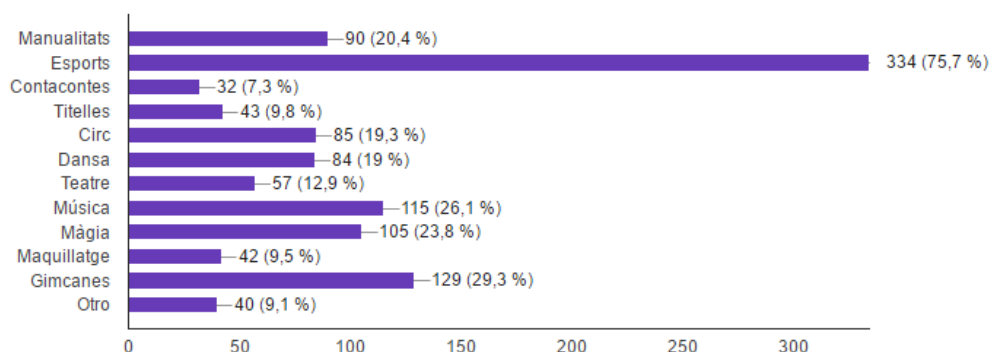

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Pel que fa a les preferències en relació a les activitats dirigides al Pati Obert, les activitats esportives (75%), les gimcanes (29%) i la música (26%) són les més desitjades pels usuaris enquestats. En darrer lloc, hi trobem activitats més familiars o feminitzades com el contacontes (7%), les titelles (9%) o les sessions de maquillatge (9%).

9. Quines activitats t'agradaria fer al pati? (marca totes les opcions que vulguis)

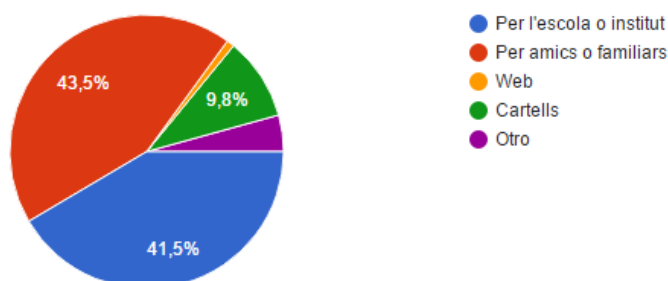
(441 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

Finalment, la darrera dada a destacar fa referència a les vies de coneixement o descoberta del programa. És a dir, a les lògiques de comunicació articulades a l'entorn del mateix. En aquest cas, un 43% dels usuaris enquestats va conèixer el programa a partir del 'boca-orella', mitjançant amics o familiars i un 41% en va tenir coneixement a partir de la difusió realitzada pel propi centre educatiu. La resta de canals de comunicació són, com s'observa a la gràfica, completament secundaris. En aquest sentit, caldrà prendre en consideració aquests resultats a l'hora de repensar una política de comunicació que permeti arribar amb major eficàcia el programa tant a la comunitat educativa com a la resta de veïns i veïnes del territori d'influència del 'Pati Obert'.

11. Com vas conèixer el servei de Patis? (441 respuestas)

Font: Gràfica extreta de la Memòria de Patis Escolars Oberts al Barri. Curs 2015-2016. Servei d'acció territorial d'Educació. Direcció de Promoció Educativa

4.4. Funcionament, morfologia i impactes del programa

4.4.1. Procediment d'implementació del projecte

En el moment que hi va haver una major concentració d'obertures era el propi IMEB, mitjançant un Pla d'Extensió Territorial, qui marcava el ritme i la ubicació dels patis oberts. En aquell moment, es contactava amb el Districte i tot seguit amb el centre educatiu que es volia incorporar al programa. En l'actualitat, la fase de demanda i implementació és més lenta. En els darrers anys hi ha hagut moltes peticions per part dels centres educatius de caràcter públic, però aquestes demandes no s'atenien fins que el centre educatiu i l'AMPA no arribaven a un acord. En aquests moments, s'està en la fase d'atendre progressivament les demandes que van arribant.

En l'actualitat, moltes de les demandes de patis oberts per part dels centres educatius són ateses pels districtes, aquests ho posen en coneixement o bé a l'IMEB o bé a l'empresa concessionària. Ara bé, l'IMEB assenyala que és indispensable que la demanda arribi tant per part del Districte com del Centre Educatiu a fi efecte d'aconseguir el màxim consens i implicació al voltant del projecte. A partir d'aquest moment, si l'IMEB veu viable l'obertura del pati –per ubicació, moment i pressupost–, es realitza un petit estudi per veure la viabilitat de la seva obertura i el nombre de patis oberts al territori on s'ubica el centre educatiu demandant. Quan l'IMEB dóna llum verda l'empresa concessionària es reuneix amb el centre educatiu i el Districte i s'explica a la direcció dels centres el funcionament i les característiques del programa.

A l'hora d'atendre aquesta demanda prèvia, no es realitza cap diagnosi prèvia del context educatiu i social que té l'escola per avaluar la idoneïtat o la viabilitat de la demanda. A grans trets, si el Districte fa la demanda i el pressupost ho permet el centre educatiu s'incorpora al projecte sempre que es compleixin un seguit de requisits: centre públic, que sigui d'accés fàcil i directe des del carrer i que hi hagi l'acord de tota la comunitat educativa (direcció de centre i AMPA).

Un cop incorporat el programa es procedeix al disseny del projecte que, a grans trets, és el mateix per tot el corpus existent de patis oberts. En aquest disseny realitzat abans de la inauguració del nou 'Pati Obert', es determina el perfil de públic que pot tenir el pati en qüestió, el tipus de població susceptible d'anar-hi. Aquesta anàlisi prèvia es realitza amb l'objectiu d'adaptar les diferents activitats i dinamitzacions als usuaris potencials del 'Pati obert'. És a dir, s'opta per una gestió flexible i adaptable a cada perfil de centre educatiu.

Quan s'incorpora una nova escola es fa la presentació del programa al centre i es procedeix a la recerca del monitor que haurà de dinamitzar el 'Pati Obert'. El primer objectiu és que aquest monitor sigui un persona recomanada per l'escola i conegui el territori i a la gent. Aquest condicionant és una variable de pes donat que des d'un bon inici s'intenta que sigui un referent conegut per a tots els usuaris i usuàries del 'Pati

Obert’.

Un element de presentació del programa al centre educatiu és la festa d’obertura del ‘Pati Obert’. Després de realitzar un treball previ amb l’escola i l’AMPA on s’acorden normes, horaris, dies, dinamitzacions, etc. s’inicien els preparatius per a la festa d’inauguració. Aquí s’intenta involucrar a l’AMPA tot treballant el format de festa que es vol fer que, certament, pot diferir molt en funció del barri on s’ubiqui el nou ‘Pati Obert’. El dia de l’obertura es realitzen un conjunt d’activitats i dinamitzacions durant 3 hores amb l’objectiu de seduir el nou públic i donar la benvinguda. Es tracta d’un format de festa conjunta que pretén conèixer els gustos i necessitats dels potencials usuaris del pati.

Incorporació de les dinamitzacions i les maletes pedagògiques

Existeix un número de dinamitzacions que es realitzen trimestralment durant tot el curs –el plec de condicions marca que s’han de realitzar un total de 520 dinamitzacions a l’any–. Quan s’incorpora una escola nova, aquesta s’afegeix al programa de dinamitzacions del trimestre pertinent i es remodela la programació general perquè totes les escoles tinguin dinamitzacions –convé no oblidar que el nombre de dinamitzacions està estipulat en el plec de clàusules de la contractació de l’empresa.

Les dinamitzacions realitzades són de quatre tipus: les *Artístiques o Culturals*, les *Esportives*, les *Familiars* i les *Maletes Pedagògiques*. Les Maletes Pedagògiques tenen una durada de tres hores i es tracta d’una maleta física amb material de diferents temàtiques: teatre, circ, conte-contes, esportiu, jocs de raquetes, jocs de taula, etc. La maleta es deixa al pati i els usuaris agafen el material i l’utilitzen. Per aquest tipus d’activitat no hi ha una persona que dinamitzi, els joves i infants poden fer ús del material seguint determinades normes. Les altres activitats –les dinamitzacions– si que tenen el seu procés: inici de l’activitat (o taller), realització de l’activitat i la finalització.

L’empresa concessionària realitza un control exhaustiu de les dinamitzacions (quantes, on es fan, quina tipologia, etc.). L’objectiu es oferir un seguit de dinamitzacions molt ‘a la carta’. Si hi ha patis oberts on les dinamitzacions esportives funcionen se’ls ofereixen dinamitzacions d’aquesta tipologia. El resultat és que, al final de curs, totes les escoles han tingut dinamitzacions de totes les tipologies, però sempre hi ha un tipus d’activitats que tenen més pes que les altres.

En l’actualitat, les dinamitzacions més exitoses són les esportives, el futbol sobretot. Així, per exemple, si s’organitza un torneig perquè l’escola participi s’inscriuen vuit, nou o deu equips de futbol. Una altra dinamització força popular és les classes de ball, això crida molt l’atenció. Els patis que s’obren el divendres, aquests acostumen a ser força familiars, es realitzen molts tallers de manualitats perquè els infants i les famílies puguin treballar conjuntament.

S’observa l’existència de patis oberts on les noies no juguen a futbol, ni fan equips ni tenen massa

participació. En aquest perfil de patis oberts s'hi ha incorporat dinamitzacions que puguin atraure aquest perfil de noies amb l'objectiu que també realitzin activitats esportives. L'objectiu és eliminar, en la mesura dels possibles, les lògiques del sexisme mitjançant la realització d'una activitat atractiva que pugui captar l'atenció de noies i nois.

Les dinamitzacions, normalment, les desenvolupen entitats o col·lectius col·laboradors –cobrant una quantitat econòmica per dinamització– que l'empresa concessionària cerca. Les dinamitzacions que no estan programades per entitats que col·laborin es realitzen a partir de la borsa de monitors (quatre perfils diferents) que l'empresa té en plantilla: una actriu, un monitor d'esport, un monitor de jocs amb família i un monitor de caràcter més innovador.

La tasca de recerca d'entitats la realitzen els tres dinamitzadors que es reparteixen els diferents districtes. Aquests es reuneixen amb els tècnics del districte, s'informen de quines entitats hi ha a la zona, contacten amb les entitats i, finalment, realitzen la programació.

Com s'ha exposat més amunt, les maletes pedagògiques no són activitats dirigides amb un dinamitzador, són un acompanyament del joc sense servei de monitoratge. Són activitats obertes en format de maleta física on els usuaris agafen el material –amb les maletes si s'incorporen esports menys practicats com ara el vòlei, el tennis, etc.–, i l'utilitzen durant un període de temps pel seu compte. Amb la maleta s'hi afegeix un altre monitor, a part del monitor de referència del pati, que dinamitza i reparteix el material, però en cap cas fa un taller o juga amb els joves, tan sols els explica com és el joc. De nou, la dinàmica pren la lògica de l'assaig-error, després d'un temps treballant en un Pati els monitors ja saben quines maletes funcionen.

Sistema de gestió del 'Pati Obert' i la posada en funcionament setmanal

El sistema de gestió i obertura és altament senzill. El monitor responsable de cada pati té les seves claus i s'encarrega d'obrir el pati fent-se visible mitjançant una armilla identificadora (una ordre taxativa és que les portes del pati han de romandre obertes perquè els veïns i veïnes interpretin que el pati està obert a tothom). Si hi ha dinamitzacions col·laborarà en posar-les en funcionament –ajudarà al personal/monitors de les dinamitzacions–, si no hi ha activitats, realitza l'informe d'usos i usuaris i s'encarrega de controlar el 'Pati Obert', que hi hagi un bon ambient (gestió de l'espai, interrelació d'infants, etc.) i va passant un raport a l'empresa via web explicant la situació en cada moment.

Aquest sistema de control telemàtic permet a l'empresa gestora veure quins patis estan oberts i la seva evolució minut a minut. Mitjançant aquesta web s'introdueix el raport dels usuaris diaris del pati, el seus perfils (edat, sexe...), activitats realitzades, si els infants arriben sols o acompanyats, amb grup o parella. Aquest raport es fa cada hora per saber l'evolució constant del pati.

En el cas que hi hagi activitats, si és tracta de la maleta pedagògica aquesta arriba en el mateix moment d'obertura del pati i hi serà durant tota la durada del mateix. En el cas que es tracti d'una dinamització amb el seu corresponent monitor aquesta té una durada aproximada d'uns 90 minuts en el tram intermedi del pati. És a dir, es procura que la dinamització no és produeixi ni a primera hora, quan encara no ha arribat tothom, ni a última hora, quan els usuaris ja marxen.

Pel que fa als horaris dels patis, aquests obren durant 3 hores seguides. Anteriorment hi havia hagut l'opció de 6 hores d'obertura –fins i tot hi ha patis històrics que obrien 11 hores els caps de setmana–, però en el moment de màxima expansió del programa es va determinar un màxim de 3 hores seguides d'obertura del pati en una franja (dia i hora) que es determinava conjuntament amb el centre educatiu. L'experiència posa de manifest que el divendres per la tarda és molt bon dia per obrir el pati car molts infants i joves surten del centre educatiu i poden aprofitar, conjuntament amb les famílies, per quedar-s'hi. En aquest cas, però, pot produir-se una incompatibilitat perquè molts centres educatius realitzen activitats extraescolars el mateix dia, per tant, en molts casos el 'Pati Obert' s'ha d'implementar o bé el dissabte o bé el diumenge. Hi ha casos on alguns centres educatius demanen poder tancar més tard perquè tenen una tipologia d'usuaris de major edat i els agrada estar fins a les 9 del vespre practicant algun esport, en aquests casos l'horari s'allarga una mica més. La màxima és que cal adaptar-se a la realitat de cada pati i a les demandes dels centres educatius:

M: Llavors, els divendres funciona molt bé perquè a les 4:30 surten tots els nens del cole i el pati és quan comença i convida a la gent a quedar-se un parell d'horetes més, els pares xerren entre ells, els nens juguen i estan fent ús del pati, funciona molt bé, hi ha molta demanda d'obrir els divendres. El problema amb que ens trobem és que moltes escoles tenen extraescolars i llavors no pots utilitzar la pista. I aquests són els horaris que tenen: dissabte al matí s'obre a les 11, d'11 a 2, dissabte a la tarda entre 4 i 5 comencen i aquí igual, matí i tarda, més o menys són iguals. Llavors, cada pati té els seus horaris, patis que funcionen molt bé obren divendres, dissabte i diumenge. Hi ha patis que només tenen unes franges d'hores i només obren els divendres, n'hi ha que obren dissabte i diumenge.

E: L'horari d'obertura va a demanda del propi centre educatiu o és un conveni que feu vosaltres amb el propi centre?

M: Quan vam anar amb el programa, la majoria d'escoles ja tenien els seus horaris i nosaltres no els vam tocar i les obertures noves que hem anat fent els hi hem anat posant els mateixos horaris. També tenen força sentit, perquè obrir un pati a les 9 del matí, no va ningú, o a les 10 costa que hi hagi nens, a les 11 ja és l'hora en que la gent ja s'ha despertat, ja ha esmorzat i surt a jugar. A la tarda igual, obrir a les 3 de la tarda... no va ningú. Hi ha escoles que han demanat de poder tancar més tard perquè tenen la tipologia de gent són joves i els agrada estar fins a les 9 de la nit jugant a futbol, llavors aquests si que els hem allargat més. Intentem seguir la realitat de cada pati, de la demanda de l'escola...

E:... de cada barri?

M: Sí perquè és com millor funciona. Quina realitat tens? Si et ve gent de 20 o 30 anys, tanca a les 9 de la nit.

E-MPO3

El programa intenta adaptar-se als horaris del centre educatiu cercant, òbviament, aquelles franges on hi pot haver més resposta per part dels usuaris. En aquest sentit, es constata que els diumenges per la tarda és quan pitjor funciona aquesta proposta. S'observa dos tipus de demandes relatives als horaris per part dels directors dels centres educatius, hi ha directors amb reticències a obrir els caps de setmana perquè no hi ha membres de l'equip directiu o claustre presents, però n'hi ha d'altres que prefereixin que s'obri el cap de setmana perquè així s'asseguren que l'escola està, més o menys, monitoritzada. En aquests moments la franja estrella d'obertura és el dissabte pel matí. Entre setmana només s'obre un pati situat al Districte de Sants-Montjuïc, l'Institut Joan Coromines.

Pel que fa al calendari el servei comença generalment a la primera setmana quan comença l'escola al setembre, després durant les vacances de Nadal es tanquen la majoria de patis oberts i només obren 16 escoles¹ (aquestes mai són les mateixes, es van alternant), excepte els dos únics dies festius que no s'obren els patis: el 25 de desembre i l'1 de gener, la resta de l'any s'obren sempre.

E: I aquests 16 sempre són els mateixos?

MPO3: No.

E: Si tu obres el juliol aquest 16, potser ser que al Nadal no hi siguis.

MPO3: Exacte.

E: Aneu alternant.

MPO3: Sí. Això s'intenta fer amb pactes amb l'escola, amb el Districte... per exemple de zones que sabem que es necessita, perquè hi ha més nanos que a les vacances estan a casa... és el que et deia abans, depèn de cada territori.

E: Per tant, és una resolució final que ve donada per vosaltres, Districte i Centre. IMEB no entra en aquest cas?

MPO3: IMEB simplement rep la informació...

E: Però no diu si interessa més això, sinó que us deixa treballar amb Districte en aquest sentit.

MPO3: Ara sí. Hi havia un moment que no ens deixaven, moltes vegades era: aquest i si li agrada a l'escola bé, i sinó, és el que hi ha... Ara no. Ara s'intenta fer... amb Districte es parla. Ara s'ha obert aquest, doncs ara li donarem l'opció a l'altre. I amb les escoles molt bé.

E-MPO3

Finalitzat el període nadalenc, es reprèn l'obertura setmanal de tots els patis fins les vacances de Setmana Santa on, de nou, es tanquen tots els patis a excepció dels 16 que continuen donant servei a la ciutadania. L'obertura durant el període de vacances es reparteix estratègicament per la ciutat. Es dona servei a tots els Districtes i a l'estiu, fins al 31 de juliol, hi ha aquests 16 Patis que s'escullen i obren cada dia durant 3 hores.

---

¹ L'obertura dels 16 patis va correlacionada amb el pressupost disponible. Òbviament, amb un major pressupost es podrien obrir més patis durant tots aquests períodes. Els 16 patis que s'obren van alternant-se i es trien en funció de les necessitats i context de cada districte. A Ciutat Vella, per exemple, durant el curs 2016-2017 només hi ha hagut 2 patis oberts, per tant, es selecciona un d'aquests patis per obrir durant les vacances. Els patis s'obren en funció de la dimensió de cada districte, per exemple a Nou Barris s'obren de 3 a 4 patis.

En relació a la gestió dels patis oberts, un element cabdal són les normatives vinculades al programa. De bell antuvi s'adverteix que els infants, joves i famílies no poden fumar, no poden beure alcohol, no poden insultar-se ni barallar-se. Es busca que sigui un espai de convivència i de respecte mutu on tothom s'hi pugui sentir còmode i acollit. L'objectiu és que el Pati Obert no es converteixi en un gueto o espai per a un tipus determinat de gent, sinó que sigui un lloc on tothom es trobi a gust.

Estructura de l'empresa concessionària i tasques realitzades

Com ja s'ha assenyalat, l'IMEB contracta a una empresa externa de serveis, mitjançant el procediment de concurs públic, que col·labora en la gestió i implementació del programa sota la direcció de l'IMEB². El ple de prescripcions tècniques del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*' determina que pel curs 2017-2018 l'empresa adjudicatària haurà de tenir un equip dedicat al programa format per:

- Un coordinador del programa.
- Dues persones que realitzin les tasques de suport a la coordinació general del programa.
- Tres persones per a la dinamització educativa territorial.
- Un/a monitor/a—mediador/a per a cada Pati Escolar Obert al Barri i en casos excepcionals, dos³ (el curs 2017-2018 s'iniciarà amb un total de 56 monitors).

El coordinador del programa ha de garantir les funcions d'organització, planificació, gestió, realització i comunicació d'activitats de dinamització i de coordinació del programa; les persones de coordinació col·laboren amb el coordinador/a del programa a l'hora d'organitzar i gestionar les activitats de dinamització, en la gestió de l'equip de monitors, en la difusió del programa i en la resolució incidències del servei. Els dinamitzadors es reparteixen els diferents districtes de la ciutat i s'encarreguen de contactar amb entitats i associacions a fi i efecte que es pugin incorporar d'alguna manera al programa. Finalment, els monitors són els dinamitzadors i referents educatius i de proximitat donat que són l'equip presencial durant la durada del Pati Obert.

Des de l'empresa concessionària, un cop iniciada la implantació d'un 'Pati Obert' a un centre educatiu, es cerquen els monitors que dinamitzaran el pati. A priori es procura que sigui una persona recomanada pel centre educatiu, una persona que conegui el territori i la gent. En el cas que això no sigui possible, l'empresa concessionària fa una selecció del personal que, contractualment, ha de tenir la titulació de monitor de lleure.

---

² El plec de clàusules administratives particulars del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*' determina que el pressupost total de la licitació és de 504.472,22 euros, IVA inclòs per una durada de les prestacions màxima de 12 mesos.

³ L'excepció serà valorada i decidida per les persones referents de l'IMEB.

En el transcurs del Pati Obert, des de l'empresa es realitza el seguiment d'incidències i s'informa al centre educatiu dels canvis en el servei o de la programació de les noves dinamitzacions. En aquest darrer cas, s'envia tota la informació perquè el centre educatiu i AMPA en puguin fer difusió. Amb els districtes, a l'inici de curs el dinamitzador del districte es posa en contacte amb ells i es presenta la memòria de l'any anterior i les propostes pel nou curs. També se'ls presenta la programació d'activitats, prèviament acordades amb els centres educatius i les AMPA, perquè estiguin informats dels canvis.

El perfil dels monitors contractats és, com s'ha dit anteriorment, el d'una persona vinculada al barri o a l'escola i que, òbviament, compleixi els requisits tècnics que es demanen –en l'actualitat entre el 30%-40% dels monitors han estat suggerits pels centres educatius–. En el cas que això no pugui ser es cerquen monitors no vinculats al centre educatiu amb un alt nivell d'implicació i responsabilitat, que tinguin la titulació corresponent i experiència laboral en el camp educatiu. En l'actualitat la plantilla de monitors i monitores és força jove, molts d'elles estan estudiant a la universitat i complementen els estudis amb la feina de monitoratge, en molts casos monitors dels patis oberts ja exerceixen com a monitors de menjador del propi centre educatiu i això facilita molt la confiança que els infants i les famílies dipositen en ells.

Pel que fa a les tasques realitzades per l'equip de monitors, aquests s'encarreguen de posar en funcionament el 'Pati Obert', que tot funcioni bé tant a nivell material com que no hi hagi cap problema de convivència amb els infants i els joves (vetlla per la seguretat de la instal·lació i dels infants que hi ha) i, fins i tot, ajuda puntualment durant les dinamitzacions. El que es procura deixar molt clar és que el monitor no realitza una tasca de cura de l'infant o mainadera. En cap moment el monitor és responsable de ningú. En tots els cartells de difusió del programa s'hi pot trobar que el monitoratge no es fa responsable de la cura dels infants. De fet, aquesta és una qüestió prèvia que es pacta amb el centre educatiu i les famílies, però sempre es recorda car hi ha molts casos de picaresca:

“Te dejo el niño y me voy al mercado a comprar. I se li diu que no, que el deixa sol i que és un menor d'edat i que el monitor no cuidarà al seu fill”

E-CM1

Si bé el monitor no és responsable de l'infant, sí és la persona que ha de vetllar per una correcta utilització de les instal·lacions i del temps que els diferents joves les usen. En aquest sentit, el seu paper com a negociador és essencial per la correcta distribució dels espais i els temps amb l'objectiu que tothom tingui clar que es tracta d'un espai públic on tothom hi ha de poder tenir accés en igualtat de condicions. Aquest protocol d'actuació en relació a la gestió del l'espai és té sempre molt present i s'entén com un element substancial de la gestió del Pati Obert:

CM1: Normalment el monitor m'ho diu, jo rebo aquesta informació i llavors la meva actuació és sempre que el que ell digui és el que es farà, perquè els altres no li vinguin a sobre, perquè no guanyi ningú, que sigui equilibrat, que es parli, que es negociï perquè és un espai públic,

compartit i ningú té dret... i si en algun moment algú es salta la norma sempre fem una actuació educativa, o el convidem a sortir del pati o es truca a la policia, que això no ho he fet mai. Ha passat alguna vegada en algun pati per baralles entre ells, que ja venen de fora...

E: Ja venen calents de fora...

CM1: Sí, i es troben allà i... però això ha passat poques vegades i en barris que tampoc diries que és estrany això.

E: M'ho invento, si hi ha uns nanos que volen jugar a futbol però la pista ja està ocupada, què feu? Es negocia?

CM1: Se'ls hi diu el què i es proposa de fer un triangular, poden fer el que vulguin, però saben que han de negociar. Tots tenen dret... hi ha patis (???) amb el monitor, clar, són 3 hores de servei, una hora i mitja venen uns i l'altra hora i mitja venen els altres... ho tenen controlat.

E-CM1

Estructura organitzativa i sistema de manteniment i incidències

Si bé ja s'ha exposat anteriorment, l'estructura organitzativa del programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*' és força senzilla. El promotor del programa és l'*Institut Municipal d'Educació de Barcelona* (IMEB) que està al capdavant de la gestió del mateix. No obstant això, el programa està gestionat indirectament per una empresa concessionària que s'encarrega del desenvolupament diari del mateix. Per altra banda hi ha d'altres àrees de l'administració implicades en diferents aspectes del programa. En primer lloc, els *districtes*, aquests són els coneixedors del territori i reben les demandes dels centres educatius (d'obertura, queixes, dubtes, etc.) o realitzen les propostes d'obertures de patis (també en el període de vacances) en funció del context del barri i/o districte. En segon lloc *la comunitat educativa* (equip directiu i AMPA) que han de voler realitzar i executar el programa, sense el consentiment final de la direcció dels centres no es pot obrir un pati al barri. Amb aquests agents es fixen horaris, dies d'obertura, tipus de dinamitzacions, etcètera. L'empresa concessionària i les tècniques d'educació del districte estan en constant comunicació amb les direccions i AMPA amb l'objectiu que el programa s'ajusti a les seves necessitats i tingui una resposta positiva. En tercer lloc, les *entitats del barri* que són convidades a participar del 'Pati Obert', tant en el seu ús com en la realització de dinamitzacions. Aquest és, com es veurà més endavant, un dels eixos menys reeixits del programa. En quart lloc el cos dels Mossos d'esquadra i la Guàrdia Urbana que coneixen els desenvolupaments del projecte i s'encarreguen de fer acte de presència –especialment a determinades zones– amb l'objectiu d'assegurar-se que no hi ha cap problema de convivència o seguretat. Finalment, en cinquè lloc, el Consorci d'Educació de Barcelona s'encarrega del manteniment de les instal·lacions i arranjaments de desperfectes. Ara bé, aquesta tasca d'arranjament procedeix de la partida ordinària de manteniment de l'escola, no existeix cap partida pressupostària específica per patis oberts.

Organitzativament, l'empresa concessionària realitza reunions periòdiques amb els agents implicats on es fa el seguiment del programa. Amb l'IMEB es comuniquen cada dia i es reuneixen un cop a la setmana per

avaluar el funcionament del programa, les accions que es desenvoluparan i les incidències que hi ha hagut.

Per altra banda, l'IMEB es reuneix, dos o tres cops a l'any, amb els representants de tots els agents implicats (IMEB, empresa concessionària, districtes i Consorci d'Educació de Barcelona), a excepció de les direccions de tots els centres on hi ha patis oberts. En aquest cas, el Consorci d'Educació representa a les direccions de centre, fa de transmissor de les idees i propostes plantejades en aquest marc de reunions.

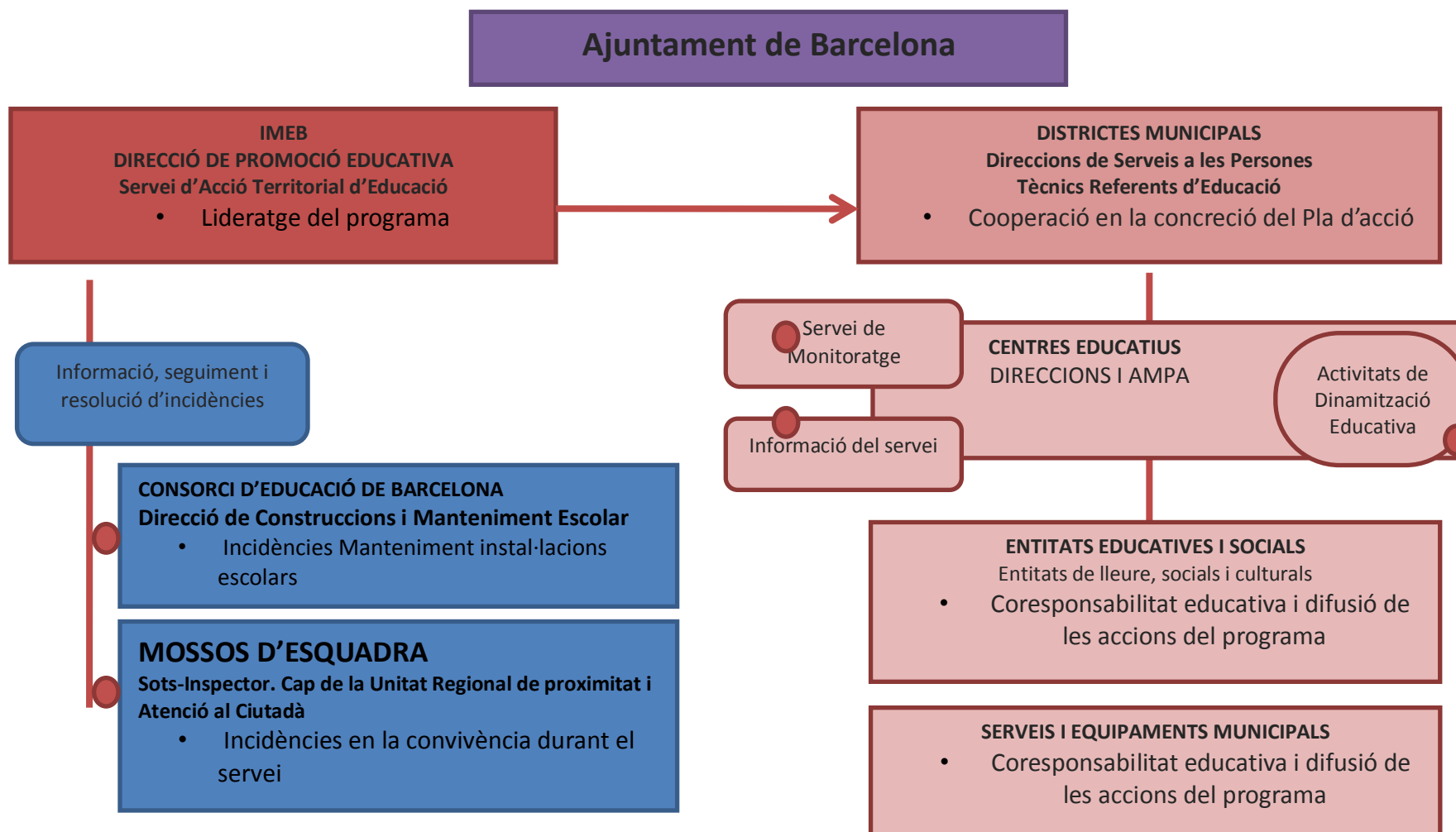
Un element important que cal prendre en consideració és l'establiment del protocol de manteniment i d'incidències. Quan hi ha problemes de manteniment o algun desperfecte les direccions dels centres educatius fan un *'informe de manteniment'* i la brigada pertinent s'encarrega d'arranjar el desperfecte en qüestió. El Consorci d'Educació de Barcelona té contractat un servei de manteniment amb un funcionament diferencial car no és el mateix un vidre que una aixeta. Hi ha manteniments d'elements de baix cost o de manteniment quotidià que en una setmana ja queden resolts. Òbviament, el temps de reparació varia en funció del desperfecte, però amb l'estructura actual del Consorci no hi ha averies que arribin a les dues setmanes. I si es tracta d'una qüestió de molta urgència (aigua, electricitat, panys, etc.) la reparació és immediata.

Les dades dels manteniments permeten veure que la cura de les tanques exteriors és un manteniment habitual, però, de fet, no és culpa de 'Patis Oberts' sinó que es tracta d'un manteniment general per deteriorament diari. Un altre tipus d'arranjament usual és la reparació de cistelles i porteries. Ara bé, cal posar de manifest que **el número d'incidències no és molt gran**, la proporció d'hores d'ús amb el nivell de deteriorament és el correcte. Un manteniment reiterat és el dels lavabos i, finalment, un problema a resoldre és de la neteja. Els centres educatius que deixen els lavabos tenen un problema de neteja perquè el programa *'Patis Escolars Oberts al Barri'* no contempla cap partida pressupostària destinada a la neteja. Els centres educatius tenen unes hores assignades de neteja, amb uns horaris que no sempre són els que l'escola voldria, sinó horaris imposats per l'empresa adjudicada de la neteja. D'aquesta manera, en moltes ocasions els dilluns al matí els lavabos no estan nets. Per resoldre aquesta qüestió, alguns centres educatius aconseguen, pactant amb l'empresa de neteja, desviar hores de la neteja del centre perquè el personal de neteja de l'empresa s'incorpori els dilluns a primera hora i s'encarregui dels lavabos.

Periòdicament es demana als centres educatius l'opinió sobre el funcionament del manteniment. Com constata l'enquesta d'opinió, la majoria de centres educatius estan encantats amb el funcionament.

AGENTS IMPLICATS, FUNCIONS i ORGANIGRAMA

4.4.2. El perfil dels usuaris i la tipologia dels patis oberts

L'anàlisi de l'enquesta als usuaris ha permès veure un alt índex de masculinització dels patis oberts i un predomini de les franges d'edat d' 11 a 16 anys i de 20 a 60 anys (en aquest segon cas s'hi inclou, evidentment, els pares i mares que resten al pati amb els seus infants). Com ja s'ha comentat, el tipus d'activitats que es realitzen va correlacionada pel tipus d'edats. L'observació de la morfologia dels usuaris permet constatar que el perfil més habitual d'usuaris és el de joves d'entre 11 i 15 anys que practiquen futbol. Aquest perfil *'futbol·ler'* acostuma a distanciar-se de les activitats que tenen un perfil familiar. Com assenjala un entrevistat:

Si els hi poses una activitat familiar, et diuen que passen. Llavors s'intenta respectar això, que els xavals no marxin al parc del davant, sinó que es quedin al pati fent el que els hi agrada i nosaltres fem l'activitat per la resta.

E-MPO1

També es constata que en funció del territori hi ha altres tipus de perfil que predominen més. Per exemple al Districte de Gràcia els patis que obren els divendres per la tarda tenen un públic molt familiar. És a dir, es tracta d'un perfil de patis on els pares i mares opten per romandre amb els seus fills i filles al centre educatiu un cop finalitzat l'horari escolar o d'activitats extraescolars. En aquests patis funcionen molt bé les dinamitzacions culturals i familiars i són valorades molt positivament per aquestes famílies usuàries:

Se'ls hi ha fet enquestes de satisfacció i tot i que ens trobem de tot la valoració és força alta. Hi ha gent que sí que et fa la seva pròpia valoració i aportacions, però allò normal és que vinguin, en facin ús i aquí s'ha acabat. Famílies que són molt constants al pati sí que diuen als monitors que podrien obrir els diumenges també.

E-MPO1

Com es veurà, aquests patis amb moltes famílies usuàries de manera permanent permeten teixir connexions i complicitats entre les diferents famílies, siguin de l'AMPA o no. Ara bé, una de les qüestions a treballar és el treball –amb l'objectiu d'augmentar la implicació i interacció– amb aquestes famílies usuàries que no estan vinculades amb l'escola. Aquesta seria, se'ns dubte, una manera d'enfortir la vessant comunitària del projecte:

En principi, la família que ve de fora, a fer ús del pati, amb aquesta famílies no s'han programat activitats, no s'ha donat el cas, que també seria una cosa força interessant de dir: "si són sempre les mateixes famílies, encara que no formin part de l'escola, si sempre fan ús d'aquest pati, podem fer alguna cosa conjunta". No s'ha fet.

E-MPO1

Com s'ha vist, la mirada per raó de sexe permet afirmar l'existència d'un biaix considerable pel que fa a la sobrerepresentació de nois. El patis oberts encara són un territori altament masculinitzat. Allà on hi ha presència de noies (adolescents), la gran majoria resten assegudes mentre els nois del seu grup d'iguals juguen a futbol o bàsquet. La dualització *ad infinitum* del rol masculí i femení es constata en tota la seva cruesa.

E: Sí, sí, estan altament masculinitzades

E-MPO2: Altament masculinitzades i en els llocs que juguen una mica noies, és que juguen mixtes, que està molt bé i que hauria de passar sempre, però la majoria de les noies estan assegudes menjant pipes mentre els nois de la seva colla estan jugant a bàsquet, la imatge violenta... és bastant fort. I per altra banda, els que no juguen a esports tampoc tenen allò, taules, jocs de taula... espais interiors que potser hi podria haver jocs de taula o altres coses que fessin... de dir que tampoc 'Patis Oberts' és una activitat que pretén, crec jo, que pretén la pràctica esportiva, pot haver-hi més coses; com que pretén més coses, més possibilitats fins i tot de material, de tot.

E-MPO1

L'anàlisi ha fet evident que cada pati té una realitat diferenciada permetent la delimitació de dos tipologies generalitzades de patis oberts:

- **Els patis familiars.** Amb una forta presència d'infants, pares i mares i AMPA. Sovint aquests patis tenen habilitada una zona infantil fet que permet la incorporació al programa dels més menuts. En aquests casos, s'hi poden trobar molts avis llegint el diari que acompanyen als seus nets.
- **Els patis juvenils.** Caracteritzats per la presència de joves i adolescents que realitzen principalment activitats esportives. En ocasions, en aquest tipus de patis es produeix la participació de col·lectius d'adults amb l'objectiu de jugar a futbol o bàsquet. Normalment són homes d'entre 25 i 30 anys que s'atansen a l'espai per practicar algun d'aquests dos esports durant una hora. Aquest col·lectiu ocupa el pati a partir de les 8 de la tarda –o els diumenges pel matí– i organitza una lliga.

Com s'indica al model d'anàlisi, la ubicació del pati en un o altre territori determina tant el perfil de població assistent com el tipus d'activitats que s'hi acabaran desenvolupant. Es constata que als districtes de l'Eixample i Sant Andreu els patis oberts funcionen molt bé, tant pel que fa al nombre de participants com per les dinamitzacions que s'hi realitzen. Al districte de Sant Andreu, els patis de la franja del Besós, altament prioritaris, no acaben d'arrencar i tenen un nivell de participants molt baix, de dos a quatre persones. Es constata però, una dualització en l'èxit dels patis per raó de territori. Tant en les zones de població més acomodada –Sarrià-Sant Gervasi o Les Corts–, com en les zones amb població més vulnerable –Nou Barris, zones de Ciutat Vella, franja del Besós– és on els patis tenen més problemes de participació. Ara bé, aquests patis oberts poden ser una peça important en el desenvolupament del temps de lleure dels infants i adolescents i, per tant, **no es poden tancar, s'han de trobar fórmules per**

dinamitzar-los.

Es constata, doncs que en funció del barri s'ha de fer un tipus de feina o una altra. Si es vol atraure a la població de Sarrià-Sant Gervasi cal oferir activitats que agradin a aquests sectors poblacionals. En aquest sentit, és convenient fer un estudi de camp per veure quines entitats es mouen pel territori i quines són les necessitats de la demanda potencial. Així, per exemple, a un districte com Gràcia activitats com el ball, el swing atrauen molt. Per tant, s'ofereixen aquest tipus d'activitats.

Un darrer element que convé considerar són les lògiques de conflictivitat en funció del territori. Hi ha determinades zones, determinats barris, on la presència del Pati Obert és indispensable. És a dir, hi ha barris on sense l'existència del Pati Obert els infants es quedarien a casa donada la inexistència d'espais per jugar i la manca de seguretat al carrer. En aquest casos, caldria estudiar la possibilitat que els 'Patis Oberts' poguessin obrir més dies i/o, fins i tot, definir-los com a patis d'actuació preferencial amb un major nombre d'activitats, maletes pedagògiques i/o equip de monitors.

4.4.3. El paper de la comunitat educativa i l'impacte del programa

Com s'ha explicat, l'obertura d'un Pati Obert requereix d'una acceptació de les condicions (i sovint la demanda explícita) per part del centre educatiu, en molts casos aquesta proposta final és validada pel consell escolar del centre. D'entrada, l'empresa concessionària –com a representant de l'IMEB– i els tècnics del districte exposen el funcionament del programa i fan els requeriments pertinents al centre educatiu. Amb l'inici del projecte es dissenyen les parts del pati que es podran utilitzar, els dies d'obertura adients que no generin cap contraprogramació a les activitats extraescolars de l'escola, s'acorda el protocol d'incidències i, per descomptat, es prepara una festa d'obertura del Pati Obert.

En aquesta primera fase d'elaboració, de preparació, es treballa amb l'escola i l'AMPA amb l'objectiu que s'iniciï el procés d'apropiació del projecte i, també, es faci una certa publicitat del pati entre l'alumnat i les famílies. Amb l'AMPA es treballa el format de festa d'obertura tot incorporant un seguit d'activitats i dinamitzacions que permetin veure el tarannà del 'Pati Obert' i donin la benvinguda als usuaris del barri que hi assisteixin. L'objectiu d'aquest procés conjunt de treball és organitzar una festa de benvinguda que s'adapti a la tipologia d'alumnat i famílies del centre educatiu. De fet, aquest treball conjunt es continua en diferents moments amb l'objectiu de dissenyar les dinamitzacions que es realitzaran durant l'any.

El format d'aquesta festa inicial varia en funció de cada barri. En uns barris s'incorporen les sevillanes, en d'altres castellers o diables i en d'altres música més comercial. En la mesura que existeixen realitats diferents el format de festa va variant. En qualsevol cas, la capacitat i força de l'AMPA és un element diferencial. Si hi ha AMPES molt actives la festa d'obertura, així com el posterior desenvolupament del programa, té un tarannà, en canvi, si no hi ha AMPES o tenen poca força i organització l'empresa

concessionària ha de prendre un paper més rellevant i dinamitzar amb més força tant la festa d'obertura com les pròpies dinamitzacions que s'aniran realitzant durant tot l'any.

El paper del centre educatiu

Tal i com s'ha exposat prèviament, la lògica de les demandes ha anat variant al llarg dels anys. En un moment hi va haver un gran impuls del programa per part de l'IMEB mitjançant el *Pla d'Extensió Territorial* i, en l'actualitat, les demandes poden arribar o bé des del districte –perquè els seus serveis tècnics han detectat una mancança en algun barri del propi districte–, o bé des dels centres educatius –amb major o menor implicació de l'AMPA–. En qualsevol cas, queda clar que cal la implicació del centre educatiu i de l'AMPA per tirar endavant el Pati Obert.

Des d'un bon principi es negocia i s'exposa el funcionament del 'Pati Obert' a les direccions de centres amb l'objectiu que es facin seu el programa i no el vegin com a quelcom aliè o un projecte de segon ordre. En aquest sentit, s'exposen dues dimensions essencials del programa: 1) la importància de retornar un espai de joc controlat a la ciutadania i al barri i 2) la garantia que el Pati Obert no suposarà, en cap cas, una càrrega feixuga o una disrupció en les activitats quotidianes del centre educatiu.

Tant l'IMEB com l'empresa concessionària són molt conscients de la sensibilitat en relació al manteniment i neteja per part de les direccions de centres, per tant, es fa èmfasi en el protocol de manteniment existent amb l'objectiu d'atenuar els temors que puguin expressar les direccions dels centres. De fet, pel que fa a les incidències les dades recollides indiquen un nombre molt baix. El contacte constant i les explicacions mitjançant informes constitueixen un element cabdal a l'hora d'assegurar la tranquil·litat i, per tant, bona predisposició dels responsables dels centres educatius:

En principi com que reben els informes per part de l'IMEB, moltes vegades si hi ha qualsevol cosa els hi diuen a l'IMEB, però com saben que darrera hi som nosaltres. A vegades ho reben de l'IMEB però es posen en contacte amb nosaltres, per tema d'incidències, però és veritat que amb el temps el nivell d'incidències és quasi bé nul, és molt petit i llavors és molt fàcil el tracte, estan molt contents, saben que els hi cuidem, saben que a la mínima estem allà. Ens posem en contacte ràpidament amb ells. Mira, aquest cap de setmana per exemple, a una escola que obren divendres, dissabte i diumenge, divendres i dissabte no va passar res i diumenge quan va arribar el monitor l'hi havien posat alguna cosa al pany i no es podia obrir. Protocol: el monitor no va poder obrir, però nosaltres ens vam posar en contacte amb Consorci, amb urgències i dilluns al matí, o sigui l'endemà, vam trucar a l'escola i els hi vam dir que ens havíem trobat amb això: "Hem trucat i us ho han de venir ha arreglar", i ens van dir que ja estava arreglat que ja havien vingut, per tant, encantats de la vida, perquè... accions, reaccions. Després, altres coses que podem tenir així de contacte, si fan alguna activitat a l'escola i creuen oportú no oferir el servei, ens informen i aquell dia no oferim servei, per no barrejar.

E-CM1

Més enllà de les incidències, al llarg de l'any es fan de dues reunions amb el centre educatiu, una a principi

de curs per preparar l'obertura del Pati Obert i una altra a final de curs com a cloenda del curs i amb l'objectiu de detectar disfuncionalitats i mancances:

CM2: Sí. Ens reunim amb totes les escoles, mínim un o dos cops l'any. A l'inici de curs ens reunim amb tothom, que ens reunim amb direcció i AMPES, si ho podem fer a la vegada, millor, sinó es fa en dues parts. Amb direcció fem una valoració de l'any i mirem que els hi agradaria que poguéssim treballar, perquè molts et diuen que el centre d'interès de l'escola és l'art i estaria bé que les activitats que ens porteu, alguna que sigui més en relació amb l'art o et diuen que aquest espai millor que no el toqueu o qualsevol cosa, si estan contents amb el monitor que tenen, o si no. Els hi passem enquestes de satisfacció perquè també ens puguin contestar com es senten. I amb les AMPES també ens reunim mínim 1 o 2 cops l'any i molt contacte és via e-mail o telèfon, però pensa que reben que cada dilluns reben l'informe.

E: Ho rep l'escola i aquesta ho reenvia a l'AMPA o...

CM2: Algunes sí, algunes no. Però l'escola té cada dilluns el nostre informe

E: L'informe de l'IMEB que l'hi envieu (???) per cada escola

CM2: Sí. Llavors també truquem si ha passat alguna cosa, escolta Maria que aquest dissabte ens hem trobat una porta oberta que la vam tancar o va saltar l'alarma i vam trucar a seguretat i tal i cap problema... parlem molt, hi ha molta comunicació amb bona part de les escoles.

E-CM2

Es constata que en un marc de comunicació fluïda el projecte funciona a velocitat de creuer i totes les possibles incidències –encara que molt poques– són resoltes amb certa celeritat. Ara bé, també es constata que hi ha centres educatius que tot i estar incorporats al programa el viuen amb un cert distanciament:

CM2: No amb totes les escoles funciona igual, hi ha escoles que costa trobar-los, truques i no contesten, envies e-mails i no contesten, són poques, però... costa molt quedar amb ells i altres que...

E: Disponibilitat absoluta

CM2: Absoluta. Es treballa molt a gust quan direcció és molt oberta i l'AMPA és molt activa, el programa va molt bé. Escoles que no, que el programa no els interessa, hi ha moltes que el programa...

E: Llavors, quines són les raons per les quals han incorporat el programa si no interessa? Potser venia d'una altra direcció, potser perquè el districte els ha apretat...

CM2: Els ha apretat perquè és una zona...

E: I això ubica en patis que estan en barris més complexos, o no?

CM2: No

E: Pot ser qualsevol escola

CM2: Si interessa el programa sí

E-CM2

E: El paper dels Centres Educatius com el valoreu?

TPO1: Jo crec que hi ha... la gent que s'implica molt i que les coses funcionen bé. Després hi ha escoles que obren i ja està, mentre no tinguin problemes, no m'atabalis massa i, finalment, jo crec que hi ha unes quantes escoles, poques, que estan d'esquena o de cul.

(...)

TPO1: Estic pensant amb una escola, l'Ignasi Iglésias, el director cada any té problemes, i reps correu d'uns.... de l'AMPA dient que no vol que es tanqui el Pati... tothom vol que s'obri menys el

director...

E: És complex...

TPO1: És un tracte especial per aquesta escola, de dir... ells quan van ha buscar les claus han de firmar un paper...

E: Però aquí també és veritat que entra aquesta lògica més comunitària, aquell Pati Obert no és per aquella AMPA. L'AMPA ha de saber que hi ha una escola a 800 metres i que tindrà una millor disposició, aquesta AMPA també tindrà accés....

TPO1: Però a part, jo crec que Ignasi Iglésias a part de la gent que és de l'escola, hi ha gent que és del barri que també i vol anar i et truquen: "mira, no som de l'escola però volem anar allà...". El Pati té tot lo bo, però el director no vol.

E-TPO1

Davant aquestes situacions, **per què determinats centres que viuen amb llunyania el Pati Obert es mantenen vinculats al programa?** Com en d'altres projectes apareix el dilema que enfronta la percepció de les necessitats del territori del Districte amb l'autonomia de centre i, per tant, les seves prioritats educatives. Davant això, caldrà encetar una reflexió general entre els diferents agents de l'administració implicats, especialment des del Consorci d'Educació, per intentar fer veure a aquestes direccions la importància d'articular projectes d'aquestes tipologies, especialment a determinats territoris de la ciutat. En qualsevol cas, ara per ara aquesta perspectiva més general no es pot desenvolupar correctament perquè encara es manté el principi decisor de l'equip directiu de cada centre:

TPO1: ...n'hi ha un per tancar perquè l'escola no vol, que és el de l'escola Les Corts, que la directora diu que no i que no...

E: Quines són les raons?

TPO1: Va començar que hi havia actes vandàlics...

E: Demostrats?

TPO1: Bé, hi havia que els hi entraven... i llavors ella va dir que no i després de Nadal, des de Consorci es va dir que ho paréssim i des de Districte tampoc es veia clar i ara estan pensant d'obrir un altra escola a les Corts perquè sinó es queden amb una només; o sigui que l'escola Les Corts es tancarà, però a canvi s'obrirà un altre.

E: Serà un recanvi.

TPO1: **Si la directora o equip directiu no vol, doncs no s'obra, per molt que volem nosaltres.**

E: La lògica d'autonomia de centre...

TPO1: Al de les Corts ens ha passat això, normalment no passa.

E-TPO1

En qualsevol cas, algunes de les variables determinants en relació a la implicació dels centres i l'impacte del programa en els mateixos són:

- El **paper de l'equip directiu** com a motor o fre. S'observa que les escoles més participatives són aquelles on l'equip directiu està molt implicat i pren consciència del paper social que pot realitzar l'escola fora del propi àmbit educatiu. La lògica de la coresponsabilitat social és quelcom present en la pròpia dinàmica quotidiana del centre.
- L'**acompanyament de l'empresa concessionària**. Es constata que el treball fet per l'empresa amb

els centres, sobretot la seguretat generada per les formes de fer de l'empresa, és un element fonamental per l'adhesió dels mateixos al programa. Si bé hi ha centres poc obertes a participar, aquelles escoles on l'empresa pot intervenir més i manté un contacte més constant accepten més efusivament les propostes plantejades per la pròpia empresa.

- La **diligència del Consorci d'Educació de Barcelona** és fonamental a l'hora de tranquil·litzar els centres educatius i assegurar-se la seva adhesió. Especialment, com es veurà més endavant, pel que fa a les qüestions relacionades amb la neteja dels espais emprats pel Pati Obert.

El paper de les famílies i les AMPA.

Com ja s'ha avançat, en la mesura dels possibles es procura que hi hagi un acord entre el centre educatiu i l'AMPA a l'hora de posar en funcionament un Pati Obert, tot i que, en determinats centres educatius la feblesa o inexistència de l'AMPA fa que aquest binomi no es produeixi. En qualsevol cas, les dades analitzades permeten inferir que la implicació de l'AMPA esdevé un factor altament positiu a l'hora de donar més sentit i potència al 'Pati Obert'. En aquells patis oberts on l'AMPA s'hi implica el nivell d'impacte al barri i entre els infants i joves és considerable. Atesa aquesta casuística, la prioritització d'aquest agent és quelcom que l'IMEB i l'empresa concessionària tenen molt present en el marc del funcionament del programa. Aquesta necessària implicació fa que, en molts casos, les demandes d'obertura d'un pati no s'atenen fins que hi ha la certesa que el centre i l'AMPA volen afegir-se al programa. De fet, en ocasions no s'ha obert un pati pel desacord entre l'equip directiu del centre i l'AMPA. Amb tot, la importància de l'AMPA a l'hora de potenciar el projecte queda palesa en la següent reflexió:

Hi ha AMPES que estan molt implicades i que van fins al final amb l'escola i munten festes súper xules i saben que nosaltres hi podem participar i és un plus, perquè... ara per exemple, nosaltres cada any fem la festa de Ciutat i l'any passat vam fer coincidir moltes festes de ciutat amb festes de final de curs de les escoles... aquest any, des de fa mesos ja tenim apuntat quin dia faran la festa de final de curs per nosaltres poder participar i posar el nostre granet, perquè a ells els hi interessa. Hi ha AMPES que estan molt contentes i n'hi ha d'altres que realment no hi ha activitat. Igual que els centres educatius. Hi ha direccions que estan molt implicades. Tu els hi envies un correu i al moment t'escriuen... o que hi ha famílies que venen al pati per fer festes d'aniversari, que ara està molt de moda, i és la pròpia directora qui t'envia el correu per dir-te que la família de tal vindrà.

E-CM1

L'AMPA també té el seu pes a l'hora de difondre les dinamitzacions i la pròpia existència del 'Pati Obert', triar les dinamitzacions més adients al pati i, fins i tot, els horaris d'obertura del 'Pati Obert'. En molts casos, cal coordinar les activitats extraescolars gestionades per les AMPA amb l'obertura del pati amb l'objectiu que no es solapin espais. En alguns casos, es produeix una simbiosi entre l'AMPA i l'empresa concessionària a l'hora de fer activitats o festes puntuals:

Amb les AMPES, suposo que quan es treballa és perquè elles ja tenen alguna cosa pensada, aquell dia els hi va bé perquè els hi posen, perquè ens ha passat: doncs nosaltres posem una barra o vindrem per posar una paradeta per fer promoció d'alguna cosa. També és una mica que els ajudem a tirar endavant un projecte petit que tinguin ells.

E-CM1

Més enllà de la pròpia AMPA, el paper de les famílies, en tant que usuaris del programa, esdevé fonamental pel funcionament d'un determinat model de Pati Obert. **La presència de les famílies afavoreix un 'Pati Obert' altament dinàmic en totes les seves franges.** Així, per exemple, en les primeres franges dels divendres les famílies i els infants tenen un lloc destacat i, per tant, acostumen a gaudir no només de les infraestructures del pati, sinó també de les dinamitzacions que s'hi desenvolupen. En canvi, a les franges més tardanes, el públic del Pati Obert és un públic més adolescent o jove i, com ja s'ha assenyalat, prioritza les activitats esportives, especialment el futbol.

El paper dels joves i infants

Les dades recollides mitjançant el treball de camp permeten inferir un elevat nivell de satisfacció per part dels usuaris principals dels patis oberts, els infants i els joves. Aquests, com succeeix en bona part del camp juvenil, han adaptat el programa a les seves necessitats i, per tant, els patis oberts cobreixen un seguit de necessitats i expectatives ben diferenciades. D'aquesta manera, la percepció que d'un 'Pati Obert' té un infant, no és, òbviament, la mateixa que la que té un adolescent o els pares d'aquest infant. Aquesta multiplicitat d'usos del 'Pati Obert' esdevé un dels seus èxits que convé destacar. El pati esdevé, d'aquesta manera, un espai on es produeixen multiplicitat d'apropiacions per part dels joves, moltes de les quals ningú havia previst. Així, per exemple, l'anàlisi permet posar de manifest com en alguns indrets el 'Pati Obert' ha esdevingut un espai que va molt més enllà del joc:

CM1: Els infants i els joves jo crec que agraeixen que hi hagi aquest servei...

E: Això us ho han fet arribar d'una manera més formal? Hi ha alguna mena d'avaluació on reuniu als nanos i que diguin si els hi agrada això?

CM1: Mira, vam fer unes enquestes de satisfacció, però el tema és que perquè siguin vàlides han de ser majors d'edat, o sigui pares i mares. En els infants com a tal, no se'ls hi ha dit: què et sembla això? Jo crec que seria interessant; ara, que ho veus? Sí. Jo ara no estic tant a territori, però tens el raport dels monitors i **a mi que un monitor em digui que li venen els nens amb els deures a fer al pati un diumenge i dius que guai, no?**

E: És a dir, els nens van a fer els deures al pati un diumenge, i demanen ajuda al monitor?

CM1: Sí sí, es posen allà amb el monitor.

E: I el monitor els ajuda amb els deures?

CM1: Sí, sí. Jo això m'ho he trobat en patis oberts, de dir-me la monitora: han vingut ha fer deures. També depèn del monitor, hi ha monitors que... bé, com a tot arreu.

E-CM1

En aquest cas, és força evident la mutació o superposició dels usos que van més enllà del joc o de l'àmbit

relacional. En aquests casos, el Pati Obert esdevé un espai que pot arribar a cobrir –molt lleugerament– les mancances presents al si del nucli familiar i del propi centre educatiu.

De fet, una dinàmica present en bona part dels patis oberts és el paper, més enllà de les seves atribucions, de (quasi)educadors de carrer que tenen una significativa part dels monitors i monitores. Indubtablement, ens trobem amb un col·lectiu altament implicat amb els infants i, sovint, amb el seu propi barri. Aquesta implicació i treball quotidià, sobretot en patis més adolescents de determinades zones de la ciutat, ha convertit els patis oberts en zones altament pacificades i on tothom segueix les normatives fixades. De nou, una prova més que mitjançant el treball continuat a peu de carrer es poden produir processos de canvi i resocialització :

CM1: Hi ha monitors que s'impliquen molt, hi ha de tot. I hi ha xavals que venen a liar-la. Això és un Pati i aquell que porta l'armilla em riure d'ell... i n'hi ha d'altres que ja... tenien potser una manera de fer, entra al Pati, perquè això també ens ho hem trobat i ha sigut durant molt de temps, treballar-ho: entro fumant, bevent alcohol, això és casa meva, jo aquí m'he colat sempre... i darrera hi ha hagut una feina del monitor que ha aconseguit que ara entrin, es senten com a casa igual, però ho respecten. I han aconseguit que... abans d'entrar ja estaven jugant, jo ho recordo, amb la cervesa a la porteria, bevent, fumant i jugant a futbol... I que els hi dius? Els feies fora i muntaven uns pollos que... doncs mica en mica s'ho han anat fent seu, i ara veus com la mateixa persona surt del Pati per anar ha fumar...

E: I aquesta feina d'educador de carrer l'acabeu fent vosaltres, els monitors o treballeu també amb Districte?

CM1: Això ho han aconseguit els monitors.

E: Entenc que no entraria com a retribució.

CM1: No no... bé, el monitor té molt clar que és el que es pot fer i el que no es pot fer en un Pati, saben que no es pot fumar... n'hi ha que com a professional diu el què i el que sap acompanyar per aconseguir-ho.

E: Ja teniu experiències d'èxit en aquest sentit, sobretot amb nanos que són més grans, que sempre han vingut aquí... i això és casa meva i no m'has d'explicar res i ha anat evolucionat cap a l'acceptació de la normativa del Pati.

CM1: Sí, sí...

E: És molt interessant.

E-CM1

Aquest és un dels grans èxits del Pati Obert, el procés d'apropiació (i respecte) col·lectiva que infants, joves i adolescents es fan d'un espai públic, de tota la comunitat. Se'ns dubte, aquest és un dels grans valors que el programa ha de situar al seu compte de resultats. Malgrat tots els problemes i disfuncionalitats, el programa presenta èxits que cal reivindicar i posar en valor:

CM1: Jo crec que sempre parlen dels Patis i tu t'imagines pares amb els nens jugant i tot és molt bonic i ideal...

E: Amb el sorral i els gronxadors...

CM1: I sí, hi és, i és una cosa ben normal. Però també en tenim d'altres que jo crec, la part més important de Patis que és on s'està treballant més amb la gent del barri i que al final s'estan fent un espai seu, propi i estem aconseguint que el respectin i el cuidin i facin ús d'ell. Arriben i veus que el monitor que ja fa 5 o 6 anys que està allà en el mateix Pati, doncs el tenen com de la

família.

E: Això és important, és a dir, la temporalitat dels monitors. Entenc que un treball així, tant de formigueta, d'assolir una relació de confiança entre la gent que ve al Pati, que arriba un moment que tots s'acaben coneixent, perquè venen cada setmana o cada 15 dies i ja hi ha una certa relació... entenc que és important la continuïtat dels monitors.

CM1: La continuïtat i el que et deia abans, quan entra un monitor, que ja el coneguin d'abans, del barri. Tenim casos, per exemple, em ve al cap una escola que al monitor no el coneixien, no era del barri, però porta molt temps i ha aconseguit moltes coses. I en canvi tinc un altre cas, la monitora treballa a l'escola, és una persona del barri i tots els xavals la coneixen i hi ha un respecte brutal... ara, no els hi canviïs la persona; allà hi poses un altre monitor i l'hi fan passar malament. O sigui, respecten el que respecten, perquè ho coneixen, quan no coneixen suposo que tenen por i clar, és el seu territori...

E-CM1

El que volem és que vagin allà i allà tenen... no poden fumar, no poden beure alcohol, no poden insultar-se ni barallar-se... i es busca una mica això, que siguin joves i que no els hi tanquin el cole per jugar i que puguin tenir allà una persona que els hi obri la porta i que estigui pendent, que potser tenen una relació més enllà del que és ser monitor i usuari, de vegades es fan amics o el que sigui... jo crec que és important, jo quan era petit no ho vivia... jo saltava saps? I ara que ho veig em dic que tant de bo jo ho hagués tingut... de vegades era pel tipus de gent que hi havia i deies que no entraves i això ara no es permet, **això no pot ser un gueto d'un tipus de gent, sinó un lloc on tothom es trobi a gust, i de vegades és una feina complicada.**

E-MPO1

MPO1: Una mica. Aquesta part sí que està bé perquè fan barri. També veig que es practica molt esport... no sé si em volies preguntar per aquesta part, però vaig cap aquesta part perquè és una cosa que m'impresiona molt del projecte. **Hi ha tribus urbanes... a Sants per exemple, que estan jugant a futbol i dius: això no passa a un altre lloc, no poden anar a la mateixa discoteca perquè es matarien, però allà juguen a futbol. I això em deixa una mica... i el monitor està allà i justament en aquell barri hi ha un home que porta molts anys, que té un caràcter, que es porta molt bé, i són nois que tenen pinta de ser violents, que tenen males pintes inclús, i ell diu que s'ha acabat i els nanos paren, el respecten, saps?** I els nanos li diuen adéu, venen per saludar-lo... i aquí en aquests barris de la perifèria sí que trobo que aquesta part és importantíssima, el monitor, **el monitor és la clau perquè el Pati funcioni en aquests barris, a la Zona Franca, a la Mina... tots aquests.... és importantíssim.** Quan s'ha hagut de buscar una suplència... qui envio aquí i com l'hi explico...

E-MPO1

Tal i com apareix en aquests fragments, **més enllà dels jocs i les dinamitzacions el Pati Obert té el potencial positiu d'esdevenir un espai generador de normativitats i rutines a joves i adolescents en situació de vulnerabilitat o amb dèficits d'aprenentatge.** Aquesta és una via que d'alguna manera convindria explorar i potenciar més. En aquest sentit, caldria redimensionar el paper dels monitors en aquestes zones i/o barris amb més precarietat i vulnerabilitat social.

Finalment, com és prou obvi, el nivell de participació és desigual en funció del districte o territori. Els patis oberts situats en territoris amb menor implicació familiar i amb situacions socioeconòmiques més desfavorides tenen un públic més adolescent i jove centrat, sobretot, en la pràctica del futbol. En canvi, en barris com Gràcia, Sants o Eixample, a part dels perfils joves s'hi concentren els perfils més familiars i les dinamitzacions de caràcter més artístic i familiar.

4.4.4. L'impacte del programa en el territori. L'àmbit comunitari

Tal i com es constata als objectius, la dimensió comunitària també hi té cabuda al projecte. Els programa *Patis Escolars Oberts al Barri* no només es marca com a objectiu oferir als joves i infants un espai públic on passar part del seu temps de lleure, sinó que també vol vincular aquest espai, i tot allò que s'hi fa, al territori on s'ubica al pati i, per tant, a tot el teixit social del mateix. Es tracta, doncs, d'una dimensió de caràcter expressiu que pretén fer copartícips d'aquest espai entre els diferents agents del barri. En definitiva, construir una xarxa social que vagi més enllà de la coneixença mútua i permeti la interacció, amb tots els beneficis que aquesta porta a llarg termini, del cos social del barri. Ara bé, en quina situació ens trobem en l'actualitat? Hi ha indicadors que ens permetin consignar una certa aproximació a aquest objectiu?

Com en d'altres qüestions analitzades, el barri on s'ubica el districte, amb una morfologia associativa determinada, esdevé un element cabdal a l'hora de mesurar aquesta aproximació a la lògica comunitària. Ras i curt, en la mesura que hi ha més activitat associativa, més possibilitats d'incorporar-se, amb major o menor intensitat, al programa.

La tasca d'aproximació al teixit associatiu és quelcom que es realitza des de l'empresa concessionària. Aquesta s'encarrega d'incorporar les associacions del barri al projecte i, per tant, s'ha articulat un programa o metodologia de 'captació' que consisteix en incrementar els contactes amb les diferents associacions, la lògica del 'picar porta'. L'objectiu és presentar el programa, que el puguin conèixer i tinguin consciència que hi poden participar i col·laborar. La participació té dues dimensions, o bé consisteix en emprar el Pati Obert per les seves activitats (fer un assaig, per exemple), o bé es tracta que s'incorporin al programa de les dinamitzacions del Pati Obert del propi barri amb alguna compensació econòmica. Fet, aquest segon, que els permet guanyar en visibilitat i els suposa una dosi de publicitat. Ara bé, les experiències recollides indiquen que és una tasca altament difícil. Sovint les entitats ja tenen la seva planificació i es fa difícil encabir la proposta del 'Pati Obert' en la seva dinàmica d'assajos, reunions i actuacions. Davant aquesta situació, s'endevina com a més efectiu la realització d'un treball constant amb aquestes entitats des del Districte perquè integrin el programa en el marc del seu funcionament quotidià.

En qualsevol cas, tot i la implicació d'algunes entitats i col·lectius no existeix una potent *acció comunitària*. Com s'observa en aquest fragment, és necessari un canvi de plantejament:

E: És molt difícil. Associacions de Veïns també intenteu incorporar-les?

CM1: Sí. Hi ha moltes vegades que piquem i que no... ja ni ens obren. És difícil.

E: És important, perquè és el que et deia abans, els objectius... és un objectiu que es parla molt, però hem de ser conscients de les limitacions que té això. És a dir, que pel que puc veure, al projecte de Pati Oberts treballem una part molt important que és d'obrir el pati com a espai del barri, que és molt important recuperar l'espai públic. Llavors, ens posem al cap aquesta pota comunitària i de xarxa i cal ser conscients que en molts casos no s'arriba. Suposo que les entitats tenen les seves pròpies dinàmiques. És així?

CM1: Però venir a un Pati Obert per fer una dinamització per ells és absurd. Però de vegades ho hem aconseguit. Fem una festa d'inauguració i truquem als tabalers i venen...

E: És un altre plantejament.

CM1: **És diferent de venir per fer activitats. Jo per això, quan penso en xarxa i amb comunitat, no veig tant com que vinguin a fer-nos una activitat, sinó que l'espai se'l facin seu... participar però d'una altra manera; tabalers, ostres no tenim local...**

E: **Que puguin venir ha assajar allà...**

CM1: **No tenim on assajar, doncs a aquesta escola tinc un raconet... o castellers o...**

E: I això ho heu aconseguit en algun lloc?

CM1: Alguna vegada ens ho han demanat puntualment, però no s'ho han agafat com a tal. Si que hem tingut esplais i el que et deia ara amb el tema d'educadors de carrer i poca cosa més. Sé que hi havia uns diables, que ens van demanar durant un temps per venir al Pati... hi ha un projecte que és diu Temps... hi ha petites coses, però ho xulo seria que fos a tot arreu.

E-CM1

Aquest canvi de plantejament exposat al anterior fragment implica el canvi d'usos. És a dir, de la dinamització es passa al ús del espai per poder practicar la seva activitat i aquesta ha estat una via a partir de la qual algunes entitats s'han vinculat al programa. Mitjançant el treball en xarxa i la modificació de les estratègies –donar una cobertura a les seves necessitats– s'aconsegueix arribar a determinades entitats:

Sí, se'ls convida a fer ús del pati. per exemple, hi ha aquest espai que és gratuït i si us interessa el podeu utilitzar, això a moltes esplais els hi va bé, perquè poden tenir el seu quartet en alguna escola però necessiten poder fer les seves activitats en algun pati. Tenim ara a Sants una de les majorets que necessiten un lloc amb alçada perquè llencen els bastons i tal i toquen bastons i no ho poden fer als seus locals, doncs van a un pati un cop al mes. Convidem que facin ús del pati i que si volen col·laborar, doncs poden realitzar les seves activitats.

E-CM2

De moment, doncs, a part de la intervenció en algunes festes o la contractació esporàdica d'algunes dinamitzacions, el Pati Obert funciona per a les entitats quan aquest respon a una lògica instrumental. És a dir, quan les entitats poden fer ús del Pati Obert per una activitat molt concreta, un objectiu ben marcat. La cessió de l'espai del Pati Obert perquè les entitats facin les seves activitats acaba essent més una qüestió d'ús d'espai que no pas d'interacció amb el Pati Obert, amb el projecte de Patis Oberts i tota la vinculació educativa i de barri. No existeix un factor d'apropiació:

...però que et vingui gent de fora és molt complicat, perquè no és el seu espai i a més, si ho és jo crec que ho deuen viure com per unes hores, no per sempre. Saps que vas allà i ho tens obert sempre o unes hores, però no és teu. El Pati no és l'espai del Cau o jo que sé... És complicat i que una entitat et vingui per fer activitats allà per la resta de la gent també és molt complicat.

E-TPO1

Davant aquesta situació, **existeix una percepció generalitzada que es produeix una pèrdua d'energia cap a la vinculació amb les associacions que potser es podria redirigir cap a d'altres aspectes del programa que poden tenir un major potencial i impacte.** Es tracta, doncs, de redissenyar alguns dels objectius del programa per adaptar-los a la realitat actual i optimitzar els recursos. És a dir, és essencial preguntar-se sobre la necessitat de realitzar aquest esforç per atraure entitats quan els resultats són minsos. En aquests termes ho formula un entrevistat:

Jo crec que aquí hi ha un mantre comunitari... si em diguessin que hi ha teixit associatiu al barri, per tant hi ha una deficiència, s'han d'articular mecanismes per potenciar-ho, això ho podria comprar... però que jo sàpiga, Catalunya és un dels països amb més entitats i associacions hi ha... (...) Jo crec que la part comunitària té impacte en la mesura que la gent... és a dir... el Pati en si ja exerceix una lògica comunitària, perquè és l'obertura d'un espai que és públic, però que no ho és de facto... és l'obertura d'un espai públic a la ciutadania, al barri, al territori i això ja té una lògica comunitària inherent. El que no pot ser és que vingui tothom i sigui festa major cada setmana, és molt cansat muntar una festa major cada cap de setmana.

E-TPO2

4.5.5. El paper de l'administració pública

El projecte involucra diferents àrees de l'administració municipal amb les seves pròpies dinàmiques, l'IMEB, els Districtes (Tècnics d'Educació), el Consorci d'Educació de Barcelona i molt esporàdicament els cos de Mossos d'Esquadra i la Guàrdia Urbana. Tot un seguit d'àrees que si bé es relacionen entre elles – com veurem amb diferents intensitats –, han delegat una part substancial del programa a l'empresa concessionària que s'encarrega del funcionament setmanal del mateix.

Els diferents actors institucionals implicats presenten una clara distinció dels agents motors del projecte. És a dir, tots comparteixen que la responsabilitat final del projecte és de l'IMEB que l'executa mitjançant una empresa concessionària. La resta d'àrees municipals exerceixen un paper de segon ordre que s'articula mitjançant la col·laboració en determinats àmbits. En aquest sentit, tant els districtes com el Consorci d'Educació tenen, més aviat, actuacions puntuals i, per tant, un pes específic relativament baix. En un altre àmbit queda la col·laboració amb els Mossos d'Esquadra o la Guàrdia Urbana que s'encarreguen de les diligències quan hi ha algun problema o fan acte de presència esporàdicament en aquells patis oberts situats en zones més conflictives.

En aquest sentit l'IMEB és qui lidera això... vull dir... si passa alguna cosa hi ha comunicació directa amb les tècniques d'allà. Sempre hem tingut una molt bona relació, mai hi ha hagut

desatenció per part de l'IMEB... de seguida i saber estar... això ja t'ho faig jo, però jo també he respost ràpid, tenim molt bona i fluida comunicació, amb l'IMEB i la responsable de CET-10 que és una crack.

E-TM4

Amb tot, a continuació s'assenyalen algunes de les qüestions més rellevants relatives al paper en el programa de les diferents àrees de l'Ajuntament de Barcelona.

Com s'ha comentat, es tracta d'un programa implementat per l'IMEB i gestionat per una empresa concessionària, per tant en règim de gestió indirecta. Les demandes, majoritàriament realitzades pels centres educatius (direccions i AMPA), són vehiculades pel districte cap a l'IMEB perquè accedeixi, o no, a la incorporació de l'escola al programa *Patis Escolars Oberts al Barri*. A partir del moment de la incorporació de l'escola al programa, l'empresa concessionària s'encarrega de plantejar el projecte al centre educatiu, negociar els horaris, fer la proposta de dinamitzacions i maletes pedagògiques i, finalment, obrir i gestionar el Pati Obert. A partir d'aquesta organització bàsica, el districte i el Consorci tenen unes tasques de caràcter col·lateral.

Així, pel que fa al districte, aquest fa una tasca de demanda i acompanyament inicial i de seguiment durant el desenvolupament del programa. El districte rep els informes setmanals i, si s'escau, participa en alguna de les reunions (es fan dues reunions de seguiment amb l'IMEB durant el curs) i/o redirecciona alguna demanda puntual que pugui venir de la comunitat educativa (direcció de centre o AMPA) o, fins i tot, de l'Àrea de Serveis Socials, sobretot en patis oberts ubicats a barris amb una població vulnerable. Es tracta, com s'ha exposat, d'un paper de monitorització distant:

E: I amb el districte?

CM2: Amb el districte es parla a l'inici de curs, es parla durant les vacances, que si hi ha demandes, i si no passa res, i s'està molt tranquil, potser t'estàs...

E: 3 mesos sense veure'ls

M: Si tot va bé, sí. Però sí que són persones que ens coneixen molt, que pots trucar i fer qualsevol demanada, i si no, no els molestem. Van molt de cul els tècnics i tampoc els interessa que els hi estiguis explicant el que va passar el dissabte, ja ho veuré a l'informe. Sobretot és en temes de... fem un pressupost en això, vull aquesta demanda, ha passat quelcom greu i se'ls informa, sinó... si tot està tranquil i que no hi ha notícies és que tot va bé.

E-CM2

Les diferents entrevistes palesen que els districtes no perceben el projecte com a propi, sinó més aviat com un projecte en el qual col·laboren. Atesa la seva presència al territori –contacte amb centres educatius, AMPA i famílies– actuen, com s'acaba d'exposar, com a corretja de transmissió de determinades demandes i/o necessitats:

TM3: Jo crec que tampoc assumeix el projecte com a propi, és a dir, al final qui el gestiona, qui el dirigeix, qui el paga és l'IMEB, i per tant, tot el seguiment el fa l'IMEB i jo crec que això també fa

que el districte tingui un paper secundari. És a dir, reps informació, contrastes alguna cosa, fas alguna proposta de millora, però molt puntualment i la proposta de millora pot arribar per les escoles o hi ha hagut alguna queixa específica de família o persona que faci ús de l'espai, però són coses molt puntuals. La veritat és tampoc ens ho plantejem o no s'ha plantejat em sembla

E: És interessant copsar aquest itinerari de les queixes o les demandes. Acabeu descentralitzant aquestes demandes i queixes i llavors les deriveu o bé cap al Consorci per temes d'infraestructura o bé cap a l'IMEB per temes de gestió o d'estructura o d'elements pedagògics.

TM3: Exacte. I les comentem per veure una mica quines són les propostes de canvi que es poden fer per millorar la situació. Ens arriba a nosaltres perquè els ciutadans ens veuen com a primera línia, al final el districte és l'Ajuntament del barri.

E-TM3

Els diferents districtes són molt conscients d'aquest paper secundari i, en certa manera, el seu coneixement del propi territori podria ajudar molt més a satisfer les necessitats derivades del programa. No obstant això, una major implicació per part del districte és en l'actualitat poc realista donat l'elevat volum de feina que tenen els tècnics d'educació. Ara bé, amb tot, es fa palès que tot i els esforços de reconeixement del terreny realitzats per l'empresa concessionària, caldria aprofitar més el coneixement que del territori i els agents educatius es té des del districte:

Tenim interessos molt diferents, jo crec que la realitat és que tenim un Consorci que (???) manteniment que a la llarga és un cost econòmic. Llavors tenim a l'IMEB que lidera i es creu el projecte, però que **segurament desconeix la realitat de cada un dels territoris i que cadascú té una visió diferent**, però jo crec, és el que et deia abans, tinc la sensació, no sé si tothom ho compartirà, que nosaltres tenim un paper secundari com a Districte i Consorci també, qui tira del carro i lidera això és l'IMEB, que té una empresa que el vol satisfer, a nosaltres també una mica però no tant.

(...)

Clar i com aquest tenim altres projectes, però com que no el liderem nosaltres el compromís és diferent, i això és políticament correcte, és la realitat de cada dia, si aquest funciona, va bé i tal, m'hi poso quan hi ha conflicte i qui s'encarrega d'aquesta coordinació i del seguiment és l'IMEB. **Jo crec que l'empresa si que fa un esforç d'aquest punt de treball, d'intentar apropar una mica la realitat de cada pati amb el districte i definir els usuaris que tenim a cada pati, quines coses es poden millorar... t'ho torno ha repetir, crec que són uns objectius molt elevats en relació a la implicació del teixit associatiu.** (...) Llavors jo crec això, que l'IMEB lidera, tira endavant, creu molt amb el projecte i el defensa, nosaltres anem a remolc, que ens agrada el projecte i ajudem tant com podem, però no ens sentim com a... això és una sensació meva.

E-TM2

Malgrat que els tècnics d'educació no es reuneixen amb els centres educatius per parlar prioritàriament del programa, si que procuren, en la mesura dels possibles, recollir les diferents demandes que hi ha al voltant d'aquests. Com s'ha exposat, són, juntament amb el Consorci, el primer contacte amb l'Ajuntament i, per tant, esdevenen referents per moltes direccions de centres:

TM3: Al final la tècnica d'educació està molt referenciada en les direccions i per tant, la primera porta de l'administració a l'ajuntament és ... que potser després acaben amb l'IMEB, però moltes vegades fa aquest pont, escolta que la direcció de tal centre m'ha dit que hi

ha alguna dificultat, molt des del pragmatisme, no tant des de la seva filosofia, sinó de la porteria o que hi ha un espai brut, des d'allò físic, des de l'espai... és el meu espai i si no es fan les polítiques que havíem pactat

E: I per exemple, des del propi districte teniu alguna mena de coordinació o de visites puntuals amb els diferents centres dels patis oberts o sols quan demanen....

TM3: Clar, és això i dins de les visites que fa educació a tots els centres, és un punt de l'ordre del dia. Dins de l'ordre del dia, no es fan reunions específiques ni convoquem a tots els directors dels centres, això no ho fem, la realitat del dia a dia d'una escola és brutal. (...) Jo tinc la sensació que les direccions parlen molt de les coses físiques, que l'escola vol que la deixin tal i com l'han trobat, més que...

E: ... de projectes. Aleshores, on es discuteix tot el projecte?

TM3: Tinc la sensació que enlloc.

E-TM3

Ara bé, com s'assenyala en aquest fragment, les qüestions recollides pel districte obeeixen a raons de logística i no al plantejament general i efectes positius i pedagògics del programa.

Pel que fa al Consorci d'Educació de Barcelona, malgrat que manté un paper de caràcter secundari és essencial en la mesura que té la titularitat dels centres educatius. És a dir, és la institució que cedeix els patis al programa i s'encarrega del manteniment dels mateixos. Cal assenyalar que el concepte de Pati Obert en alguns centres va una mica més enllà del propi pati. En alguns casos es produeixen sessions d'espais on a part de l'espai del pati s'hi adjunten els lavabos, sales concretes de l'escola o, fins i tot, la biblioteca.

Des del Consorci s'ha establert un protocol de manteniment que, en termes generals, té un bon funcionament. Aquest protocol es basa en l'informe realitzat per les direccions dels centres educatius i que envien al Consorci. Quan hi ha algun desperfecte el monitor del 'Pati Obert' –o l'empresa concessionària– informa a l'escola i, tot seguit, el director del centre envia aquest informe al Consorci perquè s'arrangi el desperfecte. En paral·lel, els monitors tenen un telèfon d'emergència del Consorci per si es produeix una emergència durant el cap de setmana que ha d'ésser arranjada immediatament (per exemple una fuga d'aigua). Es tracta, doncs, d'un protocol molt automatitzat que o presenta massa complicacions a l'hora d'activar-se:

E: Llavors tenim el paper del Consorci d'Educació, no sé si manteniu algun contacte...

CM2: Pel que fa al Consorci, nosaltres tenim els telèfons d'emergències pels caps de setmana, per si s'ha de trucar quan hi ha alguna cosa que necessitem... una porta forçada,... el coordinador dels caps de setmana, truca a consorci i un tècnic va a l'escola i arregla la porta i ja està. Nosaltres no tenim més contacte amb consorci.

E-CM2

El Consorci té contractat un servei de manteniment amb unes derivacions, no és el mateix un vidre que una aixeta. Hi ha reparacions de baix cost i de manteniment quotidià que es realitzen en el transcurs d'una setmana. **En general, doncs, el temps de reacció és baix, però és evident que varia en funció de la**

reparació. No és el mateix el trencament del panell d'una tanca exterior amb una estructura més complexa que una aixeta de la font del pati amb dos o tres dies pot estar arranjada. Amb l'actual estructura de funcionament del Consorci, en termes generals, no hi ha averies o desperfectes que tinguin un temps de reparació superior al de les dues setmanes.

Pel que fa a les incidències les més usuals són el manteniment de les tanques exteriors dels patis –que òbviament no és culpa del ‘Pati Obert’–, la reparació de porteries i cistelles de bàsquet, els lavabos i, sobretot, el servei de neteja. Amb tot, les incidències no són elevades:

El número d'incidències no és molt gran, tampoc és molt petit, però per mi la proporció d'hores d'ús amb el que passa és correcte, és a dir, clar si tu un pati l'obres tots els caps de setmana, tots els dissabtes i tots els diumenges i un cop cada tres mesos fas malbé una cistella, estadísticament és el mateix que si es trenca una cistella en una escola una vegada a l'any, no passa res.

E-TM1

Finalment, **el paper dels Mossos d'Esquadra o la Guàrdia urbana és molt puntual. Només en alguns casos de vandalisme se'ls truca per formalitzar la denúncia, però en cap cas hi ha un treball conjunt i continuat entre els responsables del projecte i els cossos policials:**

E: També hi ha el paper de guàrdia urbana i mossos, quin paper juguen?

CM2: En aquest cas hi ha molt poques incidències. No hi ha qüestions d'ordre públic. Si em fet denúncia és perquè s'han obert portes... ens hem trobat que han forçat la porta d'una escola o coses així. Aleshores truquem a la guàrdia urbana, fem denúncia, de fet es truca perquè quedi marcada, conforme tu... venen sempre, miren que ha passat es fa denúncia i bé... i tenim el seu contacte

E: A banda d'això, feu reunions puntuals amb Mosso o Guardia Urbana?

CM2: No, el que sí que fem és un informe pel Consorci, Mossos i Guàrdia Urbana, de totes les incidències que hi ha hagut durant el curs, quin tipus d'incidències han sigut i com s'han resolt.

E-CM2

Pel que fa a les intervencions policials en el transcurs del Pati Obert, tan sols hi ha hagut una o dues intervencions, no més. Ha succeït en situacions molt puntuals per raons externes al funcionament del propi Pati Obert. En situacions com aquestes, on es detecta la possibilitat de problemes puntuals, s'acorda amb la policia la realització de rondes amb l'objectiu d'atenuar qualsevol possible brot de conflicte:

MPO1: ...si la situació és molt complicada sempre hi ha la policia per allà, de vegades fan rondes i així veuen que hi ha seguretat. Ha passat poques vegades i en Patis molt concrets i no amb el monitor, han sigut coses així de...

E: Entre ells, no?

MPO1: Sí.

(...)

MPO1: ...La policia no hi pot ser sempre perquè sinó es perd l'acció educativa

E-MPO1

En definitiva, totes les àrees vinculades cedeixen una part substancial de la gestió del projecte a l'empresa concessionària i realitzen un seguiment allunyat o intervencions puntuals quan se'ls requereix. Aquesta fórmula organitzativa és assumida per tots els agents implicats que hi observen resultats força positius:

CM1: Jo, fins ara, veig que funciona prou bé. Suposo que ja està tot molt engranat, està tot molt lligat i fins arribar a aquest punt ha costat perquè m'imagino que han hagut d'anar sortint bolets i quan han sortit llavors han dit: Ep! Amb això hem de fer alguna cosa. I llavors s'ha posat fil a l'agulla. Però ara per ara, el nivell d'incidències molt baix, quan hi ha hagut una incidència tenim molt clar quin és el protocol i una vegada ja ha passat, sabem quin és el circuit i està tot molt ben lligat. Entre nosaltres i IMEB, IMEB amb Consorci i mossos i guàrdia urbana, i Districte... la veritat és que estan molt contents perquè... ells saben que hi ha un projecte, un programa darrera que funciona, estan contents perquè ho tenen tot fet. Jo crec que no tenen el punt aquest de... no sé com explicar-ho...

E: És a dir, que és programa que ja ve donat per l'IMEB, que l'IMEB us passa a vosaltres la gestió del programa, i Districte si que fa aquesta connexió entre els Centres Educatius i vosaltres i també de coneixement del territori... però realment la gestió l'acabeu portant vosaltres, entenc que no hi ha una feina de gestió per part de Districte, de caràcter quotidià, ells reben els informes, s'ho llegeixen, entenc que si hi ha reunions puntuals hi van, però no els hi suposa una feina, un sobre esforç d'assumir aquest programa, perquè qui ho gestiona sou vosaltres.

CM1: Correcte.

E: Vosaltres sou qui contacteu amb els Centres Educatius, si hi ha qualsevol problema hi ha tots aquests protocols estructurats per si hi ha una incidència i ràpidament s'activa tot el que s'hagi d'activar. El Consorci, pel que tu dius, també reacciona ràpid, que també els hi interessa perquè sinó tenen uns 'pollos' amb els Centres Educatius.

CM1: Uii... amb això és bestial perquè les direccions de vegades al·lucinen de dir: però si jo aquest parte l'he fet i ara vosaltres ho passeu d'urgència i venen pel vostre i no pel meu.

E: M'has dit que hi ha poques incidències, però en el cas que hagin hagut de venir els mossos o la policia local, és una intervenció ràpida i eficaç? Com la valoreu?

CM1: A vera, ràpid, funciona molt ràpid. Les vegades que ha sigut és perquè ens hem trobat una escola oberta, si han robat o no, venen, fan un cop d'ull, informen. Temes d'ambulàncies també molt bé, caigudes o algú que s'ha fet mal, truques, venen i t'atenen, amb això no hem tingut cap problema.

E-CM1

Òbviament, aquesta delegació de les funcions diàries cap a l'empresa concessionària permet un funcionament força ordenat i acotat del programa. Tanmateix, també genera un cert distanciament de les diferents administracions que no permet una major implementació de mesures o formes de funcionar que podrien suposar una major dinamització del programa. És a dir, de l'anàlisi es desprèn que no hi ha grans disfuncionalitats pel que fa al desenvolupament del projecte dins l'àmbit institucional. Tots els agents coneixen les seves funcions i les realitzen sense dificultats tot permetent que el programa funcioni per inèrcia, amb velocitat de creuer. Ara bé, per contra, aquesta lògica d'acomodament –sovint generada per les moltes tasques alienes al programa que han de desenvolupar els diferents tècnics implicats– no permet la incorporació de noves mirades i/o enfocaments que podrien aportar més frescor i innovació al programa *Patís Escolars Oberts al Barri*.

5. Conclusions

5.1. Límits del programa

En termes generals, el programa gaudeix d'una molt bona consideració per part de tots els agents entrevistats, tanmateix convé no perdre de vista els límits dels seus efectes o resultats. Els impactes analitzats indiquen que malgrat el bon funcionament encara queden molts aspectes a millorar si es volen assolir els objectius fixats.

L'anàlisi realitzada confirma una baixa participació en les dinamitzacions dirigides, una preponderància de la vessant instrumental del Pati Obert per sobre de l'expressiva, un desenvolupament molt limitat dels aspectes comunitaris i algunes disfuncionalitats pel que fa als sistemes de gestió i comunicació (interna i externa).

Com s'ha exposat, l'èxit del programa *Patis Escolars Oberts al Barri* ve determinat per la morfologia i ubicació del centre educatiu. És a dir, hi ha centres educatius que destaquen per mantenir una posició molt activa (AMPA i equips directius) envers les qüestions relatives al temps de lleure i de joc, i d'altres que malgrat tots els esforços es veuen superats per les circumstàncies quotidianes i assumeixen el programa com un element secundari, de segon ordre, en el marc de la seva pròpia realitat. Òbviament, les condicions objectives del context marquen aquestes formes de fer-se present i viure el programa. Ara bé, a partir de les entrevistes realitzades durant el treball de camp es constata que malgrat els problemes detectats existeix una valoració molt positiva del programa i la funció social que desenvolupa. A continuació es detallen algunes de les mancances que de manera reiterada s'han fet més presents al llarg de la present recerca.

Les disfuncions en els fluxos relacionals entre els agents de l'administració municipal

És evident que l'administració local és un dels actors amb major responsabilitat pel que fa a lideratge i impuls dels projectes. És l'agent participant amb més capacitat organitzativa, executiva i, per descomptat, econòmica. En la mesura que aquest paper té elements favorables, també **planteja petites mancances derivades de l'organització i les lògiques de funcionament de l'administració local**. Malgrat que el projecte s'articula principalment al voltant de l'empresa concessionària, el programa requereix de certes dosis de col·laboració entre les diferents àrees municipals implicades. Com s'ha exposat, en termes generals aquesta col·laboració i relació és força fluïda, no obstant això, la present recerca ha detectat algunes disfuncionalitats susceptibles de ser millorades.

En primer lloc, s'observa que **algunes de les desconexions que hi poden haver en moments puntuals deriven de la no existència d'un espai de treball comú entre els diferents agents implicats**. Ara per ara no existeix un espai de treball entre IMEB (amb empresa concessionària), el Consorci d'Educació i els districtes on es pugui fer un seguiment del programa i s'abordin els problemes i reptes existents. El sentit general dels districtes és que l'empresa gestiona el programa mecànicament i ells tenen poques possibilitats de fer-hi aportacions, es produeix una sensació de distanciament en relació al programa. Malgrat que són molt conscients de la seva pròpia sobresaturació –en molts casos no tenen temps de llegir l'informe setmanal que l'IMEB els fa arribar– creuen que caldria establir espais formals de treball per poder participar i aportar més.

En aquesta mateixa línia, també es troba a faltar alguna sessió (o dues) entre els diferents agents de l'administració i els centres educatius del districte a fi i efecte de formalitzar la importància i la implicació dels diferents agents en el programa i copsar les lògiques de funcionament i els neguits que hi puguin haver entre la comunitat educativa.

En segon lloc, la inèrcia que porta el projecte i la manca d'espais de treball comú limita les possibilitats de realitzar i implementar noves propostes. Òbviament, cal seguir un protocol de funcionament perquè es tracta d'un programa complex i de grans dimensions, però caldria una major flexibilitat per poder incorporar propostes de canvi, sobretot per part dels districtes que, com s'ha exposat, sovint tenen la sensació que són espectadors passius del programa. Aquesta lògica d'espectador genera, en els districtes, un compromís amb el programa de segon ordre. Es té la seguretat que l'empresa concessionària realitza una molt bona tasca i fa un esforç considerable per apropar la realitat de cada Pati Obert a cada districte (explicar les activitats, les incidències, els perfil d'usuaris, etc.), però el protocol és rígid i no permet massa modificacions. No es planteja des d'una perspectiva més dinàmica i, per tant, adaptable en funció del context i del moment.

Finalment, es constata una baixa interrelació entre els districtes i el Consorci d'Educació. En ocasions els centres educatius demanen al districte el manteniment dels patis quan el Consorci d'Educació dilata molt les seves intervencions. Això genera certa frustració en els districtes perquè aquests no poden fer res en la mesura que no s'encarrega del manteniment de les escoles, tan sols poden apuntalar la demanda original feta per l'escola. En qualsevol cas, des dels districtes es demanda una major celeritat i diligència per part del Consorci a l'hora d'arranjar els centres educatius amb patis oberts. La lògica passaria a establir un sistema de prioritats com a contrapartida al servei a la comunitat realitzat per l'escola.

Els problemes al voltant del servei de neteja i manteniment

La neteja també és una qüestió que crea tensions en el si del programa, especialment tot allò que fa referència als lavabos. Els centres educatius que cedeixen els lavabos sovint tenen un problema amb la neteja donat que el programa *Patis Escolars Oberts al Barri* no contempla partides pressupostàries adreçades a aquest tipus de manteniment. Cal tenir present que els centres educatius tenen unes hores assignades de neteja, amb uns horaris que no sempre són els que l'escola voldria car són horaris fruit de la planificació de l'empresa adjudicada de la neteja. D'aquesta manera, es produeix la casuística que, en ocasions, els dilluns al matí els lavabos no estan nets pels usos que han tingut durant el cap de setmana. Com a mesura d'urgència, algunes escoles aconseguen, pactant amb l'empresa de neteja, desviar hores de la neteja del centre educatiu cap a la neteja dels lavabos els dilluns pel matí a primera hora.

D'aquesta manera, convindria establir un protocol d'actuació amb el Consorci d'Educació de Barcelona amb l'objectiu de dotar de més recursos pel que fa a la neteja dels centres educatius adscrits al programa. Amb l'objectiu d'evitar queixes i distanciaments cal garantir a les escoles que els serveis de lavabo i, si s'escau, el mateix pati es netegin durant el cap de setmana o dilluns pel matí.

El distanciament del projecte per part d'alguns centres educatius

En ocasions, els directors dels centres educatius no permeten d'utilització de determinades zones del pati (zones de sorral i gronxadors amb material pels infants) per por a possibles desperfectes. Cal establir un protocol d'actuació que permeti l'obertura d'aquests espais als infants usuaris dels patis oberts amb la garantia que no hi haurà mals usos –factor dependent de l'empresa concessionària– i que el programa garantirà l'actuació de l'administració a l'hora d'efectuar el manteniment i reparació d'aquestes espais.

En d'altres casos, o bé per canvis en el l'equip directiu o bé per les pressions del districte per incorporar determinades escoles al programa, alguns directors dels centres educatius viuen amb angoixa, distanciament i desinterès el programa. Una dinàmica que, òbviament, condueix a una manca de col·laboració –en ocasions no responen ni a les trucades o correus que se'ls envia– i, a vegades, a un flux de queixes i demandes relatives a la neteja, manteniments, etc.

Davant aquestes situacions ni l'IMEB ni el Consorci poden exercir massa pressió. Aquestes reticències a col·laborar o, fins i tot, a obrir els patis a la comunitat són emparades pel Decret 102/2010 d'autonomia dels centres educatius, per tant, en aquest aspecte, no hi ha marge de maniobra. Quan un director/a o equip directiu no vol obrir el pati, aquest no es pot obrir tot i la voluntat dels diferents agents (administració municipal, AMPA, alumnat, etc.).

El distanciament del projecte per part de les entitats del barri i les limitacions de les AMPA

Tal i com s'ha dit al seu corresponent apartat, la vessant comunitària del programa és la que queda més desatesa. En aquest sentit, l'anàlisi realitzada constata que, per una banda, **la participació de les entitats i associacions del barri és molt reduïda** i, per l'altra, **el treball amb les AMPA presenta les seves pròpies limitacions**. Malgrat que no són el principal destinatari dels patis oberts, les associacions socials, esportives i culturals del barri poden contribuir a potenciar i dimensionar el projecte i tots els valors que pretén difondre. Les experiències analitzades indiquen que manca una major interrelació entre els patis oberts i les entitats del territori i les relacions actualment existents són de caràcter puntual o conjuntural. Es constata que el nombre d'entitats d'aquestes característiques participants en el projecte és encara significativament baix. En aquest sentit, cal cercar estratègies per atraure aquests col·lectius i fer saber les oportunitats que aquests espais proporcionen a la comunitat.

Per una altra banda, cal destacar que el paper de les AMPA encara és força reduït. Més enllà d'aparicions puntuals (festes o similars) no hi ha una planificació sistematitzada d'activitats a realitzar durant el període dels patis oberts per part de les AMPA. Ara bé, és indispensable aquesta participació? Es poden desenvolupar patis oberts sense una implicació constant i continuada de l'AMPA? Què succeeix en aquelles escoles on l'AMPA és molt feble o inexistent? Convé no oblidar la sobrecàrrega d'activitats i tasques patida per les AMPA. La gestió d'activitats extraescolars, menjadors, etc. suposa un sobre esforç sobre les AMPA que dificulta seriosament la participació en d'altres projectes, per tant, caldria plantejar els objectius del projecte en funció d'aquestes limitacions presents en el camp escolar.

Una política de comunicació externa d'abast limitat

Donada la dimensió del programa és evident que cal potenciar-ne la seva projecció pública. Les dades confirmen que encara existeix un notable desconeixement dels patis oberts, tant en l'àmbit dels centres educatius –molts desconeixen el funcionament del projecte– com en l'àmbit dels potencials usuaris (famílies, joves, associacions, etc.). En diferents entrevistes els monitors prèviament vinculats a les escoles assenyalen el desconeixement del projecte per part dels centres educatius amb anterioritat a la seva implementació. En d'altres es detecta que part dels joves i infants del barri no escolaritzats a l'escola desconeixen que tenen la possibilitat d'accedir al servei tot i no ser integrants del centre educatiu, el mateix succeeix amb part del teixit associatiu.

Cal assenyalar que les actuals fórmules de comunicació emprades tenen un abast limitat. Bona part de la difusió es realitza mitjançant cartells (paper) i pancartes. A part d'aquests modes comunicatius clàssics, convindria potenciar l'ús de les xarxes socials a partir del Facebook, Twitter, una pàgina web per poder exposar els patis i les diferents activitats a fer-hi, etc. A la vegada, convindria aprofitar i potenciar els

canals de comunicació dels propis centres educatius (taulers, web de l'escola i de l'AMPA, circulars adreçades a les famílies, etc.) per donar a conèixer el projecte entre la ciutadania i convidar a les famílies a assistir-hi.

D'altra banda, tampoc es pot perdre de vista que l'accés a la informació varia segons la posició social de les famílies. Algunes famílies no tenen la capacitat d'entrar a la pàgina web del centre educatiu i d'altres no llegeixen les notificacions, en ocasions perquè no les entenen. Per tant, és essencial establir un protocol de comunicació que disposi de diverses accions a aplicar en funció del context social de cada centre educatiu o de cada barri. Es tractaria d'articular una actuació comunicativa diferencial per zones i potenciar la comunicació en aquells centres educatius i barris considerats preferencials.

En qualsevol cas, una millora en la difusió del programa permetria ampliar la participació dels usuaris, especialment la d'aquells joves del barri que desconeixen l'existència dels patis oberts i el ventall de dinamitzacions que s'ofereixen.

Les mancances derivades de l'actual sistema de recomptes

Com ja s'ha exposat, l'actual sistema de recomptes es basa en un sistema d'usos per hores i no pel total d'usuaris que utilitzen el Pati Obert. Si bé el recompte per usos ens permet tenir dades sobre quines són les hores amb major afluència de participants, convindria establir un sistema de recomptes que permetés identificar el nombre total d'individus per dia. Amb aquesta dada es podria respondre, prescindint del temps d'estada al pati, a la qüestió de quants veïns i veïnes gaudeixen d'aquest programa.

5.2. I ara què? Algunes propostes per a la millora

Arribats a aquest punt, és el moment de desplegar un seguit de propostes destinades a reflexionar al voltant de les potencialitats del programa i els àmbits preferencials d'actuació. És a dir, les propostes presentades en aquest apartat no tenen un caràcter finalista, sinó que pretenen iniciar un procés de treball que permeti generar accions que puguin ser discutides i, posteriorment, implementades pels diferents agents implicats en el programa. Es tracta, doncs, de generar un espai de debat al voltant d'un seguit de qüestions recurrents al llarg de la present recerca i, per tant, susceptibles de ser considerades amb certa cura i deteniment. En definitiva, l'objectiu d'aquest darrer apartat és el d'oferir un ventall d'eines que permetin el reenfocament d'alguns aspectes del programa que, ara per ara, presenten alguna mancança o debilitat.

Mesures relatives al funcionament i la gestió organitzativa

En primer lloc, cal que tots els agents implicats consensuin els **objectius prioritaris del programa sense perdre de vista les condicions de possibilitat existents a l'entorn del projecte**. La plasmació d'un conjunt d'objectius extremadament optimistes genera unes expectatives que, massa sovint, no s'acompleixen. Cal, doncs, partir del principi de realitat (pressupost destinat i possibilitats d'ampliar-lo, recursos tècnics de l'empresa concessionària i de les diferents àrees de l'Ajuntament, capacitat d'influència sobre les direccions de centre, possibilitats de dinamitzar AMPAs i entitats, etc.). Aquesta és una condició necessària per a la correcta implementació de qualsevol política pública. En definitiva, és indispensable que tots els agents implicats coneguin l'abast real del programa.

I en segon lloc, tal i com s'ha exposat anteriorment, cal establir un doble sistema de governança. Per una banda, **es veu indispensable la creació d'un espai de treball permanent entre l'IMEB (amb empresa concessionària), el Consorci d'Educació i els districtes on es realitzi un seguiment del programa i s'abordin multilateralment els problemes i necessitats detectades** amb l'objectiu d'executar accions de millora i millorar els fluxos de comunicació entre les diferents àrees de l'administració municipal. Per l'altra, **caldria calendaritzar un conjunt de reunions semestrals per cadascun dels districtes entre l'IMEB (amb empresa concessionària), tècnics del districte i totes les escoles acollidores d'un pati obert**. L'objectiu d'aquest espai formal de trobada és potenciar simbòlicament la importància d'aquest programa, establir un marc de treball on els centres educatius puguin plantejar les seves inquietuds i copsar les experiències més properes, millorar el protocol d'actuació davant les incidències i delimitar clarament les responsabilitats dels diferents agents.

Mesures relatives al paper dels monitors

Es convenient continuar amb la mateixa lògica de fidelització del monitor. L'anàlisi realitzada permet veure el creixent compromís dels monitors quan porten temps al mateix pati obert. Es produeix una incorporació molt potent del projecte i augmenta la lògica de la coresponsabilitat. A la vegada, el manteniment de cada monitor al mateix Pati Obert facilita la gestió quotidiana del pati i afavoreix la relació i la cordialitat entre els usuaris, sobretot en aquells patis ubicats en contextos de certa complexitat. En aquests contextos, el monitor esdevé una persona de referència amb qui s'estableix una relació de confiança que facilita el desenvolupament del pati a la vegada que afavoreix l'adquisició de determinades competències als usuaris.

Cal entendre que en alguns contextos, la figura del monitor pren una dimensió diferent a l'original. En aquests casos, és convenient potenciar-la tot dotant a aquest equip de monitors d'eines socioeducatives mitjançant diferents tipus de formacions. És a dir, **en la mesura que el programa té uns objectius**

socioeducatiu molt definits apareix com a prioritari la necessitat de bastir un equip de monitors amb capacitat per oferir assessoraments personalitzats, especialment quan s'ha de tractar amb infants i joves en situació de vulnerabilitat, i amb recursos per poder dinamitzar de manera adient l'espai del pati obert. En els casos de patis amb una major complexitat seria beneficiós, tal i com es proposava a l'avaluació de l'any 2013, incorporar educadors de carrer o, educadors socials amb l'objectiu de reforçar la tasca dels propis monitors i dinamitzadors.

D'altra banda, es considera rellevant mantenir l'actual sistema de monitorització –visita al pati obert dels coordinadors de monitors amb una àmplia experiència sobre el terreny– dels patis i dels monitors realitzat per l'empresa concessionària donat que es demostra com un sistema eficient i amb molta capacitat de resposta i negociació davant possibles eventualitats i contingències.

Mesures relatives a les dinamitzacions

Les dades recollides posen de manifest la poca participació en les diferents dinamitzacions realitzades. A la vegada, el tipus de dinamitzacions esportives, especialment el futbol, limiten substancialment la participació de les noies i dels més petits. En aquest sentit, caldria estudiar la possibilitat d'implementar un major nombre de dinamitzacions d'una altra tipologia –jocs de caràcter cooperatiu– que permetin la incorporació de nois i noies i un major compartiment del pati amb l'objectiu de realitzar més d'una activitat a la vegada.

Evidentment, les realitats de cada pati difereixen substancialment i allà on funcionen unes dinamitzacions no ho fan d'altres. Tanmateix, sabedors d'aquests contextos, cal repensar els espais de joc i les dinamitzacions amb l'objectiu d'acostar les noies a aquests espais i impedir que s'enquistin les dinàmiques de masculinització del joc i de l'espai. Una mesura per establir un model de dinamitzacions mixt i exitós passaria per establir dinàmiques participatives on els nois i les noies plantegessin als monitors les seves demandes i necessitats a fi i efecte de consensuar un seguit de dinamitzacions atractives per a tothom.

Paral·lelament, convé no oblidar que les dinamitzacions esdevenen l'espai excel·lent per incorporar entitats culturals i esportives del territori i, per tant, amb l'objectiu de reforçar la vessant comunitària, caldria establir nous mecanismes –per exemple mitjançant els tècnics del districte– per augmentar la seva col·laboració. Òbviament, aquesta nova fórmula implica d'altres tipus d'organització entre l'empresa concessionària i l'administració que requereix una major dedicació d'hores i personal.

Mesures relatives al centre educatiu

Cal cercar fórmules per augmentar el compromís de continuïtat per part dels centres educatius. En aquest sentit, cal posar de manifest des d'un bon començament els objectius i el funcionament del programa i fer veure que un 'Pati Obert' és per sobre de tot un avantatge, no un inconvenient. En aquest sentit, els centres educatius han de tenir la seguretat que hi haurà una comunicació directa i eficaç i la garantia que l'Ajuntament s'encarregarà amb celeritat dels desperfectes i manteniments (neteja dels lavabos, etc.) derivats del 'Pati Obert'. Òbviament, per assolir aquest objectiu cal la plasmació d'un compromís explícit per part del Consorci d'Educació que prioritzarà aquests centres mitjançant la incorporació d'una partida pressupostària destinada a atendre aquestes situacions. En qualsevol cas, donada l'alta demanda existent en l'actualitat, la no implicació en el projecte per part dels equips directius hauria de significar el tancament del 'Pati Obert' en benefici d'un centre –de característiques similars– que ofereixi una major acollida i implicació.

Mesures relatives al manteniment i la neteja

Si bé es produeixen algunes queixes relatives al temps de resposta a l'hora d'arranjar els escassos desperfectes, les dades indiquen que, en termes generals, la reacció del Consorci d'Educació és prou ràpida i eficaç. Una altra qüestió és la que fa referència als lavabos que, com s'ha exposat, esdevé un important cavall de batalla per part de les direccions dels centres educatius.

Aquesta qüestió s'endevina de difícil solució donat que l'IMEB no té competències en aquest àmbit. Tanmateix, malgrat aquesta constricció, caldria apostar per incrementar el pressupost (amb diners en el cas de secundària i amb hores en el cas de primària) destinat a la neteja de les escoles que cedeixen el pati amb hores de neteja, o per la designació, per part del Consorci d'Educació, d'una brigada de neteja encarregada de donar cobertura als centres educatius que cedeixen el pati i els lavabos. Cal ser conscients que es tracta d'una qüestió molt delicada i que diferents escoles ja han amenaçat d'abandonar el programa si no es resol satisfactòriament aquesta qüestió.

Finalment, cal constatar la contradicció que suposa oferir un espai públic perquè els infants l'utilitzin, però sense la possibilitat d'utilitzar els lavabos perquè no es troben al pati. Si bé és una qüestió de difícil resolució, caldria potenciar aquells centres educatius que tenen accés als lavabos des del pati o, en alguns casos, obrir la possibilitat de construir uns lavabos en aquells espais que en l'actualitat no en tenen.

Mesures relatives a la comunicació

Amb l'objectiu de potenciar la vinculació amb el barri és indispensable enfortir les mesures destinades a la comunicació externa i interna. En aquest sentit, **més enllà de les mesures actualment en funcionament,**

cal establir, en funció del centre educatiu, mesures d'impacte comunicatiu. Aquestes poden ser mitjançant internet i les xarxes socials –tant des de plataformes pròpies del projectes, com de les plataformes ordinàries de l'escola i AMPA– o mitjançant sistemes d'informació directe a les famílies com poden ser circulars informatives o incorporar aquest punt a les reunions escolar a l'inici del curs. Com s'ha exposat, cal ser conscient que no totes les famílies tenen el mateix accés a la comunicació, per tant, és essencial la diversificació dels canals i l'acomodació dels mateixos en funció del context social del centre educatiu i el barri.

Paral·lelament, també es considera indispensable informar sistemàticament sobre el projecte **a les entitats del barri i als centres d'interès com ara les biblioteques, l'escola d'adults, l'escola bressol, el CAP, etc.** Aquest tasca no només ha de ser desenvolupada pels dinamitzadors/es del programa, sinó que hauria de ser una de les competències adoptades pels tècnics de cultura i participació de cadascun dels districtes.

Mesures relatives al treball als barris i els criteris d'obertura i tancament

Les dades recollides permeten constatar que als districtes de l'Eixample, Sant Andreu, Gràcia i Horta-Guinardó els patis oberts funcionen, en termes generals, molt bé. En canvi, als districtes de Nou Barris, Sarrià-Sant Gervasi, Les Corts, Sants-Montjuic i Ciutat Vella, hi ha alguns patis oberts amb baixa participació i difícils de dinamitzar.

Actualment, el programa identifica alguns dels barris i zones (franja Besós, Trinitat Vella i Nova, Ciutat Meridiana...) on és essencial el manteniment dels patis oberts o caldria un increment d'hores amb l'objectiu d'evitar que els infants i joves només tinguin l'opció de passar el seu temps de lleure al carrer. Tanmateix, s'observa la necessitat de realitzar una anàlisi més detallada de les necessitats de cada barri i del tipus de Pati Obert necessari en funció del context socioeducatiu.

En aquest sentit, caldria establir un pla per detectar aquestes necessitats per zona. Així, per exemple, pot haver-hi zones com l'Eixample on potser caldrien menys patis oberts i, en canvi, podria haver-hi altres zones de major complexitat on convindria concentrar-hi més patis i realitzar-hi dinamitzacions socioeducatives setmanalment. És a dir, cal establir un criteri de distribució de patis pel territori de la ciutat que superi la lògica de la distribució homogènia per prioritzar les necessitats territorials. Hi ha barris on tenir patis oberts és un element indispensable, una condició de supervivència, en el sentit que no existeixen espais de joc pels infants i l'única alternativa és romandre a carrer. Aquest pla també hauria de determinar la possibilitat que determinats patis oferissin més dies d'obertura, no únicament els caps de setmana. En resum, en la mesura que cada barri té les seves particularitats s'ha de treballar en una línia o una altra.

En aquesta mateixa línia, és recomanable establir mecanismes clars de detecció de necessitats de barri i previsió de participants a l'hora d'obrir nous patis. Com en el cas dels patis ja existents, cal respondre a les realitats de cada barri i a les seves necessitats socioeducatives.

Finalment, caldria establir un protocol que delimités les raons per tancar un pati i les mesures a adoptar. En aquest sentit, és de vital importància que IMEB, districtes, Consorci i centres educatius es reunixin per valorar la necessitat de manteniment d'un pati a partir de les dades recollides. Cal potenciar i assegurar el valor social i comunitaris dels patis oberts i, per tant, cal fer-ne una valoració estratègica: Per a què serveix aquest pati? Exerceix la seva funció social? Es poden incorporar canvis en les dinamitzacions per atraure més públic? I en l'horari? Quines ofertes alternatives hi ha al barri? Poden contribuir l'AMPA i entitats del barri a la revitalització del pati? Aquestes, entre d'altres, són les preguntes que cal formular-se abans del tancament de qualsevol Pati Obert. Amb tot, cal ser conscients de la sostenibilitat econòmica del sistema i, per tant, és essencial copsar la rendibilitat social de cada pati abans de procedir a decidir-ne el seu manteniment o tancament.

Mesures relatives al recompte

L'actual sistema de recompte del número d'usos per hora permet dilucidar les franges horàries amb més intensitat amb l'objectiu de fixar l'horari de les dinamitzacions. Ara bé, quan es parla d'usos no es fa referència a persones diferents, sinó a un ús que cada persona fa per cada hora del pati. Això vol dir que quan un infant resta tres hores en un pati se'l conta tres vegades. Òbviament, es una dada que no funciona a l'hora de copsar la xifra real d'usuaris del Pati Obert. Només en el cas de les dinamitzacions el recompte de participants és real. Quan en una dinamització hi ha vint-i-cinc persones participant, aquestes són les que realment es comptabilitzen.

Ara per ara, no existeix cap mecanisme per comptabilitzar quantes persones diferents han utilitzat cada 'Pati Obert', fet que es veu amb desacord per part dels districtes. L'actual estructura del programa no permet tenir un equip de monitors fixats a la porta d'entrada comptabilitzant els nous usuaris que van entrant al pati. Ara bé, exceptuant els 10 patis dels divendres on hi ha de 150 a 300 persones, la gran majoria de patis oberts tenen una afluència aproximada de 20 a 40 persones diferents, fet que facilita l'establiment d'un sistema de recompte d'individus més ajustat. D'aquesta manera, **convindria establir un sistema de recompte mínim aproximat que permeti treballar en la lògica d'intensitat de participants**. Aquesta dada permetria saber amb major fiabilitat el nombre de persones a la que s'està arribant i facilitaria les decisions sobre el manteniment o tancament d'un o altra Pati Obert.

Donada la limitació de personal i de recursos **convindria establir un nou sistema de recompte de caràcter puntual i rotatiu**. És a dir, l'establiment d'un equip de comptadors que trimestralment comptabilitzin els

usuaris de cada pati obert. Si bé aquesta mesura no permet captar el volum constant i setmanal d'usuaris, sí permetria recollir dades en diferents moments a fi i efecte d'establir una extrapolació anual.

Mesures relatives als horaris

Pel que fa als horaris d'obertura dels patis oberts, les dades recollides durant el treball de camp confirmen que l'actual sistema d'horaris és ben valorat. Tanmateix, tenint en compte la funció social que han d'assolir els patis oberts, caldria estudiar la possibilitat d'obrir més dies a la setmana aquells patis d'actuació preferencial on es constati l'existència d'aquesta necessitat i no s'hi realitzin activitats extraescolars.

És evident que no tots els centres educatius fan extraescolars i, en canvi, els infants i joves requereixen d'espais de lleure no només els divendres, dissabtes o diumenges. Per aquest motiu, es podria establir un programa pilot, més enllà de l'actual pati a l'escola Joan Coromines, a aquelles zones on no hi hagi espais públics de joc i es detecti que els joves i infants nens estan al carrer, on els patis s'obrin més dies a la setmana tot incorporant-hi activitats socioeducatives.

6. Una proposta inicial d'indicadors per a una avaluació

L'anàlisi realitzada fins el moment pretén exposar el nivell d'assoliment general dels principals objectius del programa *Patis Escolars Oberts al Barri*. És evident que en tant que programa públic els patis oberts requereixen ésser avaluats de forma exhaustiva i periòdica. Mitjançant un programa d'avaluació es podrà supervisar quina ha estat la seva implementació i desenvolupament.

Atesa aquesta necessitat, el present capítol estableix alguns dels elements a considerar a l'hora de valorar el funcionament general del programa. És a dir, es proposa un sistema d'avaluació que ha de permetre copsar el nivell d'assoliment dels diferents objectius fixats i detectar les mancances i fortaleses. En definitiva, es tracta d'elaborar un seguit d'indicadors que han de donar de manera sistematitzada i continuada la informació necessària per implementar modificacions i millores al programa.

6.1. Què avaluem ?

Per establir els indicadors que permetin l'orientació sobre el funcionament del projecte s'han considerat diferents factors:

- ***Els agents presents en el projecte***
  - L'Ajuntament (IMEB, empresa concessionària, districtes i Consorci d'Educació de Barcelona)
  - Comunitat educativa (infants, centre educatiu i famílies)
  - Territori (Entitats i col·lectius del barri)
- ***El funcionament del projecte (el procediment establert per la seva implementació i gestió)***
- ***El nivell d'assoliment dels objectius fixats***

Com s'observa als quadres sintètics següents, la proposta d'indicadors també incorpora, a part dels factors generals suara exposats, un seguit d'àmbits essencials. Així, doncs, l'avaluació del funcionament i fases del projecte parteix dels següents eixos d'anàlisi:

- Àmbit dels recursos utilitzats
- Àmbit organitzatiu i procedimental
- Àmbit pedagògic i socioeducatiu

- Àmbit social
- Àmbit comunicatiu
- Àmbit comunitari

AVALUACIÓ DEL PROGRAMA PATIS ESCOLARS OBERTS AL BARRI		
Eixos d'anàlisi	Indicadors	Descriptors
Àmbit dels recursos utilitzats	Ús de les infraestructures	Número de patis escolars oberts a la ciutat
		Número d'hores que obren els patis escolars a la setmana
		Objectius acordats en la fase inicial del projecte
		Número de persones que fan ús del pati escolar i de les dinamitzacions a la setmana (usos/assistència)
		Temps d'estada al pati escolar
	Recursos destinats	Pressupost total del programa destinat per l'IMEB
		Pressupost (o despesa) destinat al manteniment Consorci d'Educació de Barcelona
		Nombre de monitors, dinamitzador i coordinadors emprats per l'empresa concessionària
		Pressupost destinat a cada Pati Obert
	Activitats realitzades	Nombre total de maletes pedagògiques
		Nombre total de dinamitzacions
		Nombre de maletes pedagògiques per pati
Nombre de dinamitzacions per pati		
Àmbit organitzatiu i procedimental (IMEB, empresa concessionària, districtes, Consorci d'Educació i centres educatius)	Planificació del programa	Coincidència en el lideratge del projecte en totes les àrees de l'Ajuntament implicades
		Existència d'un document d'objectius generals de projecte consensuat per totes les àrees afectades
		Nombre de reunions de cada àrea de l'Ajuntament amb l'empresa concessionària
		Nombre de reunions conjuntes entre IMEB, empresa concessionària, districte i Consorci d'Educació
		Nombre de reunions conjuntes entre l'administració municipal (IMEB o empresa concessionària i districte) i les direccions de centres i AMPAs
		Nombre de tècnics que cada districte destina al programa
		Nombre de tècnics que el Consorci d'Educació de Barcelona destina a la gestió del programa
		Sessions de formació als tècnics municipals vinculats al programa
		Existència de planificació conjunta entre els agents implicats
		Distribució de les responsabilitats
	Avaluació sistemàtica del programa	
	Execució del programa	Dinamització de la comunicació entre actors
		Nombre total i tipus d'incidències
		Nombre i tipus d'incidències per centre
		Nombre total i tipus de manteniments i arranjaments
		Nombre i tipus de manteniments i arranjaments per centre
		Temps de reacció davant els manteniments urgents
		Temps de reacció davant els manteniments estàndards
%de demandes ateses dels centres educatius i AMPAs		

Àmbit pedagògic i socioeducatiu	Seguretat	Percepcions de seguretat dels usuaris, famílies i monitors
	Temps de joc	Tipus de joc lliure present al pati
		% de nois i noies presents al pati
		% de noies que juguen
		% de noies que s'incorporen a les dinamitzacions
		% d'infants i famílies que juguen
		% de famílies que s'incorporen a les dinamitzacions
		Horari del joc infantil
	Horari del joc adolescent	
	Orientació educativa	Tipus de maletes pedagògiques i dinamitzacions proposades
		Objectius de les activitats proposades
		Actituds dels usuaris davant les activitats (adhesió vs. desafecció)
		Incidència en millores escolars
Nivell de formació inicial dels monitors		
Formació dels monitors durant el programa		
Implicació dels centres escolars		
Àmbit social	Inclusivitat	Perfil dels usuaris (edats, gènere, condició social, origen, de l'escola, habituals,...)
		Perfil de públics no usuaris del pati
		Coneixement del programa per part dels veïns del barri
		Impactes del programa en el temps d'oci del barri durant els caps de setmana (canvis detectats)
Àmbit comunicatiu	Comunicació institucional	Comunicació del programa als mitjans de comunicació
		Informació a la web municipal (general i districte)
		Informació via xarxes socials (Facebook, Twitter, etc.)
		Informació via cartellera i pancartes
		Organització de xerrades, jornades i presentacions per difondre el coneixement del programa
	Comunicació des de la comunitat educativa	Informació a la web i xarxes socials del centre educatiu
		Informació a la web i xarxes socials de l'AMPA
		Difusió de circulars a les famílies informant del programa
		Explicació del programa a les famílies durant les reunions d'inici de curs
		Difusió de la data i actes de la inauguració del Pati Obert
Àmbit comunitari	Contactes i participació de les entitats	Nombre de contactes i reunions amb entitats del barri
		Nombre d'entitats participants de la inauguració
		Nombre d'entitats participants de les dinamitzacions
		Nombre d'entitats del barri coneixedores de l'existència del programa
	Inversió municipal en treball comunitari	Seguiment per part dels tècnics del districte de la vinculació de les entitats i col·lectius al programa
		Existència de pressupost destinat a afavorir i finançar les accions comunitàries

7. Bibliografia

Ajuntament de Barcelona (2016). *Enquesta Òmnibus Municipal. Juny 2010*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Bertaux, D. i Bertaux-Wiame, I. (1993). "La perspectiva de la historia de vida en el estudio de las migraciones interiores" a J.M. Marinas i C. Santamarina (eds.). *La historia oral: métodos y experiencias*. Madrid: Debate.

Bonal, Xavier (Dir.) (2003). *Apropiacions escolars. Usos i sentits de l'educació obligatòria en l'adolescència*. Barcelona: Ed. Octaedro.

Callejo, Javier (2001). *El grupo de discusión: introducción a una práctica de investigación*. Barcelona: Ariel.

Civis, Mireia i Díaz-Gibson, Jordi (2013). *Avaluació del programa Patis Escolars Oberts al Barri*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Fundació Jaume Bofill.

Fundació CET-10 (2016). *Patis Escolars Oberts al Barri. Memòria curs 2015-2016* (Inèdit).

Fundació CET-10 (2016). *Patis Escolars Oberts al Barri. Informe d'indicadors d'usos per perfil. Curs 2015-2016* (Inèdit).

Fundació CET-10 (2016). *Enquesta de satisfacció dirigida a les direccions dels centres participants al Programa de Patis Escolars Oberts al Barri* (Inèdit).

Fundació CET-10 (2016). *Enquesta de satisfacció dirigida als usuaris del Programa de Patis Escolars Oberts al Barri* (Inèdit).

Fundació CET-10 (2017). *Patis Escolars Oberts al Barri. Informe de ciutat. 29 de maig a 4 de juny* (Inèdit).

Geertz, Clifford (1983). "Thick Description" a Emerson, R. *Contemporary Field Research*. Boston: Little Brown.

González, Sheila (2016). "Quin impacte tenen les activitats extraescolars sobre els aprenentatges dels infants i joves?" a *Què funciona en educació? Evidències per a la millora educativa*. Núm. 4, Octubre de 2016. Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques.

Iglesias, Edgard (2017). "Quin impacte tenen les extraescolars en la canalla?" a *Diari ARA*. Publicat el 13/05/2017. Barcelona: Edició de Premsa Periòdica Ara, SL.

Marín, I., Molins, C., Martínez, M., Hierro E. I Aragall, X. (2009). *Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives. Informes breus, 31*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Quivy, Raymond i Campenhoudt, Luc Van (1997). *Manual de recerca en ciències socials*. Barcelona: Herder.

Ruiz Olabuénaga, José Ignacio (1996). *Metodología de la investigación cualitativa*. Bilbao: Universidad de Deusto.

Síndic de Greuges de Catalunya (2014). *Informe sobre el dret dels infants al lleure educatiu*. Barcelona: Síndic de Greuges de Catalunya.